

HANS GRAMS BORDING-FORTALE

AF

ERIK SØNDERHOLM

I kommentarbindet til Anders Bordings digte (Kbh. 1986) har jeg i en afhandling gjort rede for arbejdet med udgivelsen af Bordings Poetiske Skrifter I-II (1735), et projekt, der på det tidspunkt havde strakt sig over næsten to menneskealdre. Begyndelsen blev nemlig gjort allerede i 1679, knap to år efter Bordings død, men det lykkedes ikke udgiveren Peder Terpager (1654-1738) at få virkeliggjort sine planer; omkring århundredskiftet 1700 lysnede det, da han klogeligt, omend måske ikke aldeles af egen drift, allierede sig med det nye regimes kommende mand, Frederik Rostgaard (1671-1745), der på det tidspunkt af sit liv gerne ville skabe sig det glansfulde image at være en kunstens både oprigtige og formående beskytter. Efter en energisk og veltilrettelagt indsats 1703-06 endte bestræbelserne – måske ikke ganske uventet – med, at den politisk-administrative karriere tog mere og mere tid, så at der blev mindre og mindre fritid til i praksis at give håndgribelige beviser på just denne kulturvelvillighed; det vil vistnok være uretfærdigt at tvivle på den unge Rostgaards optimisme og gode vilje, men tid og kræfter rakte ikke til pasning og plejning af de talrige kulturprojekter, han så for sit indre blik, og derfor sygnede så mange af dem stille hen. Terpagers Bording-udgave fik den kranke skæbne at hvile i det rostgaardske bibliotek i mere end et kvart århundrede, og initiativtageren havde velsagtens opgivet enhver forhåbning om at se dette fællesprojekt realiseret. Selv var han optaget af en anden stor opgave, Ribe bys historie (*Ripæ Cimbricæ Descriptio*), der udkom 1736; ved Københavns brand i 1728 var det dog gået hverken værre eller bedre end, at hans møjsommeligt etablerede Ribe-manuskript brændte med bogtrykkeriet, mens ilden skånedes Bording-materialet.

Det stod dog begge udgivere klart, at risikoen havde været overhæn-

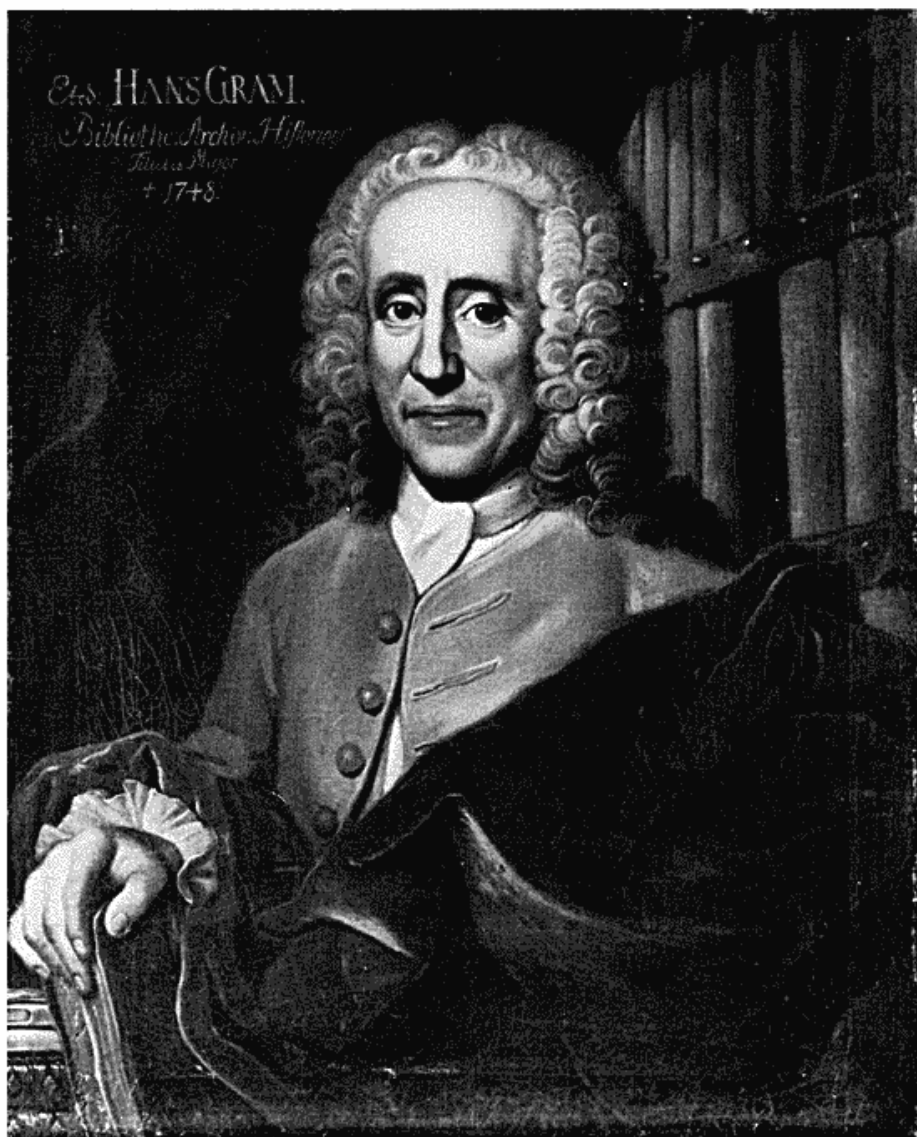
gende for, at hele manuskriptsamlingen til Bording-udgaven kunne være gået tabt; det ville have betydet et uopretteligt tab, idet samlingen ikke blot indeholdt en mængde unica af Bording-tryk og originalmanuskripter, men også langt de bedste og pålideligste digt afskrifter; uden denne samling ville vi i dag kun have kendt en mindre del af Anders Bordings værker og det endda i mange tilfælde i temmelig upålidelige afskrifter.

Peder Terpager gik trods sine 74 år straks i gang med at genskabe sit brændte Ribe-manuskript, og selv Rostgaard begyndte langsomt at sætte sig i gang igen. I årenes løb havde han (hvad undertegnede mindst af alle skal laste ham for) ganske tabt lysten til at sysle filologisk med teksttilrettelæggelse, korrekturlæsning og fortalskriveri; det var blevet ham meget fjernt, og derfor nøjedes han med at mobilisere så megen kraft, at han blandt lærde mænd kunne søge en dygtig og målbevidst stedfortræder – og fandt ham i professor Hans Gram (1685–1748).

Af uddannelse var Gram klassisk filolog og historiker, og i begge disse discipliner var han så velskolet, at hans ry blandt fagfolk ikke er blegnet nu 300 år efter hans fødsel. Han var desuden af natur både nøgtern og kritisk over for overleveringen, noget der faktisk måtte være et stort plus for en Bordingudgiver; men på den anden side var han ingeniørlunde kendt som poet eller bare poetisk interesseret, så valget kunne synes mærkeligt og dristigt; dog var sagen jo den enkle, at den fornemme, men lidt trætte mæcen behøvede en „neger“ til alt det håndværksmæssige slid ved en bogudgave. Og i denne henseende kunne valget dengang knap nok falde på en mere velegnet.

Der findes ingen vidnesbyrd om, hvor langt arbejdet med udgaven var nået i løbet af de tredive år, i hvilke Terpager og Rostgaard havde været i kompagniskab; det er derfor umuligt i dag at fastslå, hvor stor en andel Gram har haft i den endelige tekstetablering (der i øvrigt er temmelig kritisabel), men man kan med sikkerhed konstatere, at han straks gik i gang og ordnede hele trykningsprocessen med den anstrengende korrektur, som Rostgaard vist ikke kom i nærheden af. Gram førte også forhandlingerne med bogtrykkeren, der var yderst modvillig til at trykke avisen *Danske Mercurius*, og han tog sig også af subscriptionsen, der gik pinligt trægt og gav et mildt sagt mistrøstigt resultat, og da man nærmede sig udgivelsen, måtte han også påtage sig at skrive en fortale.

Som nævnt var Gram i modsætning til så mange af tidens akademikere ikke selv poet, ej heller egentlig æstetiker, lige så lidt som han dyrkede litteraturhistorie, et fag som knap nok var opfundet for de nationale litteraturer. Men han var belæst og meget bredt orienteret, og han besad et af landets største privatbiblioteker, var myreflittig, og han havde så

Maleren Johann Salomon Wahl (1689–1765) var født i Tyskland. Han kom ca. 1722 til Danmark, hvor han et par år efter blev hofmaler. Hans popularitet hos hoffet og adelen var så stor, at han kun fik tid til at male få borgerlige portrætter. Et af dem er portrættet af den aldrende Hans Gram. Det blev malet 1743, et par år efter Bordingudgavens fremkomst. Originalportrættet hænger på Frederiksborg, men en gentagelse befinder sig i Det kgl. Biblioteks katalogværelse.

megen sund fornuft, at han kunne være rimelig skeptisk over for den ældre forsknings hyppige fantasterier. Han gik derfor trøstigt løs på opgaven, der fængslede ham så meget, at hans fortale voksede og voksede, så at han til sidst selv måtte erkende, at han nok var roet for langt ud og ville få besvær med at nå land igen. Praktisk som han var, brød han overtvært og skrev en anden art fortale, som blev trykt i udgaven.

Men han kasserede til alt held ikke udkastene til den oprindeligt planlagte fortale, der rummer interessante resultater af et intensivt studium. Sagen var nemlig den, at Gram som den ægte forsker han var blev fængslet af de skønlitterære problemer, og derfor udvidede han bestandigt sit forskningsfelt uden i begyndelsen at opdage, at de igangværende undersøgelser i virkeligheden var ret irrelevante for den danske litteratur på Bordings tid; de fleste vil ved selvsyn kunne konstatere, at den omfangsrige og meget interessante digression om rimenes oprindelse faktisk ikke hører hjemme i afhandlingen, eftersom rimet var noget selvfølgeligt og for danske vers konstituerende længe før Bording. På samme vis, men dog ikke helt så outreret, breder Gram sig om ældre dansk litteratur, specielt folkeviser og det sekstende århundredes salmer, oversættelser til dansk, sprogets øjeblikkelige stilling, som han ikke er synderlig tilfreds med, populærvidenskabelige skrifers nødvendighed for folkeoplysningen, ganske særligt med hensyn til geografisk, historisk og filosofisk viden, som han finder lidet eller intet af i Danmark uden for de lærdes snævre kreds. Ligeledes interessant – men for Bordingstudiet irrelevant – er hans præcise forståelse af skjaldekvad som et rent norsk-islandsk fænomen og Eddadigtene som en særisklandsk foreteelse, som det var nytteløst og ganske vildledende for svenske og danske forskere at ville tage til indtægt for en oldsvensk eller olddansk digtning, sådan som man i hele det syttende århundrede med stor nidkærhed havde gjort. Grams afvisning var overraskende i tiden og kan skyldes hans drøftelser af oldlitteraturen med Árni Magnússon, men kan i og for sig også blot hidrøre fra hans kritiske sans, idet han måtte konstatere en total mangel på bevisførelse. Man bemærker derfor også hans sunde skepsis over en række dengang yndede islandske digte i heltestil, som han med indsigt i den konservative islandske digttradition anså for at være meget unge imitationer af olddigtningen. Han lægger heller ikke skjul på, at han finder den hjemlige litteratur temmelig fattig, utilstrækkelig og af ringe kvalitet på næsten alle områder. Set fra et nutidigt synspunkt havde Gram ubestridelig ret, og hans kritik forekommer i dag uhyre moderat, men højst nødvendig, thi en overbevisning om

at alt stod strålende til, ville ikke virke ansporende. Også samtiden kunne have svært ved at modsige Gram, for målt med antikken og det moderne Europa måtte Danmark og det øvrige Norden i det hele karakteriseres som litterært underudviklede områder. Selvfølgelig kan man i dag forbavses over, at han ikke et eneste sted omtaler Kingo, der ubestrideligt er vor eneste virkelig levende digter før Holberg, og lige så forbavsende er det, at han under omtalen af den triste, men notoriske mangel på historiske populærvidenskabelige skrifter ikke nævner Holbergs Danmarkshistorie, som netop havde set dagens lys under arbejdet med trykningen af Bording. Måske har det holbergske opus ikke ganske tiltalt den mere kildekritiske Gram, men udeladelsen af dette meget læselige værk understreger hans negative synspunkt mere end rimeligt er.

Om Gram blev færdig med dette forord, kan faktisk ikke konstateres i dag; det sandsynligste er dog nok, at han selv har afbrudt arbejdet, da han indså, at det blev for omfangsrigt, og det ganske særligt fordi han så at sige ingen relevante oplysninger kunne give om digteren Bording. Udkastene – for der er tale om flere – blev lagt til side, men det er tænkeligt, at han anvendte enkelte afsnit til det trykte forord; visse lakuner kunne tydes på den måde. En sammenligning mellem den utrykte og den trykte afhandling vil dog nok resultere i, at man rimeligt kan gå ud fra, at størstedelen af materialet i den utrykte afhandling er droppet som udpræget digressionsstof i forhold til Bording. Den nye afhandling, dateret 1. januar 1736, blev trykt foran i Bordings Poetiske Skrifter, der trods trykkeåret 1735 først udkom engang i begyndelsen af 1736.

Som sagt danner den her meddelte tekst ikke et samlet, afsluttet hele; her er tale om en række gennemrettede arbejds papirer, fyldt med udstregninger, tilføjelser og en mængde rettelser. Nogle af teksterne er tydeligvis førsteudkast, der senere er blevet grundigt bearbejdet, og når siderne simpelthen ikke kunne bære flere bearbejdelser, har Gram renskrevet denne tekst, der derefter på ny er blevet udsat for en lignende behandling. Alle stykkerne er derfor, specielt for en begyndende læser, ret vanskelige at tyde.

Ved renskrivningsprocessen er Gram dog ikke gået slavisk til værks, den har været et aktivt led i udarbejdelsen, dvs. han har omskrevet, udeladt og tilføjet; det betyder, at der i ethvert af de her fremlagte tekststykker findes materiale med oplysninger, der ikke forekommer andetsteds i afhandlingen. Dette har Gram selvfølgelig været klar over, og det er vel forklaringen på, at han, formodentlig i 1736 efter

udgivelsen af de Poetiske Skrifter, har samlet dette materiale og ladet det indbinde, pagineret hovedafsnittene med blæk, mens de øvrige sider er forsynet med blyantspaginering med rettelser, der røber usikkerhed med hensyn til den bedst tænkelige rækkefølge. De vigtigste afsnit er de to første, samt det sidste, der på samme måde som i Poetiske Skrifter leder direkte over til Peder Terpagers Bording-biografi. På grund af den her beskrevne egenart ved materialet har det været praktisk at anvende hovedtekstens notetal på de mere udkastbetonede stykker, således at tallene på en nem måde viser den indbyrdes overensstemmelse; begyndelsens salmeafsnit kan eksempelvis let genfindes senere i teksten ved hjælp af det fælles notetal, og omvendt.

Noteapparatet er søgt holdt nede, men det lader sig ikke bestride, at en moderne læser stort set ikke har føling med den lærdom fra hele Europa fra antikken op til 1735, som Gram bevæger sig rundt i med fortrolighed og stor behændighed. Skulle noterne være fyldestgørende, ville de vistnok komme til at fylde mere end Grams afhandling; imidlertid har det kun været formålet i beskeden omfang at lette en nutidslæser adgangen til denne litteraturhistoriske verden, der er sunket – som Rudbecks *Atlantica*. Gram var uhyre boglærd, og han arbejdede målbevidst med sit stof, fra den ene bogs noteapparat over til den næste osv. Selv har han ejet en meget betydelig del af den anvendte faglitteratur, hvad kontrolopslag i hans to auktionskataloger viser; det bør nok præciseres, at katalogerne ikke systematisk er gennemført, men kun løseligt gennembladet; det betyder formentlig, at Gram har ejet langt mere, end noteapparatet har kunnet (og villet) indfange.

Grams skrift er egentlig ganske tydelig, men læsningen besværliggøres ved den omtalte gennemretningsproces, specielt er det vanskeligt, når Grams vandrette tilføjelser uhæmmet krydser hans lodrette tilføjelser og korrektioner; men trods alt er det hele meget ordentligt og systematisk, rettelser og tilføjelser er i langt de fleste tilfælde markeret med utvetydige indførelsestegn, således at sammenhængen giver sig klart; vanskeligst er det mellem linierne indklemte ny materiale, som ofte giver læseren hovedbrud. Dog, efter nogen begyndervanskeligheder bliver læseren fortrolig med teknikken, så at den tekst, der ved første

---

Et karakteristisk (men dog langt fra outreret) eksempel på Hans Grams arbejdsmåde. Det er den øverste del af hans side 72 (her side 231), godt en tredjedel af manuskript-siden. Eksemplet viser en længere marginaltilføjelse samt en del af de mange og nok så karakteristiske rettelser og tilføjelser mellem linierne – oftest betydelig vanskeligere at tyde end nærværende sted.

En høvding, med alle sine venner
 i den store konges (Konrad) tid, og som
 blev kaldt (i sin tid) den store kongen,
 som senere blev kaldt den store kongen.
 Han blev kaldt (i sin tid) den store kongen,
 som senere blev kaldt den store kongen.
 Han blev kaldt (i sin tid) den store kongen,
 som senere blev kaldt den store kongen.

E. I denne tid af den gamle konges regering, der blev kaldt den store kongen, blev den store kongen kaldt den store kongen.

Den store kongen blev kaldt den store kongen, og blev kaldt den store kongen.
 Han blev kaldt (i sin tid) den store kongen, som senere blev kaldt den store kongen.
 Han blev kaldt (i sin tid) den store kongen, som senere blev kaldt den store kongen.
 Han blev kaldt (i sin tid) den store kongen, som senere blev kaldt den store kongen.

Se billedteksten nederst side 186.

øjekast forekom én som aldeles ulæselig, ender med at blive læselig, om end aldrig nogen øjenlyst.

Teksten er gengivet nøjagtigt, med én væsentlig undtagelse: selv om vilkårligheden med hensyn til små og store bogstaver ikke er helt så stor som i det syttende århundrede, er den dog følelig stor, og da det i en så udpræget kladde kan være omtrent umuligt at afgøre, om et bogstav skal tolkes som stort eller lille, har jeg valgt at følge moderne retskrivning på dette område, altså samme princip som Svend Grundtvig valgte i Danmarks gamle Folkeviser; om problemet kan henvises til min foretale til Anders Bordings digte (Kbh. 1984), p. XXIX–XXX.

Afhandlingen har tidligere været udnyttet sporadisk, med glæde og udbytte af salmehistorikere, mens de meget god- og villigttroende folkeviseforskere fra det nittende århundrede har ladet alle deres grå hår rejse sig i forfærdelse ved den uventede og nærmest brutale konfrontation med Grams kætterske nøgternhed; hjernesvind og ønsketænkning har jo i halvandet hundrede år været omtrent eneherskende på dette domæne.

Afhandlingens tilstand har imidlertid utvivlsomt bevirket, at den næppe tidligere er blevet studeret i sin helhed og i alle enkeltheder; forskerne har forstået at finde frem til de sider, hvor Gram behandlede deres emner.

I 300-året for Hans Grams fødsel og i 250-året for udgivelsen af Bordings *Poetiske Skrifter*, vort første eksempel på genren „samlede skrifter“, forelægges da denne litteraturhistoriske torso. I 1735 var afhandlingen ny også i den specifikke henseende, at litteraturhistoriske afhandlinger på dansk om dansk litteratur så at sige ikke eksisterede, når man undtager nogle småafsnit hos Peder Syv, nogle fortællinger (fx Poul Pedersens til Don Pedro) og andre bagateller. Det er derfor beklageligt nok, at den ikke blev færdigskrevet og trykt, så at den ved hele sin saglighed kunne have påvirket senere forskning. I dag har afhandlingen vel mest historisk interesse, men man må alligevel gang på gang notere sig, at den bringer oplysninger, som det ellers ville være svært at finde andetsteds, og desuden er den et prægtigt eksempel på det attende århundredes allerlærdeste stil.

Afhandlingen findes i manuskript på Det kgl. Bibliotek (NkS 484 d, 2°); den består af 88 sider i stort folioformat (20,5 × 33 cm); siderne er tospaltede, bortset fra p. 69, der er enspaltet med næsten ingen margin; den venstre spalte er overalt reserveret rettelser og tilføjelser. De tre (fire) første afsnit er forsynet med en blækpaginering, formodentlig af Gram selv; de andre dele er som nævnt forsynet med en blyantspagine-

ring, der er rettet, hvorved det fremgår, at afsnit IV og VI og V først var placeret efter afsnit II. I nedenstående oversigt viser tallene i parentes den oprindelige paginering; tallene uden parentes går på håndskriftets paginering, ikke på nærværende skrifts sidetal.

- I p. 1-4
- II p. 5-40
- III p. 41 (55)-59 (NB p. 56 = p. 70, p. 59 er altså = p. 73)
p. 60 ubeskrevet
- IV p. 61-67, sidetal rettet med blyant
(p. 41-47, disse sidetal med blæk)
p. 68 ubeskrevet
- V p. 69 (53)
p. 70 ubeskrevet
- VI p. 71 (49) - 74(a) (52) blyantstal
p. 74(b) ubeskrevet
- VII p. 75-85 blyantstal
p. 86-88 ubeskrevne

OM DEN GAMLE NORDISKE ISÆR DANSKE POESIE

[I]

Men hvorledes denne gode kunst hafver været beskaffet hos os, og hvordan den blef medhandlet, førend *Areboe*¹⁾ og *Bording* komme hende til hielp, er noksom bekiendt, og er, iblant andre, af vores berømmelige *d. Oluf Borck*²⁾ rigtigten med faae ord forklaret.^{a)} [*Overstreget*: Det var ynck, ja moxen skam at see, hvorledes den var tilredd; og det end og saa lang tid efter at den var kommen paa fode hos de tyske. Vil mand randsage aarsagen dertil, da gaaer det ikke an, at beskyldte os i de tider for noget *barbarie* og uvidenhed.] Thj her var lærdom og viisdom, kunster og videnskaber, poeterie i latine og grædsk, i overflødighed; med eet ord, saa smukke studeringer, og saa ypperlige lærde folk, som nogensinde før eller siden. Men at skrive got dansk, var en rar ting; og

(a) Ved enden af hans sidste *Dissertation de Poëtis*.

- at faae et got dansk vers, eller et taalligt riim at læse, endnu gandske meget rarere. [*Overstreget*: Saa ofte mand kaster øjne i de vers, som findes ved ligprædikener, og endel af de psalmer, som forekommer i vore bøger, der ere trykte før end aar 1650, maae mand bede sig gud forbarne. Ikke kand mand heller lægge skylden paa muncke-tiderne, at vores sprog og poesie i dennem var blefven fordærvet, tillige med ald anden lærdom; thj hvad skulde have hindret,
- 2 at naar ald anden slags kundskab og vittighed var kommen i flor] og velstand, de benæfnte poster, som ginge os selv saa nær an, jo ogsaa havde kunnet medfølge? Men saa langt er det fra, at det danske tungemaal og poesie profiterede noget af *reformationen*, at det snarere, i henseende til verse-kunsten og poesien, blef slettere, og vandt ingen eller liden forbedring i et heelt hundrede aar derefter. Langt rimeligere ere de vers som mand træffer her og der i gamle muncke-bøger, end en stor deel af dem som blefve siden trykte i de lærdeste tiider her i landet. Jeg bekiender gierne, at de tydske, som vj visseligen have meget got at takke saavel i anden lærdoms som i religions sager, vare ikke saaviidt komne med deres versekunst, som de siden, en lang tid efter *Lutherum*,³⁾ bragte det, ved *Opitz*⁴⁾ og andre. Men hvorfor skulde vj danske være saa længe om, at see *Opitz*, *Flemming*,⁵⁾ *Rist*⁶⁾ og flere, at digte siirligen, førend vj vilde prøve, om det ikke ligeledes kunde lykkes med vores maal, der haver den fordeel at komme tydsken saa nær? Skulde endogsaa dette motte have udfodret nogen lang betænkning, vil jeg spørge, hvoraf det er kommen at vore folk ikke have i forbigaaende tider lærdt noget mere af de tydskes poesie, saadan som den var i *Lutheri* rene og velrimede digter, og siden fremdeles indtil *Opitz* kom? Det er bekiendt at den sal. guds mand *Lutherus* haver, foruden andre hans dyrebare fortienester, ogsaa denne roes, at have lagt vind paa og prydet sit sprog saaledes, at hand holdes for et mynster og en rettesnor deri, indtil denne dag.
- 3 Og saameget som til versekunst udfodredes paa de tider, saameget var hand og mægtig. I hans psalmer var, foruden den aandelige skiønhed, en saa god poesie, som nogen vidste af at sige i det *seculo*. De regler, som de fordums mestersangere hafde i deres saakaldede *tabulaturer* skal mand ikke læt finde, at hand nogenstæds forgaar sig imod. Et recent og got sprog, en utvungen mening, og et rigtigt tal af stafvelser, (ikke at tale om de dejlige og høye tanker) bære vidne om i hver en psalme, at hand var ikke mindre poet end prædikant: *item* at hand forstod bedre at oversætte af latinen de gamle sange, *Ambrosii*⁷⁾, *Prudentii*,⁸⁾ *Fortunati*,⁹⁾ *etc.* end vore folk hans arbeide af et lættere sprog. Men det er efter *Lutheri* eget tungemaal, der maa dømmes saaledes; og ikke efter de oversættelser, vj have deraf i danske psalmebøger. Thi der klinger det i en meget slettere tone moxen overalt. I særdeleshed ere rimene og stafvelsernes tal i det danske næsten ikke mere paaagtede, end i de tydske pritschmestres¹⁰⁾ og spruchsprecheres¹¹⁾ gemene knyttelvers!¹²⁾ Dog negter jeg [ikke *glemt*], at her jo findes temmelig forskiæl, i det at nogle findes bedre udsatte, end andre, efter som de ere faldne i hænder til, og have truffet paa folk, der toge tid og umage til deres gierning og ej oversludrede alting i hvert et riim. Der siunges, saaviidt jeg har

agtet, i vort sprog neppe fuldt tredive af *Lutheri* egne sange, som stode allerede i *m. Hans Thomissøns Psalmebog*,¹³⁾ da den først udgik aar 1569. Men deraf veed jeg ikke, at hand haver selv udtolket flere end disse fire: Kom hedningernes frelser sand, Christus kom selv til Jordans flod [*marginalnote*: oversat aar 1541], Fra himlen kom den engleskare, og, Herodes hvj frygter du saa saare. De andre vare alt i dansk, førend hand udgaf sine i trykken: og er det ikke den ringeste deel deraf, som allerede 16 aar tilførne vare almindelige i vore kirker, hvilket kand sees i den psalmebog, der er prentet her i staden aar 1553.¹⁴⁾ Ved saadanne gamle forekommer fast ikke noget aarstal til at betegne naar de ere fordanskede uden alene ved: Fader vor i himmerig, som badst os *etc.* aar 1539.¹⁵⁾ Men jeg hafver virkeligen af de samme seet og ejet adskillige i trende smaae samlinger prentede aar 1529, og i næstpaafølgende aaringer. Hver samling bestod af faae ark, og paa een af dem stod *m. Jørgen Jenssen Wibergs*¹⁶⁾ navn trykt, som hafde bestilt dennem til trykken. *M. Hans Thomissøn* mælder i sin fortale kuns om een, nemlig den af aar 1529, og at *m. Hans Taussen* siden lod den igien oplægge aar 1544.¹⁷⁾ Med denne forklaring er min henseende, til at vise

[*Resten af denne side ubeskrevet*]

[II]

Om stafvelsernes korthed og længde vare de ellers gandske lidet bekymrede, og for resten lode det saa gaae med at rime fort hen i deres eenfoldige stiiil, med gemeene talemaader, saasom og en stor deel af disse mestersangere vare ulærde og lidet polerede folk. Imidlertid, saasom der ofte findes iblant de gemeene og ulærdeste folk vel saa artige hoveder som de allerlærdeste og en sund naturlig fornufft ja endogsaa en stor skarpsindighed føjer sig ikke efter stand og vilkor, saa ere ogsaa deraf imellemstunder fremkommen saadanne prøfver i endeel af disse mestersangers digter, som mangan lærd mand maae staae stille ved og forundre sig over. Mand treffer endogsaa i vort danske udj en og anden af de saa kaldede kiæmpeviiser *item* i Riimkrøniken en slags artighed, ja mand finder i dennem her og der indfald, sententzer, figurer, og lignelser med saadan eftertryk fremsatte, at en stor deel vers, som i nyere og lærdere tider er giorte, bære ikke vand dertil. Om nu sligt har foraarsaget, at mand her i landet er bleven ved at elske, og at vedhænge den samme gamle maade at rime paa, og følge den efter, end ogsaa i sine største ufuldkommenheder, vil jeg ikke med nogen vished dømme. Alligevel lader det sig hartad saaledes ansee. Den gammel-dags stiiil og slette sprog vil jeg her intet have ommældet. Jeg taler og ikke om ordenes rette maal, nemlig enten stafvelserne vare korte eller lange, om hvilket fast ingen gjorde sig nogen tanke i de tiider, men hvad mand kand undres over, er at der var saa meget faae, som skiøttede om at passe et riim af

- med et rigtigt tal af stafvelser, eller at ende det med en ret-lydende slutning. Herover er det at *m. Søren Povelsen* Gotlænder med ald rette klager i sin danske prosodie, og anfører mangfoldige eksempler af vore kirkepsalmer, fra *p. 52.* til *p. 82.*¹⁸⁾ Og er det sært nok [at de fleeste, som have oversatt vore gamle psalmer af *Lutheri* og andres, have beteet sig saa skiødesløse, naar de alligevel hafde slige tydske *originaler* for sig, der kunde i det mindste viist dem hvad rettere var i begge forbenæfnte poster. [*Overstreget:* Jeg tilstaaer, hvad der plejer hertil at svares, nemlig at naar den rigtige mening og det som kaldes aand og kraft og hørte til opbyggelse blev i agt tagen ligger der mindre magt paa den udvortes kunst af poesien. Men her tales nu alene om poesien, hvilken mand, uden at tale vore gamle guds mænd for nær, er gandske forsikret om at havde bleven bedre i deres psalmer, hvis de havde vidst eller lagt sig paa at gjøre smukkere vers. Thj da der endeligen ikke udkrævedes saa stor hovedbrød og saa overvættes umage, til at vende op og ned paa nogle ord i en almindelig dansk stiiil for at faae lige mange stafvelser og rette rim-slutninger hvor de burde falde, saa veed jeg ikke hvorfor mand ikke skulde gjort en gudelig materie den ære, at spendere ogsaa noget meer arbeide derpaa, end paa en verdslig, hvis ikke smagen og skiønsomheden i slig kunst var saa gandske her bleven fordærvet hos de fleeste.] Men at de lærde mænd, *d. Niels Hemmingsøn*¹⁹⁾ og flere bleve ved i den samme tone, og at *m. Anders Vedel*²⁰⁾ og *m. Claus Lyschander*²¹⁾ fyldede hele bøger med disse knyttel-riim, finder jeg mere besynderligt; og er fast i den tanke, at disse 2 sidste have gjort det med flid, til at vedligeholde vore gamle forfædres digte-kunst, som den fornemmeste og skiønneste i den gandske verden. Thj saaledes kand mand noget nær slutte, at de have dømt om de ældre tiders digter. Og i almindelighed har intet været gemeenere hos os, end at sætte det iblant vort fædernelands berømmelige egenskaber, at have gjort forunderlige ting i poesien, og haft mestere deri, som gave ingen nation noget efter. Hvis vore gode landsmænd, som saaledes have strøgen hende ud, have tænkt det om sproget, som enhver dansk mand endnu forstaaer, og de riim, som deri ere lagte, er det et alt for stort pralerie; og maae det forlades mig, at jeg siger, denne kunst med ald sin tilbehør at have i mange hundrede aar været hos os i en heel maadelig till-stand, og saadan som den er, at være kommen herind fra Tydskland. Videre ere vore folk ikke kommen i det nu brugelige tungemaal, naar mand vil regne fra vores alder til en tiid af hundrede aar op ad i det mindste, end at rime saaledes som de maadelige tydske digtere. Skulde det hende sig, at nogen holdte dette for meget sagt, er jeg redebon til at gjøre skiel for min tale, og betiene mig af denne lejlighed som mig her gives, til at vise hvorledes jeg hidindtil har begreben denne gandske sag om vor danske rimerie og verse-digten.

Det er aldeles ikke mit forsæt at betage mit kiære fæderneland mindste deelen af den ære, som det i sandhed ejer, udaf klogskab, artighed og vittighed fra de ældgamle tider. Thj jeg haver og ikke sagt, ja aldrig tænkt, at her jo altid have fundet sig ypperlige og gandske fornemme hoveder, saa gode som nogen

andenstæds. Hafde mand og ikke flere, end disse trende, som ere erkebisp *Absalon*,²²⁾ erkebisp *Anders Sunesson*,²³⁾ og *Saxo Grammaticus*,²⁴⁾ som levede tilsammen under kong *Canuto VI.*²⁵⁾ og hans broder kong *Waldemar* den anden,²⁶⁾ saa vare de beviser nok til at sætte imod de største mænd i den gandske *Europa* udj den alder. Dersom og spørgsmaalet var om latinske vers at gjøre, skulde mand vel længe lede og søge omkring i verden, inden mand nogen andenstæds fandt en saadan herlig poet, som vor *Saxo* har været, og det ikke alene i hans tiid, men meer end hundrede aar derefter. Men hans vers var latinske, og her spørges om poesien i vort eget tungemaal. I hvilken henseende jeg ikke heller negter, at der jo fra de meget gamle tider maae have været tilovers artige og skønne stykker af den danske digtekunst, hvilken *Saxo* og andre hafve vidst af at sige, men som nu ingenstæds mere findes. Ja jeg troer, at vore nordiske folk midt i deres vilde hedenskab, førend christendommen her blef plantet, vare paa sin maade mere færdige og klygtige mestere i kunsten, end de siden bleve. Det som *Tacitus*²⁷⁾ fortæller om de tydske, angaaende deres sange og helte-digter, hvilket ligeledes om saa mange andre nationer i de allerældste tider noksom er beviist, hafver ligeledes strækket sig til vores. Og, eftersom dette synes at have vaaren deres om ikke eniste, dog fornemmeste studering at gjøre vers og sange til deres stridbare heltes ihukommelse, saa er ingen tvivl paa, at de jo tid efter anden gjorde fremgang derj. Thj en kunst, som er saaledes i agt og ære, som denne var, og tilmed øves af et slags folk, der ikke bemøjer deres hoveder med andre ting, kand vel ikke andet, end stige og tiltage. |

8

Nu seer jeg meget vel, at jeg med denne min erkæring vil kun vinde saare liden tak hos endel af mine landsmænd, og endnu mindre hos andre visse folk: fornemmeligen naar jeg siger, at der slet intet er tilovers af vores nordiske poesie, fra hedenskabets tiider. Faar jeg utak for dette, saa kand jeg intet dertil; thj med ald min møye, og eftersøgning har jeg endnu intet funden i noget skrift indtil denne dag, der kand oplyse, at tingen haver sig anderledes. En berømt lærd mand,²⁸⁾ som alle vide af at sige hafver i et stort værk, med en forunderlig dristighed forsikret, at, i den stæd de tydske ikke kand vise nogen af deres forfædres saa gamle digter, som dem *Tacitus* haver ommældet, saa kunde de svenske frembringe nogle hundrede af slig alder; foruden langt flere og i tusinde tal af saadanne som de haves af *Othfrid*²⁹⁾ [og andre, hvilke end holdes for meget gamle i Tydskland *overstreget*]. Jeg lader staae, at manden har været i den tro og indbilding, da hand skref dette, endskiønt, naar mand betragter hvorledes hand har handlet og kiørt i ring med *Taciti* ord for at passe dem paa de svenske, kunde mand bære stor tvivl om hans oprigtighed. Og efterdi hand udj denne post har længe siden faaet sin ære læst (som mand siger,) af *d. Wagenseil*³⁰⁾ (*Von den Meistersingern*, p. 564: *seqq.*), foruden hvad *Morhof*³¹⁾ har rørt (*Cap. 8. p. 398 & cap. 5, p. 292ff.*) saa kommer mig ikke ved herom videre at tale. Alene hvad jeg vil sige, er dette, at jeg holder det saa langt fra, det der enten i Sverrig eller nogenstæds i Norden er seet, enten af *Rudbeck* eller andre noget eniste

- stykke udaf vers eller vise fra *Taciti* alder, at der end ikke findes een linie, end sige hele viser i tusindtal, som med heel eller halv beviis kand gotgiøres at være ældre, end de tydskes *Othfridus* er. Tusinde imod een kand gierne vove[s] derpaa, at der aldrig noget grundigt kand fremføres for denne *Rudbecks* meget dristige sagn. Thj med snak og pralerie at vilde overtale fornufftige folk har ingensteds hiemme, og er kun at | giøgle for sig i saa alvorlig en sag som
- 9 *antiquiteter* og historier bør være. Jeg bærer megen høyagtning for mandens store lærdom og dybsindighed, som lader sig overflødig kiende i andre maader: jeg ønsker og, vel saa meget som hand, at de nordiske landes ære og vore forfædres bedrifter kunde oplyses og bringes højt i væiret, men jeg meener at det bør skee, foruden at fylde verden op med flere urimeligheder og fabler, end den hidindtil har at drages med. Thi derover kommer sandheden self til at lide, og hvad som endogsaa grundigt og rigtigt er, bliver tillige mistroet og foraget med det urigtige. Mand maa falde i forundring over, hvorledes en forstandig mand kand fatte i sinde, at fremsætte et norsk eller islandsk vers, som efter alle kiendetegn ikke er 400 aar gammelt, til en prøve paa det slags, som *Tacitus* i sin *Germania* omtaler; og at hand til et beviis paa en høj alderdom vil beraabe sig paa det kunstværk med ordenes forsættelse og omslangede orden, der gemeenligen forekommer i islændernes saa vel gamle som nye vers saamange som ikke rimes udj enden. *D. Morhof*, endskiønt hand var en tydsk mand og lidet kyndig i de nordiske sagn, haver dog straxen seet, hvor ælendigt tøy dette var, og derfor ikke skienket ham saadan slutning (*pag. 293. Cap. 6.*). Vel er mig bekiendt, at der ogsaa hos os have levet ypperlige folk, som have gjort mangan en norsk eller islandsk digt af en maadelig alder den ære, at udgive den for et ældgammelt stykke fra hedenskabets. Men eet er at troe og sige, og et andet at giøre beviisligt, og nogenledes forklare for andre, paa hvad grund det kand troes. Er det fordj en islandsk skribent har sagt, at den konge, den kæmpe, eller hvad for en person
- 10 der omtales, sang en saadan vise, saa kand mand | med samme føye troe, at *Achilles* og *Agamemnon* have udsagt de samme vers som de grækske *poëter* have fremført deres taler med, og *Ulysses* og *Ajax* ligeledes hos *Ovidium*.³²⁾ Jeg motte ogsaa gierne spørge, hvo der hafver gifvet de svenske og nogle af os andre forlof til, at tilegne sig islændernes digter paa den maade, ligesom de hørte hiemme i Sverrige eller Danmark? Hvor kommer *Rudbeck*, *Verelius*³³⁾ etc. til at kalde enten *Edda* eller de mangfoldige vers og digter, som de betiene sig af i deres skrifter, svenske og gothiske, da de i sandhed ere norske og islandske? Thi saa berømmeligt som det er, at de anvende deres flid og umage derpaa, saa besynderligt er det, at udgifve for sit eget, hvad der er skrefvet af et folk, som aldrig kom dem ved, og som de ej kand bevise, at have engang haft sprog tilfælles med, i de tider da sligt blef skrefvet. De norske og islandske skaldrer reiste i gamle dage omkring og vare ej alene ved deres egne kongers hoffer i Norge, men opholdte sig ogsaa hos kongerne i Danmark og Sverrige. De vare i agt og ære for deres digter, som er en bekiendt sag: men de sang og digtede i deres eget sprog, hvilket i de tider forstodes, fordj dansk og svensk kom deres tungemaale nærmere, end derefter. Men de allerældste skaldrer, som mand har

kundet opspørge, levede under kong *Harald haarfagre*³⁴) i Norge, og *k. Regner lodbrog*³⁵) i Danmark, og treffer dette just ind med *Otfridi* alder, under kæyser *Ludvig* den anden.³⁶) *Sterkodder*³⁷) maae være poet, som hand er kiæmpe, og hans fabler forunder mand dem gierne at gjøre sig stor af, som har troe stærk nok dertil; er og *Saxo* ikke mægtig at tilhiemle os andre ham, faar hand at segle sin egen søe. Men til skiald er hand | uden min mindste tviff bleven ved deres hovedbrød og arbeide, som een tidlang før *Saxo* skref sin historie, have sammenflikket alle de ramser og eventyrer om hannem. At der dog have været ældre vise-digtere hos os, i hedenskabet, og i meget mange tider [opr.: længe] førend *k. Regner* regierede, troer jeg fuldkommeligen. Jeg har og tilstaaet det samme herovenfor. Men hvor ere da deres viser og sange afblefne? Jeg svarer, at de ere nu paa det samme stæd, hvor de tydskes ældgamle viser findes, om hvilke *Tacitus* taler, og hvilke kæyser *Carl* den store³⁸) tog behag i at lære, som *Eginhardus*³⁹) skrifver. Det er ilde, at der ikke er bleven bedre sørget for, at giemme og holde dem fra forglemmelse, saa vel her som i Tydskland. Og er dette alt hvad mand kand svare til slig spørgsmaal paa nærværende tid.

Vores *Saxo Grammaticus*, med alt hvad hand har sagt denne *materie* angaaende, hafver alene sin rigtighed for saa vidt, at mand seer, at der vare mangfoldige vers giordte før hans tider om gamle konger og kiæmper, den største deel til forlystning, og den mindste til sandheds oplysning. Men naar de ere digtede, og hvor meget ældre de ere, end da hand levede, derom fattes os underretning; og med hans vidnesbyrd i saadan sag er heller ingen mand tient. Hand har mange skionne fortienester, og kand roses for en heel hob andet got: men af den slags lærdom, som kaldes *critica*, besad hand, saavel som flere i de dage, alt for lidet. Hvad som helst hand overkom, der blef siunget om kong *Hother*, om *Amleth*, om *Gram* og *Gro*,⁴⁰) etc. end var det kuns eet eller tu hun-|drede aar sammensatt og digtet før hans tider, tog hand det straxen for fulde, og var gierne færdig at tilstaae et hvert saadant stykke et par tusinde aars alder, naar det kunde tiene til, at pynte hans historie ud dermed. Saa stor en skribent som hand er, og saa megen hæder som vj danske med rette lægge paa hannem, saa naae vj dog aldrig saa vidt, at fremmede ville værdige ham en plads iblant rene og sandfærdige historieskrivere. Dette slette omdømme har hand alene forhværvet sig paa de gamle fabler, som hand satte saa stor troe til, og de viser, som hand fornøjede sig i at øve hans latinske smukke versekunst paa. Thj saa snart hand slipper ud af disse eventyrer, om de hannem ellers lidet bekiendte gamle konger, slipper ogsaa hans poesie, tillige med fablerne; og i de sidste bøger er hand saa god historieskrifver, som rimeligen kand udkrævis. Hvis en tydsk historieskrifver vilde paa lige maade hafve taget *Heldenbuch*⁴¹) for sig og med saadan hielp indmænget iblant sandfærdige historier en god deel fabler og vers om kæyser *Otnit* og *Eligas*, *Elberich* den dvergekonge, kong *Ernhelle* af *Trier* og konning *Gibich* an dem *Riin*⁴²) etc. kunde der deraf have blefvet et lige saa spraglet stykke væf, som *Saxo* i sine første 8 bøger af de fordums skaldrer her have sammenvirket.

Over alt kand der af *Saxone* intet ringeste beviis tages, at hand haver hørt

13 eller læst nogen digt, være sig i vers eller anden stii, som er saare meget gammel. Lad os endeligen gjøre dem en 3 eller 400. aar ældre end hand, som er heel meget; saa bliver dog i mine tanker en gandske ugrundet paastand, at vilde bringe dem | højere. Der kunde og i mindre end halfparten saa lang tid, digtes langt flere vers, end hand haver været forsynet med, ja til at fylde ti krøniker, større end hans 8 bøger ere. Hand tilkjændegiver i sin fortale, at hand hafver haft tu slags underretninger at gaae efter, nemlig først de gamle danske vers, hvori historiske ting indbefattedes, og dernæst islændernes skrifter. Om versene fortæller hand, at de vare udhugne i klipper og paa steene, til at bevare et ævigt minde af nationens bedrifter.⁴³⁾ Skal dette forstaaes om de viser og sange som hand har oversatt, saa faaer hand ingen fornuftig mand nu om dage til at troe det, efterdj endnu aldrig er seet nogen gammel rune-steen med vers paa, men vel med ubunden skrift. Islændernes arbeider, som hand haver betient sig af, kalder hand alene med navn af historier.⁴⁴⁾ Men derudj er mand forsikret at der har været en heel deel vers og sange: og der findes adskillige af de selfsamme den dag i dag er. Det er og enhver vitterligt, at de norske og islandske skaldre have flittigen opvartet de gamle konger i Danmark og Norge med æredigter og med skønne viser fast om hver mærkelig bedrift og krigstog, hvoraf i *Knytlinge-Saga* og i de norske kongers krøniker⁴⁵⁾ mange stykker sees indførte.

14 Til de islandske digter, som *Saxo* haver enten oversatt eller hensigtet til, regner mand ogsaa de tvende bekiendte *Bjarkemaal*,⁴⁶⁾ og *kong Regners* vise,⁴⁷⁾ som hand siges at have digtet i ormetaarnet. | Men at de samme tvende, eller hvad for andre mand vil pæge paa af lige slags, ere giorte af dem, som de tilskrifves, indbilder jeg mig lige saa lidt, som jeg troer, at *Penelope* har skrevet det første brev i *Ovidii Epistolis Heroidum*,⁴⁸⁾ eller at *Phalaris* har skrevet de breve,⁴⁹⁾ som ere udkomne under hans navn, men er gandske vist digtede mange hundrede aar efter hans død. *Odda-messu*⁵⁰⁾ i *kongs Regners* vise, hvilket ord *Ol. Wormius*⁵¹⁾ (*Lit. Run. Append. p. 192.*) og hr. *Peder Syv*⁵²⁾ (*Kæmpeviserne, in notis, p. 438.*) holde for at være sagt til guds tienestes og ords bespottelse, bærer, i mine tanker, et klart vidnesbyrd om, at visen er giort en tid lang efter at christendommen var bleven almindelig her i Norden. Mand plejede ikke at smidde slige ord, uden af de ting der længe hafde været i brug og hver mand bekiendte. Digten har formodentlig haft en geistlig til fader, der har giort den i *kong Regners* navn, paa *tragoedie*-skrifveres og andre *poëters* viis. Thj hvor lidet det blef agtet, at de karle skiemptede undertiden med saadanne ord, kand sees af munken broder Ylsans historie i *Rosengaarden ved Worms*,⁵³⁾ hvilken blef opmuntret af sin broder den gamle Hildebrand iblant andet med disse ord:

Er ist geheissen Staudenfüss
Geboren an dem Riin,
Dem solte hie geben Büss,
Und syn Bichtvatter syn.

hvorved forstodes, at hand uden ald forskaansel skulde rende ham over ende, og slaae ham hovedet i stykker, om hand kunde.

Hvorledes versekunsten ellers hafver været beskaftet her i Danmark i de ældste tider, fra hvilke, som før er sagt, ingen vers mere ere til, det er ondt at sige, og vanskeligt at giette. *Edda* er vist nok en gammel bog, | nemlig den *Edda*, 15
som den bekiendte nyere⁵⁴) er tagen af. Og eftersom slige underviisnings bøger, (eller *præcepta artis*) ikke pleyer at sammenskrives førend at kunsten længe hafver været i øvelse, saa haver og den maade at digte paa, som *Edda* og *Skalda*⁵⁵) foreskrifver, en høy alder, og gaaer uden tvivl langt op i hedenskabets tider. Thj at fornefnte bøger er skrevne derefter og af christne, er vel uforføden at jeg erindrer. Men kunde man ikke spørge, om de danske og svenske have saa aldeles ret til at tilegne os samme art af poesie? Norsk og islandsk er den: derudj er tingen aleniste, og tillige overmaade klar og beviislig. Men hvad der safnes er, at mand endnu aldrig hafver seet noget gammelt vers i dansk eller svensk maal, giort paa den maade og efter de regler, som de norske. Vil nogen herimod indvende, at saasom sproget var eet og det samme i de ældste tider, og derover kand ingen saadan forskiæl giøres, hvoraf følger at mange af de nu kaldede islandske vers maae være giorte af danske eller svenske; da svarer jeg, at saadan grund er urigtig. Dansk og svensk have neppe nogentid været saaledes eet sprog med det norske, at der jo haver været nogen kiendelig forskiæl imellem, saasom imellem tvende *dialecter*. Men alle versene, som de svenske og vj kunde fremvise som gamle, er hvert et eniste af een og samme *dialect*, alt saa hører de til een nation, nemlig den norske. Imidlertid troer jeg, at vj udj alle 3 rigerne hafve | 16
haft een og den samme versekunst. Jeg troer endogsaa at den samme slags *prosodie* og digter-maade have strækket sig et got stykke hen i synden, og været i brug hos de gamle saxere. Dette sidste er uden ald modsigelse klart, udaf de gamle angel-saxiske skribentere, hvis vers ere endnu til i stor mangfoldighed. Det kand sees hos *Cædmon*, som Franciscus Junius⁵⁶) lod trykke; og end meere af den udførlige underretning, med *exemplar*, af 2 til tre hundrede aars ælde førend de danskes regiering i Engelland, som den ærlige *d. Georgius Hicke*⁵⁷) haver gifvet for lyset i sit meget priselige verk. Der haver mand tillige med en stor lighed i det øfrige, ogsaa den samme omkringkastning af ord og de slyngede baand i versene som hr. *Rudbeck*²⁸) giør til kiændemærke paa en utrolig alderdom (See exempel i *Hicke Gramat. Anglo-Saxon. p. 198.*). Hvoraf mand skulde slutte, at den art af poesie, i hvilken ingen riim-endelser, som nu bruges, hafve haft stæd, (i det mindste ikke blefve søgte) haver været brugelig overalt her i Norden, den tid saxerne ginge over til Britannien, som bliver nu ikke langt fra tretten hundrede aar siden.

[*Overstreges*: Men naar mand betragter, at denne selfsamme verse-kunst er temmelig meget studeret og tvungen; endskiønt ikke nær saa meget i det gamle angel-saxiske, som i de norske og islænderes digter, hvor den falder alt for kunstig, i henseende til de høye og dybe ord, prægtige og til en stor deel mørke

talemaader, og saadanne udtrykkelser, hvortil en vitløfftig lærdom udkræfves, saa kand jeg umueligen troe, at det *ikke fortsat*].

- 17 Men hvis mand vil betragte saadanne angel-saxiske vers, og ligne dem med vores gamle norske, de ældste nemlig som forekommer i vore bøger, skal mand strax finde denne forskiæl, at hine ere langt eenfoldigere i deres meninger, ord og talemaader: I de norske og islandske derimod er alting i en høj grad kunstigt og udarbeidet med en stor studering. Her findes høye, mørke og fast lutter allegoriske ord, prægtige talemaader, og saa dybe meninger, at mand ikke uden en vidtløfftig lærdom i *Edda* og andre bøger kommer til rette dermed. Hvilket er upaatvileligen ingen kiændetegn til en større alder, men langt mere, at kunsten i de følgende secler har stegen fra sin gamle enfoldighed, og at mand saaledes haver *rafineret* derpaa i Norge og Island, til at bringe den i desto større forundring og anseelse. Det ældste i alle slags kunster er altid jævnt og enfoldigt. De engelskes gamle vers giorte efter cens regler af prosodie, som vore nordiske, ere saaledes: vores derimod haver større kunst og studering i sig; og de kunde ej heller med nogen anden beviis bringes til saa høj alder. Endnu videre at tænke tilbage, da er det gandske naturligt, at her haver været en meget ældre sang-kunst, end denne næstbem^{te} hvilken nu ikke af nogen slags bøger eller skrifter kand være os bekiendt. Den har vel været slet og ret, grove, og uden nogen synderlig kunst, som hos andre gamle *barbarer*. Hvorledes de gamle *britanniers* og deres *barders*⁵⁸⁾ haver været, finder jeg intet om. Men hos de irrer
- 18 skulde | mand slutte, at der haver været en riim-poesie, ligesom den nu i *Europa* brugelige, thj saadanne vers haver *Usserius* i *Antiquitatis Ecclesie Hiberniæ*⁵⁹⁾ fundet anført af en fornemme irlandsk *barde*, som levede i ... *seculo*, ved nafn *Thalassienis*:⁶⁰⁾

[Plads afsat, jf. side 84]

Som der nu ingenstæds, saavit jeg har kundet erfare, er antegnet, naar den poesie med riim i enden haver begyndt hos vores *nation*, og er kommen i stæden for den næstbemældte, ældre, saa beroer det paa hvad gietning, der i saadan mørk sag kand være sandhed ligest. Jeg for min deel bærer ingen betænkning over at sige, at vj have lærdt det af de tyske og at rimekunsten er kommen fra dem til os. Den var uden tvivl de gamle frankers maade at siunge og giøre vers paa, og fra dem er den udspredet, den tid de bleve mægtige i *Europa*. Det var slet ingen nye kunst den tid, *Othfridus*²⁹⁾ udgaf sit skønne verk af den evangeliske historie paa riim omkring aar Christi 8[70], men hvad hand klager over, er sprogetts haardhed, som faldt ham vanskelig at føre i pen og skrift. Hvad viser og vers i sig self angaar, da siger hand i sin fortale til erkebispem i Meyntz, at mand hafde fra gamle tider alt for overflødig deraf, til at døve skikkelige folks ører, og opfylde dem med en hoben letfærdige sange, som ginge i svang hos den gemeene mand, hvorfor paa det at slig unyttig sang kunde dempes ved det at folk bekom noget bedre og opbyggeligere at siunge i den

samme kunst, haver hand paataget sig saadant arbeide. Nu er det bekiendt, at vore gamle danske var heel flittige i at besøge de franker, ikke alene som fiender, til at plyndre og føre krig, men ogsaa at tage tjeneste under deres konger, kæyser Karl og hans søn *Ludvig* den fromme.⁶¹⁾ Der have de haft | lejlighed 19
overflødig at lære tydske viser, som bleve siungne af soldaterne, hvilke de vel have fundet smukke, saavel i henseende til materien, nemlig til deels *fabler* om forunderlige kæmper, og stridshelte, som og til den før [*fejl for: for (?)*] ørerne behagelige riim-klang. Saadanne sange have de bragt hiem med sig og siunget dem for deres landsmænd, saa at samme viser ved oversættelser og eftergiørelse i vort danske sprog lætteligen ere komne her i gang. De eventyrer om kong *Thidrik* af Bern, om *Hug-Didrich*, *Wolfdidrich*, kong *Attenus*, kong *Gibich*, kong *Laurin*, og hvad mere disse store kiæmper og de smaa dværgekonger kaldes, *item* om de lindorme, og gruselige vilde dyr,⁶²⁾ ere uidentviß ældre end kæyser *Karls* tider. Siden ere de vel og paa mangehonde manerer forbedrede. Og saadanne, som de nu hafves i *Heldenbuch*, ere vel ikke de første fostre. Den digt om fru *Grimild*⁶³⁾ og det forrædderie imod hendes brødre (see hos *Saxo* I ..., *pag.* ...) var allerede en gammel vise i Danmark, aar 1130. den tid *S. Knud* hertug,⁶⁴⁾ kong *Woldemari* I fader⁶⁵⁾ blev ihielslagen af *Magno*, kong *Nicolai* søn,⁶⁶⁾ som kand sees hos *Saxo*. Men det poetiske verk om *Rosengaarden* ved *Worms*, udj hvilket den selfsamme frue *Grimild* spiller en betydelig person, ligesaa velsom mange af de udj bemældte danske vise benæfnte helte, dette skrift, siger jeg saaledes som det nu læses paa tydske vers er vel ikke ældre end *Saxo* self. Og enten *Wolfram von Eschilbach*,⁶⁷⁾ der efter *Goldasti*⁶⁸⁾ underretning har giort *Wolff-Thidrichs* eventyr, eller *Henrich von Osterdingen*,⁶⁹⁾ er fader dertil, saa treffer det just ind med *Saxonis Grammaticis* leve-tid. Latterligt er det, at vore folk have endeligen vildet haft *Grimild* til en dansk frue, og hendes hele slegtsskab at have boet her i landet. Jeg tør vel ikke ved at paaminde, at de skrifter, som mand haver om *Hven* og *Samsøe*, hvorudj hendes historie ikke gjør den mindste deel, ere alt for plumpe og urimelige *fabler* fra begyndelsen | til enden. 20
De ere og opdigtede heel sildigen, og i de tider, da ingen mere vidste, hvorfra disse kiæmper vare kommet til bys.^{69b)} Imidlertid, efterdj de lærde mænd *m. Anders Wedel* og hr. *Per Syv*,⁷⁰⁾ ikke ville ud med den bare sandhed, at drage tingen af mørket og for dagen, da de alligevel kiænder *Heldenbuch* saa vel som jeg, da synes mig ikke af vejen at erindre, at end ogsaa de ældste af vore kiæmpeviser i den første part ere sammenstillede digter, giort efter de tydske, og med nogle danske og norske nafne mængede her og der iblant en heel deel tydske kiæmper. Kong *Thidrik* af Bern, Mester *Hildebrand*, *Sigfrid* von Horn, *Ulf van Jern*, græve *Guncelin*, liden *Tiventin*, ryse *Hagen* (som vores kalde *Hellede Hagen*,) hr. *Gunther* og her *Gernot*, (som i vores viser nævnes nu *Gertof*, nu *Gernast*,) *Brand von Wifferlin*, frue *Salenta* og fru *Brynial*, og hvad de mere hedder, ere tydske tilsammans, og findes i deres ældre digter, end vores er. *Widrich Werlandsen* er de tydskes *Wittich Weilandsen*, munk broder *Alsing* er den frække munk *Ylsan* i *Rosengaarden* ved *Worms*, og der slaes hand og haver den gamle

Hildebrand til broder, ligesom hos os. *Folker Spillemand*, som figurerer saa mærkeligen i mange af vore kæmpeviser,⁷¹⁾ og som en lærd mand (*m.* Hans Rafn i fortalen til sin latinske *Harmon.*⁷²⁾ *etc.* —) anfører til *exempel* at musiqven var i stor værdighed i Danmark i de ældste tider, er paa samme maade tagen af bem^c Rosengaard, hvor hand ligeledes fører en fedel og en bue i skioldet. Eenstæds siunger mand og om hannem saaledes: *Fölker sprach on logen, ob ichs gefügen kan.*⁷³⁾ Den XIII. vise i *Anders Wedels* første part,⁷⁴⁾ som handler om løvens og kong Thidriks kamp med lindormen, seer mand at være uddragen med nogen forandring af *Wolftidrichs* kamp med ormen, i *Wolfram von Eschilbachs* digt. Men at kong *Sigfrid*⁷⁵⁾ i vore digter siges at være dræbt af en lindorm, kommer deraf, at hand i *Heldenbuch* bliver slagen ihjel ved Worms. Mere vil jeg ikke opregne. Thj de danske nafne og norske, som fremskinne her og der i vore sange, saasom *Olger* danske, hr. *Iver* blaae, hr. *Asbiørn* milde, hr. *Mogens* Olgersøn, *Sivert* Snarensvend | *Øysten* kæmpe, og fru *Gundehette*,⁷⁵⁾ ere tagne til hielp af vore egne eventyrer og historier. Den hele kram af alt dette kærlinge-tøy, hvoriblandt dog forekommer een deel artigheder, og adskilligt til voris sprog at lære, er intet, som jo er giort og sammensatt i christendommen. Dertil hafver mand, foruden det allerede mældede, flere kiendetegn, saasom i Svend Vonveds (*p.* 100. *vers* 46 og 47.) og Svend Feldings viser (*p.* 129; og den XI. vise i den anden part, synes at være digtet i de tider, da de geistlige hafde endnu frihed at giftes — *v. p.* 175, *vers* 17.⁷⁶⁾

Paa saadan maade udentvil er det, at den danske rime-kunst er indkommen. Og saaledes er den ved vise-digter blefven fortsatt, nemlig ved et slags folk, som aldrig mere beflittede sig paa nogen sandhed i saa maader, end *Ovidius* i sin *Metamorphosi*. Hvorfor *m.* Anders Wedel og andre brave folk her i landet have ret synd af, at henvise os nu og da til slige lumpier, for at tage hielp deraf til vore danske historier. [*I marginen tilføjet, men atter udstreget: Hvilket ligesaa lidet er at undskylde, som at visse lærde folk andensteds recommenderer umulige islandske fabeler, saasom Hervarar*⁷⁷⁾ *etc.* hvilken...] Dog negter jeg ikke, at der jo i kæmpevisernes anden og tredie part haves meget, som kand gifve oplysning om eet og andet, nemlig hvad som er siunget om visse danske konger, og adskillige fornemme folk i riget, saavel onde som gode. Versene ere ellers som jeg før sagde, artige nok for de tider. Bedre bleve de ikke heller hos os i nogle hundrede aar. De ældste ere af det samme slags vers og riimbaand, som i oftbenævnte *Heldenbog*. Saasnart den tone og melodi forandres, ere viserne af et nyere arbeide. Af elskovshistorier og viser i den materie have her paa samme maade været digtet mange, som *m.* Anders Wedel haver ej funden for got at gjøre saa almindelige. Men opbyggelige sange saasom til gudsfrygt og til verdslig klogskab henhørende, med lærdomme om dyder og hvadsomhelst got og ædelt er til sind og forstand at pryde, synes det at vore forfædre | have ingen smag haft udj. I den artikel have de gamle tyske en stor priis og fordel, og fortienner alsomstørste berømmelse: som er skade, at det ikke er blefven mere bekiennt, end af de faae stykker, som *Goldastus von Haiminsfeld* haver udgivet i

hans *Paræneticus*.⁷⁸⁾ Hvad smaae geistlige riim og sange er angaaende, da finder mand lidet deraf i nogle papistiske bønnebøger; det som jeg har seet, er vel ikke over 300 aar gammelt. Men imod enden af det femtende *seculo* lefvede en *poet* i Odensee i Fyen, som er ald ære værd, og fortæner at tales om frem for alle dem som vj før hans tid vide noget af at sige. Det var den bekiendte hr. Michel,⁷⁹⁾ præst til *St. Albani* kirke som til den danske dronning *Christinæ*⁸⁰⁾ skref i det aar 1496. trende bøger i riim, nemlig 1) Om jomfrue Mariæ psalter, og dess brødreskab, 2) Om alle tings skabning, men besynderlig om Adam og Eva. 3) Om menniskens lefnet. Hvilke broder hr. Hans Bartholomæus af prædikebrødre-orden, lod siden *an.* 1515. trykke i Kiøbenhafn, *in 4to* hos hr. Povel Reff cannik sammenstæds.⁸¹⁾ Bogen med alle 3 skrifter, hvoraf de tvende sidste gjør neppe den tredie part, er ikke fuldt 28 ark stor. Den er fuld af mange urimelige ting, af dem som lærdes i pavedømmet, indblandede iblant andet got og gudeligt. Men versene uanseet at derudj ingen tal eller maal af ordene synderlig i agt tages, ere dog mere flydende og langt taalligere, end mange af de, der bleve giorte efter reformationen. At det og hafver været anseet som et got arbeide i sine tider, skulde mand slutte af det latinske *disticho*,⁸²⁾ som bogtrykkeren hr. Povel Reff haver satt ved enden af Mariæ psalter:

*Non potuit melius, nec quisquam cultius ipsum
Nymphæ psalterium cum brevitate loqui.*

Mand haver og siden, efter religionens forandring, giort samme bog den ære, deraf at udtage hele stykker, og vers tillige, | og indsætte dem i vore danske kirke-psalmer, hvilket *m.* Hans Thomissøn baade i fortalen til sin psalmebog, og i eet af registerne haver bemærket,⁸³⁾ men dog ikke erindret det altsammen. Om de efterkommende poeter indtil *Arebo* og *Bording* vil jeg ikke meget røre thi de fortæner til størstedelen liden ære med poesien. Endeel seer mand undertiden at forekomme, saasom den oversættelse af *Reinicke Foss*,⁸⁴⁾ *m.* Anders Wedels *Pavekrønike*,⁸⁵⁾ *m.* Jacob Jacobsens *Jødekrønike*,⁸⁶⁾ *m.* Claus Christophersen Lyschanders *Grønlands Beskrivelse*, og hans flere smaae riime-skrifter,⁸⁷⁾ Hans Skaanings digter,⁸⁸⁾ og Søren Tvillings⁸⁹⁾ artige skiemte-viser *etc.* Flere blifve endnu opregnede, og mildere, end behof giordes, omdømte i et langt vers af *m.* Hans Rafn, som findes foran i *Areboes Hexæmeron*.⁹⁰⁾ Vores psalme-digtere og oversættere motte vel ogsaa være bekiendte, noget meer end de ere, i hvor slette mange af dem have været paa deres handverk. Men det synes, at *m.* Hans Thomissøn haver ikke vidst dem alle i hans tid, medens hand hafver kun satt nafne ved saa faae, endskiønt da var det næppe 40. aar efterat de første evangeliske psalmer bleve siungne i Danmark. Hvorledes skulde vj da nu komme derefter? Hans egne hafver hand flittigen bemærket, og var hand virkeligen een med de beste til denne gierning: hvilket ikke kand siges om *m.* Hans Taussøn og flere af de ældre. Jeg haver seet tre af de smaae danske sangbøger, eller samlinger af faae psalmer, som ere prentede i de aaringer fra

1529. til 1533. Paa en af dem var *m. Jørgen Jenssøn Wibergs*¹⁶⁾ navn trykt, og psalmerne noget anderledes, end de siden ere forandrede. Saasom der ogsaa findes i den *edition* af *an. 1553.*¹⁵⁾ tu eller tre oversættelser undertiden af een og den samme psalme: hvorudaf *m. Hans Thomissøn* siden tog kun een og den beste ind i sin samling, som derfor er blefven staaende. Nogle hafver biskopen *d. Peder Palladius*⁹¹⁾ rettet, hvoriblant er den passions-sang: O gud vor fader af evighed: Af samme haver jeg autorens, Knud Pedersen Gyldenstiern⁹²⁾ til Thim, hans egenhændige udkast, hvoraf noksom kand sees at den trængte til slig forbedring. Det meeste hvad der falder at sige paa en stor deel af de tiders digter, er at de baade indeholde saa ordrige talemaader og slette ord, og at de gaae tvungne, have urigtige fald, samt ere alt for skiødesløse i riim og stafvelsernes tal; thj qvantitæten, som mand kalder det, tør mand ikke her fødre, eftersom den ikke agtedes endnu hos de tydske. Men mand maae derhos tilstaae, at hvor meningen er naturligen og vel udtrykt, med beqvæmme og smukke ord, er en gammel psalme, hvor der end findes en stafvelse her og der formeget, bedre at beholde urørt, end at tvinge hende i en anden form. *Guds godhed ville vj prise*, haver *m. Rasmus Katholm*, præst til vor Frue k. i Khafn. udsat *an. 1572.* Den er, med forommældte smaae feil i poesien, efter mit tykke, lige saa god som den tydske *original* af *d. Paulo Ebero: Helf mir Gottes Güte preisen.*⁹³⁾ ikke at tale om andre. Endeligen efterat det kom saa vit hos os, at een og anden blef opvakt til at rime og at forbedre vor rimekunstns urigtigheder, blef det foretaget af folk, som self ikke hafde gafver til at gjøre de beste vers. *M. Søren Povelsen Gottlænder*, hvis *Prosodia Danica*¹⁸⁾ udkom efter hans død *an. 1671.* haver giort mange gode erindringer, som hører til sagen. Men det blef et unyttigt arbeide, hvis mand skulde rette vore gamle psalmer med ikke bedre held, end hand haver omstøbt *Aleniste gud i himmerig* (*pag. 70.*)⁹⁴⁾ *M. Hans Rafn* gaf ud *Epitome Rhythmologiæ Danicæ* paa latin, *an. ... in 4°.* Hand var en god og lærd skole-*rector* [hvilket mand allevegne kand see i hans skrifter *atter overstreget*]; men at hand ikke hafde et stort pund til danske vers at gjøre, som hand dog vilde lære andre, kand mand dømme af disse hans egne prøfver (*pag. 95.*), hvilke hand anfører til *exemplar.*⁹⁵⁾

Lætus etc.

Hr. Gregers Hansen *etc.*

Jeg hafver heroven for viist, at den ældste digter-kunst, som hos os danske og andre nordiske folk vides af at sige, ikke haver brugt de saa kaldede riim, men at de andenstæds fra ere hid indkomne.

Derfor synes mig at jeg ikke kand lade urørt om den beskyldning, hvilken en heel deel fremmede skribentere paafører vore gamle landsmænd, at det er dem som have bragt rimene ind i andre lande, saasom Frankerige og Italien, ja at de end ogsaa udj visse tider have forgivet den latinske poesie dermed. *Claude Fauchet*⁹⁶⁾ er een af de lærde mænd, som have udladt sig med den tanke (*De la*

langue & poesie francaise [1581] chap. 7.): dog sætter hand det i tvifl, saalænge hand ikke er viss paa, om de nordiske vers som *Saxo Gram.* og *Olaus Magnus*⁹⁷⁾ skrifve at være her udhugne paa steen, ere giorte i riim eller ikke. Men andre, saasom *Isaacus Vossius* (*De poem. cantil. et virib. rythmi*),⁹⁸⁾ *Gravina*⁹⁹⁾ (*Della ragion poëtica...*), *Du-Bos*¹⁰⁰⁾ (*Reflex. critiques sur la poésie et la peinture...*), en lærd engellænder, som haver skrevet om den hebræiske poesie (*Library of the athenian society anno 1692. p. 296.b.*)¹⁰¹⁾ bære ingen betænkning derover, men sigte det rundt ud, at riim-endelser som alle europæiske folk nu hafve, ere ved *goth* og andre *nordiske barbarer* komne først i moden. Men ingen, mig vitterligt, haver stillet sig lærd an til at oplyse denne *materie*, som den engelske ridder *Will. Temple*¹⁰²⁾ (*Essay of the poetry-miscell. Tom.2, p. ...*). Ham er det ikke nok at forskrifve rimene fra *gotherne* og Danmark, | men hand leder endogsaa det ord 26
rime fra det gamle *rune*, poeterne, siger hand, her fordom at være bleven kaldet *runere*, som ligeledes skal være det samme som *rimere*: hvorefter hand sammen-sanker en ripsraps af de danskes og svenskes skrifter, nemlig hvadsom helst hannem har syntes at kunde passe sig, til at udstaffere saadanne urimelige slutninger med. Den berømte *Huetius* haver og lætteligen kundet see, hvor ugrundet *Temple* var til sligt at gotgiøre. Self var *Huetius* ikke af dem, der søgte rimenes opkomst her i Norden, men dømte snarere, at de vare fra et andet slags *barbarer*, nemlig *araberne* (*v. Huet. De orig. fabular. romanens. et Huetian. p. ... et p. ...*)¹⁰³⁾ som hafde længe en deel af Spanien under, efter *an. Chr. 713*, og at denne versemaade tog siden overhaand overalt i *Europa*. *Thomas Campanella*¹⁰⁴⁾ hafde alt tilforne slaget paa samme streng (*Poëticor. cap. X. art. 3.*), at italiænerne hafde lærdt riimkunsten af *saracenerne*, samt tillige den brug at giøre hvert riimbaand eller strophe af 8 linier, og at dette skeede i bemældte ottende *seculo*, da Italien saa ofte blef anfgtet af disse onde giæster. Jeg stiller det til dennem, som kiende nogen saa gammel *arabisk* poesie, om den ogsaa paa de tider hafde en lighed med italiænernes vers af 8 linier. Ellers har jeg vel læst, at *arabernes* poeterie fik sin rette form og kunst-regler meget sildigen i det 8.de hundredaar, under den nafnkundige *khalife Haroun Al-Raschid*,¹⁰⁵⁾ som døde *anno Christi 793*. Hvad spanierne angaar, da hafde det været at ynske, at *Huetius* hafde givet os noget til oplysning herom af deres egne gamle skribentere, paa det mand kunde see, hvorledes riim-kunsten der var indkommen, og hafde giort | fremgang. Mig 27
er ellers dette forekommen hos *Bernardo Aldrete*¹⁰⁶⁾ (*Del. origen. dela lengua castellana l. 1. c. 22.*), at en gammel spansk geistlig, ved navn *Alvaro*,¹⁰⁷⁾ som levede omtrent *an. Chr. 850*. haver klaget over sine landsmænd, at de ynkeligen vare forfaldne til een og anden af de uchristne *arabers* manerer, at de søgte en ære i at lægge sig efter deres videnskaber, fandt behag i deres talekunst, og eftergiorde deres riim og poesie. Saaledes kunde vel sagen [have *glemt*] sin rigtighed, nemlig i henseende til spanierne for sig self. U-ansect at en anden *spanier*, *Juan de la Enzina*,¹⁰⁸⁾ som var self en poet, er gaen en anden vej, og har forsikret, det spanierne have faaet deres riim fra Italien. Skulde hand derudj have taget feil, og at araberne vare de rette mestere, saa følger dog ikke, at

- mand jo andensteds i *Europa* hafde riim-sange, i ældre tider, og længe førend der vidstes i Spanien af *saracener* og *araber* at sige. Thj jeg blifver fast staaende paa, hvad jeg tilforne har sagt, at den høitydske poet *Othfridus*, som skref sin bog omtrent *an. Chr.* 850. haver ikke vaaren med de første, der rimede i sit sprog, men at det tvertimod sees af hans fortale, slig sangkunst at have været hos hans landsfolk ældgammel. Om de franske og især normanniske (at forstaae i *lingvâ gallicâ*, og ikke *francica*, thi dette sidste var tydsk.) og provençalske, italiænske og sicilianske poeters riim-digter agter jeg slet intet ved denne anledning at mælde. Thj eftersom ingen af alle de opregnede nationer kunde fremvise noget stykke riim, der er 700 aar gammelt, (hvilket gjør et par hundrede aars forskiæl mellem de tydske og dem,) saa hører de ikke til at oplyse, hvorfra de ældste riim hafves. *Claude Fauchet*¹⁰⁹) (*De la langue et poésie française l. 1. c...*) og *Etienne Pasquier*¹¹⁰) (*Recherches de la France l. 6. -*) (ikke at mælde om saa mange andre som kuns løseligen have behandlet sagen), ere udførlige nok i denne *materie*. Og samme tvende mænd bekiende rundt ud, at udj frankernes sprog, som var tydsk (*Fauchet* kalder det derfor *le vieil langage Francois-Germain*.¹¹¹), finder mand riimvers af en meget højere alder, end i det saa kaldede frantzøske, eller *lingva gallica*. *Fauchet* iligemaade, med sin sædvanlige lærdom og eftertanke, forestiller adskilligt, som vel lader sig høre, til at gjøre got, det | saavel Spanien som Italien og Sicilien, have ikke faaet deres riim paa anden maade end fra de franker, igiennem *Provence*, *Normandien* og andre frandske lande. Men, at sige den rene sandhed, da er der et slags dristighed og forvovenhed i at slutte noget fast om ting, der ere saa ubekiendte. Er det sagt, at fordj der er funden en *Othfridus* i Tydskland, og mand har været saa lykkelig at een eller anden *copie* af ham er bleven bevaret i clostrene indtil vore tider, at derfor ingen af de andre lande hafve haft slig poesie? Nemlig, fordj ingen af deres saa gamle riim-vers ere fundne? Kunde det ej være skeet, at der baade i Spanien, Italien og andenstæds havde været siunget sligt i mangfoldighed, (ligesom i Tydskland før *Caroli Magni* tid,) som var enten aldrig bragt til papir, eller og bortspredet, ødelagt og forkommet hvert et stykke? Mand hafver udj saadanne undersøgninger vel at tage sig vare for, at gjøre nogen vis slutning, om mørke og endnu tviflsomme ting. Efterkommerne kunde og opdage, hvad vj hidtildags ikke ere komne efter. Hvis mand hafde gamle italiænske og spanske poeter for *ann.* 800., i deres egne tungemaale, hvori versene vare alle uden riim, saa var her noget at bygge paa, nemlig at rimene siden efter motte være indførte fra et andet slags folk. Men nu ere der hverken af det ene eller andet slags vers forhaanden, saa gamle, hos begge disse nationer, og umueligt er det dog, at de jo saavel som alle andre i verden have siunget og spillet og giort vers og viser, hvo vil da sige os, om de vare rimede eller ikke? Derimod haver mand en langt sikrere grund, at fæste fod paa, hos os, og hos de gamle saxer og engellænder.
- 28 Fordj her og i England har mand vers at fremlægge | af en gandske anden *facon*, og slet ingen i den oftestommældte riimkunst saa gamle: alt saa gøres ingen stor betænkning fornøden, til at sige, at vj have hentet vore riim fra de folk, som
- 29

de beviisligen vare i brug hos tilforne, og de engellænder have bekommet dem af deres overvindere *normannerne*.

Hertil er da talet om riim i de meestbekiendte nu levende sprogg i *Europa*. Og at de ikke ere komne fra vores Norden, maa vel saavit være fastsat. Nu staar tilbage, det som mand vel saa ofte alvorligen giver vore landsmænd, især gotherne, skyld for, nemlig at de have besmittet den smukke latinske poesie med deres *barbariske* riim-tøy. Dette er een af det slags blinde giætninger, som meget lærde folk i forige *seculo* havde for vane at sige saa hen i væiret, uden at kunde giøre skiæl derfor: og siden siges det efter af mangfoldige nyere, som tage det saaledes paa troen, og tænke lige saalidet paa at søge om grunden og hovedbeviisninger til tingen. Naar have de, motte mand spørge, seet nogen af gothernes riim? Og hvor findes det i gamle bøger skrefvet, at deres sprogs sange og viser vare saaledis giorte? Det er ikke saa got, at der nu kand vises dem, som *Jornandes*¹¹²⁾ taler om, i hans tid at have været meget gamle (*De reb. geticis cap. 4.*). Men aarsagen til deels er denne, at een og anden af de lærde folk, udaf en besynderlig højagtning for den grækiske og latinske poesie, bærer saa got som en foragt for rimene som nu bruges udj vers overalt i de levende tungemaale. De kalde dem et *barbarisk* paafund. Og saasom det treffede ind, at det latinske poeterie saa tiligen dermed blef forgifven, at mand ingenstæds fandt i noget andet *europæisk* sprog riim-vers, som vare fra saa høy en alderdom, | 30
strax slutningen færdig, nemlig, at *gotherne*, tillige med ald den anden skade, de ere i ord for at have gjort paa lærdom og got latin, ogsaa førte deres klinkklank af riim i de latinske vers. Men sliq foregivende og giætning, hverken heel- eller half-grundede, have deres løb til en tid: og tabe crediten langt om længe, den ene efter den anden. Italiænerne self begyndte allerede at tilstaae, det der er alt formeget gjort af disse beskyldninger mod *goth* og *longobarder* i saadan henseende. I særdeleshed er det den berømmelige *marchese Scipione Maffei*,¹¹³⁾ som fortiener ald roes for sin oprigtige erklæring herom (*Dissertazione sopra il ritmo de' tempi de Pipino, p. 185. seq.*). [*Overstreget*: Men om de latinske riim i vers, er det visseligen ingen læt sag at forklare, hvorledes deres opkomst har været. At opregne et dosin *poëter* der have betient sig af dem i deres digter i adskillige *seculis*, og paa hvor mange slags viis og manerer der blev rimet, som *René Moreau* beskriver foran i sin *edition* af *Schola salernitana*,¹¹⁴⁾ hafver meget mindre at betyde.] *In summa*, hvad der med god skiæl kand siges, at de *goth* og andre nationer have giordt til denne sag, [*overstreget*: da de faldte *romerne* saa stærk paa halsen,] var, at de forhindrede deres studeringer og skaffede dem andet at tage vare. Derimod siden *gotherne* blefve boesatte folk i Italien, finder mand, at de hiulpe snarere til end fra, at videnskaber og den gode lærdom motte holdes ved lige og igien bringes i flor: hvilket noksom er at bevise med *Cassiodorii*¹¹⁵⁾ og andres vidnesbyrd. Hvad poesien hos samme nation anbelanger, da, saavidt som rimeligen kand giættes, troer jeg gierne at *gothernes* sang har omtrent været paa samme maade, som de tydskes i de tider, efterdj begge disse folk hafde meget paa de tider tilfælles i sproggene og andre manerer. Men de latiners | 31

sprogs og poeteries fordærvelse er fra latinerne selfve, som hafde arbeidet derpaa, alt længe førend denne svarm faldt dem saa stærk paa halsen. Thi hvad for skade og knæk det gode latin hafde faaet, og hvorledes den gamle rene veltalenhed forsvandt efterhaanden, i det andet, tredie og fierde hundrede aar efter Christi fødsel, er nok vitterligt. Hvor stort et studium det og var blefven, at skrifve taaleligen, og hvor barbarisk den gemeene mand til Rom blef i sit eget sprog, fattes end ikke beviis paa. Den gode smag var tabt, og de beste skribentere, med ald den forundring og ærbødighed, som de beteedte til de gamle *autores* af *Julii Cæsaris*¹¹⁶⁾ og *Augusti*¹¹⁷⁾ tider, kunde dog ikke naac eller eftergiøre de sammes smukke arbeider. Stilen, som nu var kommen i moden, hos de fornemmeste og meest veltalende folk, var af et andet slags. Den var nu ikke mere alvorlig, ikke naturlig, ikke fornufftig i sin pyntelighed og *zirat*. Endeel smaae prydelser, som de gamle havde brugt med ærbarhed og sparsommeligen, bleve nu anseete, som gandske fornødne ting, og bleve søgte overalt i hver en linie. Derved skeede det, at stilen og talen løb ud i lutter artigheder, i klygter, i ordspil, og andet saadant: hvilket vel kand være smukt, naarsomhelst det skeer til maade og med fornufft bruges, men naar det kommer alt formeget, blifver det daarligt og barnagtigt. Med slig sminketøuy kom det omsider saa vit, at de skrefve det, som vj kalde riim, i ubunden tale, og naar mand læser deres *orationer* | og brevfe, skulde mand tænke at de vare giordte til at siunge ud, eller til at dandse efter. Saadanne ere mange af de skrifter i det femte og siette aarhundrede. I *Sidonii Apollinaris*,¹¹⁸⁾ *Cassiodorii*,¹¹⁵⁾ *Ennodii*,¹¹⁹⁾ *S. Valeriani*,¹²⁰⁾ *Fausti*, *Ruricii*,¹²¹⁾ *Anastasio Sinaitæ*¹²²⁾ etc. bøger ere overflødige riim paa hver en side, ikke at tale om de ældere *S. Cypriano*,¹²³⁾ *Tertulliano*,¹²⁴⁾ *S. Augustino*¹²⁵⁾ og *Apulejo*.¹²⁶⁾ Alligevel var de samme tiders poesie, og de selfsamme skribenteres vers frie for denne feil. Til versene var det ikke engang endnu kommen. Hvorfore det er en grov feil hos *Naudé*¹²⁷⁾ (*Additions à l'hist. de Louis XI. p. 146.*), som hand hafver bundet *Morhof*³¹⁾ (*Unterricht etc. cap. 9. p. 599.*) og andre lærde folk paa ærmet, at disse riimvers, som mand kalder *versus leoninos*, ere fra det femte *seculo*; ved hvilket *pas*, nemlig *an. 480.* da kæyser *Zeno*¹²⁸⁾ regierede, en præst i Italien ved navn *Theodolus*¹²⁹⁾ skal have paafundet dem, og bekommet strax efterfølgere i hobetal. Hvo skulde ikke lide paa, hvad en mand af saa stor kundskab i bøger, som *Naudé*, forsikrede om? Men det giøres ofte vel fornøden, at prøfve de allerlærdestes sigende. Hand er ikke heller den første, som haver sagt det, thj før hannem hafde *René Moreau* skrefvet det samme i sin fortale til *Schola salernitana*.¹¹⁴⁾ Begge have dog haft mand for sig, af hvilken de ere bedragne, som er *Joannes Trithemius*,¹³⁰⁾ der udj hans bog om kirke-skribenterne giør udaf tvende mænd, som have samme navn, een skribent, og tillægger en gammel *Theodolo*, der levede *an. 480* en latinsk riim-digt der er giort tre eller fire hundrede aar¹³¹⁾ derefter. Den berømlige lærde mand *d. Joh. Albertus Fabricius*¹³²⁾ i Hamborg haver rigtigen lagt mærke til denne feil i sin *edition* af *Trithemio*: og *d. Polycarpus Lyserus*¹³³⁾ haver formeent, at den riimdigt af *Theodolo*, som kaldes *Egloga*, var et værk af det 10de *seculo*. Jeg troer at den endnu er yngre. |

Men at sætte den rette tid, naar egentligen disse riimvers i latinen først begyndte, er virkeligen ingen læt sag. *Joseph Scaliger*,¹³⁴⁾ af den utrolig vidtløftige læsning, som hand hafde, gjorde den slutning, at de vare kun 500 aar gamle, i hans tid. Dette er at sige, at de vare opkomne imellem *an. Chr.* 1000. og 1100. Dertil hafde hand meget god skiæl og vigtig føje. Men siden denne store mands død er saa mangfoldigt udkommen i verden af *scriptis medii ævi*, som hand ikke kunde kiende, og kand nu om dage bringe folk i anden oplysning. Tilmed fører det samme, som nu klart bemærkes, os til at tænke noget længere tilbage, og give agt paa de smaae stykker i langt ældere tider, hvilke hand maaskee ikke saa nøje har betragtet. Hermed hensigter jeg til de gamle sange, som den gemeene mand i *Rom* forlystede sig med, hvilke endskiønt de vel ingen riim-enderer hafde i versene, dog have haft gientagelser af visse ord, som kand sees udj de faae stykker af soldaternes viser, hos *Svetonium*¹³⁵⁾ og *Vopiscum*.¹³⁶⁾ Kæyser *Hadriani Animula, vagula blandula*, og hans vers til *Florum*,¹³⁷⁾ som *Spartianus*¹³⁸⁾ fortæller om, ere udentvivel af vers art og melodie med de tiders bye-sange. Og enhver seer vel, hvad jeg vil sige med de ligelydende ord, som derudj bemærkes; nemlig, at sligt allerede haver hørt til gemene folks viser og sange, omendskiønt ikke til den gode latinske poësie, hvilken i alting rettede sig efter grækerne. Der kand og vel siges, at de græker ingen ubehagelighed har funden, i at rime undertiden de vers, der blefve siungne og musicerede. *Anacreon*¹³⁹⁾ synes paa somme stæder at have søgt det med villie. Mon ikke ogsaa slig klang af de almindelige sange hafve hængt de beste poëter i ører og sindet saa stærk, at de udj deres alvorlige verker ikke have taget sig vare for det, som | i saa maade agtedes for en feil? Dette er dog i allemaader vist, at der den gode smag og skiønsomhed tog af, blev det ikke længere holdt for en feil, men snarere blef lagt vind paa som en skiønhed, at tractere ørerne med det klinkklank. Sligt beviser kæyser *Neronis*¹⁴⁰⁾ vers. *Persius*¹⁴¹⁾ og efterkommende gode poëter, saavelsom de gamle *grammatici*, formaacde dog saavit at det ikke endnu i en lang tid tog overhaand. Men at det er bleven ved i den gemeene mands sange, er ikke at tvivle paa. Da endeligen lærdommen endnu mere faldt, og de gamle poëter, *Virgilius*¹⁴²⁾ og *Ovidius* bleve anseete som store mirakler, er det skeet, at hvad som mand tilforne i dennem holdte for feil og skrøbeligheder, blef nu tagen for kunststykker, og deriblant de riim, som mand finder deres vers ofte, at falde udj, maaskee ikke med deres gode villie. Mand mærker allerede i det femte *seculo*, at end og vittige skribentere bemøjede sig med barnagtige kunststykker i latinske vers, hvoraf der haves prøfver i *Martiano Capella*¹⁴³⁾ og *Sidonio Appollinari*.¹⁴⁴⁾ Men et heel forunderligt og fast utroligt arbejde i slig lapperie er det, som een ved navn *Publilius Optatianus Porphyrius*¹⁴⁵⁾ allerede i det fjerde *seculo*, *an.* 325. haver gjort til kæyser *Constantinum M.*¹⁴⁵⁾ under titel af en *Panegyrico* og at saadant blef meget afholden i de tider, kand sluttes deraf, at *autor* til belønning for sit overmaade møjsommelige, pinagtige og daarlige arbeide fik sin fred igien, da hand var landflygtig. Endskiønt nu dette samme bestaar af 26. adskillige kunststykker, hver paa sin maade og det eene besynderligere end det andet, saa finder mand dog ikke i noget af dem at være søgt riim-enderer;

35 hvilke vel ej vare bleven glemte, saafremt de den tid hafde været i moden. *Martianj Capelle* vers ere tvende stæder bestaaende af mange linier, som neppe kunde synes andet, end være med flid bragte i riim, endskiønt de næst efterfølgende vers svare ikke dertil. *Venantius Fortunatus*, som haver skrevet mange vers, imellem de tider fra *an.* 560. til *an.* 600. hafver, (foruden | nogle kunststykker, af saadan slags bedrøveligt arbeide, som forbem^c *Optatiani*,) ogsaa gjort endel smukke psalmer, som siden og indtil denne dag ere siungene i kirkerne. Derudj findes mangfoldige riim (*e. gr.* i den *Agnoscat omne seculum antistitem leontinum lib.* 1. 16. i den *Vexilla regis prodeunt* 1. 2.7. i den *Agnoscat omne seculum venisse vitæ præmium*, 1. 8,3. hvoraf vores *Ald den gandske christenhed* er tagen.),¹⁴⁶⁾ som og ligeledes i eet og andet af hans breve saasom det til *Gregorium episcopum* 1. 9,6. i latinske vers.¹⁴⁷⁾ Men hand haver ikke været slave i dette haandværk, og ej gjort sig den umage, at føre det ud i ethvert vers igiennem eller bunden sig dertil, hvor rimet ej vilde falde smukt og beqvæmmeligt. Til samme alder henhører *S. Columbanus*,¹⁴⁸⁾ en irlænder, (som døde *an. Chr.* 615.) af hannem haves et stykke af næsten tre snese linier, gjort til at siunge, men ikke efter gode prosodie-regler, alle sammen paa riim. *Goldastus*⁷⁸⁾ gaf dennem først ud, og siden *Usserius* i hans *Epistolis hibernicis*,¹⁴⁹⁾ hvor hand har været saa nøjseende, at udmunstre 3 linier alene, fordj de ikke hafde nogen mage til at rimes med. Derudj synes mig dog, at hand haver haft u-ræt; thj kunsten var endnu [ej glemt] kommen saa vit, at der regnedes saa nøje paa nogle faae urigtigheder. Det samme kiendes ogsaa i endeel *Eugenii Toletani*¹⁵⁰⁾ vers, som *Sirmondus*¹⁵¹⁾ bragte for dagen. See hans *Lamentum de adventu propria senectutis*, n. XIII.¹⁵²⁾ som er i riim, faae linier her og der undtagne. Samme biskop *Eugenius* haver desforuden plokke sig med flere slags kunststykker i *poësie*. Disse vare nu allerede saa almindelige, og blefven til en ret ordentlig øvelse i skolerne, at mand ogsaa skref bøger og undervisnings regler derom, til at lære at giøre dem paa hundrede manere, hvoraf samme bøger kaldtes *Libri centimetrorum*, og *Beda*¹⁵³⁾ henviiser til dennem i sin *Tractat de arte metrica*, for at kiende flere slags, end dem som hand har fundet fornøden at bekjendtgjøre. Hand, nemlig *Beda*, (som er een af de første og lærdeste skribentere i det 8de *seculo*, og døde *an.* 735.) har iblant andet en artikle i forbem^c *Tractat*, hvoraf klarligen kand bevises, hvad jeg har sagt, at riim-versene vare den tid kommen i stor agt og anseelse. Thj paa det spørgsmaal, hvilket det beste slags vers er? svarer han, at de allerbeste og skønneste ere de, som rimer: med tvende par ord i eet *hexametro*, nemlig de 2 første ord med de 2 sidste, saasom

Pervia divisi patuerunt cærulea ponti,   og
*Sicca peregrinas stupuerunt marmora plantas.*¹⁵⁴⁾

36 Hvilke dog ere just af det slags, som *Persius* vragede i *Neronis* digter. Men sagen var, at i de sildi-|gere tider, hvorom jeg egentligen nu taler, fandt mand det at være allerskiønnest, som lignede sang og dands; og naar der i de gamle *poëters* skrifter forekom noget, som gaf saadan gienklang, og hvorj enten den

samme lyd, eller de samme ord blefve igientagne, blef det frem for andet got, udvaldt til at efterfølge hele lange digter igiennem. Saaledes fordj *Ovidius* hafde ensteds¹⁵⁵) igientaget den første deel af sit *hexametro* i enden af *pentametro*, for exempel: *Qui bibit inde furit etc.* ... Saa haver *Beda* med selfsamme slags vers giordt den gandske *Elegia* af 27. par vers (de findes i hans *Hist. eccl. gentis anglor. t. 4. c. 20*, og ere giordt den hellige dronning *Edilride* til ære.), hvori hver en sidste deel af *pentametro* er en gientagelse af de 3 eller 4 første ord i *hexametro*:¹⁵⁶) saadanne vare og de *versus deiphoci*, som *Paulus Diaconus Warnefridii filius*,¹⁵⁷) (der levede et got stykke derefter i samme *seculo*.) berømmes saa højt for af *Leone card. Ostiensi* (*Chron. Cassinens. t. 1. c. 15*).¹⁵⁸) Hans psalme om S. Hans den døber, der begynder saaledes: *Ut queant laxis, resonare fibris etc.* er ellers bekiendt nok.¹⁵⁹) Men næsten lige gammel med *Beda* er *S. Bonifacius*,¹⁶⁰) *biskop* i *Meyntz*, af nation en engellænder, iblant hvis *epistler* (de findes i *Biblioth. patrum*) er en god deel adskillige slags rimevers, fast paa *S. Columbanus*¹⁴⁸) maade. Til begyndelsen af det niende *seculo* henfører *Barthius*¹⁶¹) en riim-sang, hvilken een ved navn *Erinfri-dus*¹⁶²) skal have giordt an. 806. og *Barthius* giver ham ud for den ældste latinske rimere som hannem er forekommen. Den vise om staden *Verona*, hvilken *marchese Scipione Maffei*¹¹³) haver for faa aar siden paa ny udgiven med sine forklaringer (som findes ved hans *Istoria diplomatica fra p. ... til p. ...*) hører just til samme tider, og er giordt, medens *Pipine*,¹⁶³) *Caroli M.* søn var konge i Italien. Siden kommer her en gandske hob i bem^{te} 9de *seculo* af denne kunst, saasom *Rhabanus Maurus*,¹⁶⁴) *Walafridus Strabus*,¹⁶⁵) og den bekiendte *Gottschalcus*,¹⁶⁶) hvis *epistel* paa riim-vers findes til deels trykt i *Hincmari Rhemensis*¹⁶⁷) skrifter, og ellers i *Lud. Cellotii Hist. prædestinatiana*.¹⁶⁸) Derforuden *Ratpertus*,¹⁶⁹) *Hartmannus*,¹⁷⁰) *Notkerus*¹⁷¹) og *Salomon episcopus*¹⁷²) etc. Men alle disse og flere saavel udj som for deres tid, havde dog ej gjort hver dags brug af dette haandverk, men øvet det sparsommeligen nu og da, saaat deres fleeste digter er ikke i saadan form. Hvorfore *Dan. Papebroch* (i *Actis sanctor. ad. d. 1. Junii p. ...*)¹⁷³) haver haft føje til sin anmærkning, at i det 9de, 10. og 11. aarhundrede var saadan poesie ikke blefven endnu saa gandske fuldkommen, eller saa nøje bunden til sine regler, som den siden blef. Thj end ogsaa *Roswitha*,¹⁷⁴) den lærde closter-jomfrue, som levede omtrent aar Christi 980. og beflittede sig paa ingen anden slags vers, haver alligevel ikke vidst at finde riim i hver linie, men givet sig den frihed at lade mange løbe ind imellem urimede. Saadant mærkes og overalt i det som *Wipo*¹⁷⁵) [*rettet i marginen saaledes*: overalt i andre > flere stykker af bemeldte alder hvoraf ere at treffe i adskillige samlinger her eet og der et andet stykke, nogle med heel rigtige riim lige igiennem, andre friere og uden saa stor tvang. Af det sidste slags ere og de, som *Wipo*], kæyser *Henrich* den tredies¹⁷⁶) *capellan*, hafver efterladt, der falder ongefær midt ind i det ellefte hundred aar. Men i det næstfølgende 12de *seculo* er fremkommen den rette mester, som haver formørket alle de forige og bragt kunsten til sin største fuldkommenhed, saa at hand ogsaa hafver den ære, at slige vers indtil denne dag blifve kaldede af hans navn *versus leonini*. Det er forunderligt, at siden boglige kunster kom op igjen i *Europa*, lærde

37

folk have dog almindeligen og i langsommelig tid været i en stor uvidenhed om denne sag, og ere derfor falden paa falske og besynderlige gietninger, naar de skulde forklare hvorfor de latinske riimvers hedde *Leonini*. *Scaliger* den ældre¹⁷⁷) (*Poët*, 1. 2, c. 29) bekiender reent ud, at hand veed det ikke; og derved kunde hand ladet det forblifve, og ikke fremført derpaa en underlig snak om løvens hale. *Lud. de la Cerda*¹⁷⁸) (*in Virg. Æned.* 1.9, 634) meener at ordet er vel ikke
 38 rigtigen skrevet eller udtalet | men maa have været i begyndelsen *Leoninus*, à *lenone*, et *lenocinio*, quasi versus *lenocinantes*. Hand lægger og til at *Meretrix* kaldes hos latinske poeter *Leena*.¹⁷⁹)

[2 linier afsat]

Endeligen, siden mand er kommen i bedre oplysning, at ordet var af den mands navn, der hafde enten ført saadan art vers i moden, eller været den giæveste anførere i det latinske rimerie: er mand indtil denne dag ikke enig om, enten hand hedder *Leo* eller *Leonius*. Af *Du Cange* i hans *Glossario*¹⁸⁰) kaldes hand *Leo* og ligeledes kalder *Dan. Papebroch*¹⁷³) (*NB. vid. annon sit Godefred. Henscheninus*¹⁸¹) som *Lyserus* citerer det –) hannem i *Actis sanctorum. Polyc. Lyserus* i hans *Hist. poëtarum mediæ ævi* (p. 763) haver ikkun 3 linier om ham, under det navn *Leo*,¹⁸²) og henviser blot alene til forbemeldte stæd i *Actis sanctorum. Gabriel Naudé*¹⁸³) i sin *Mascurat* (pag. 470 edit. – sed p. ... punctis) siger, at det var en *chanoine de S. Victor*, ved navn *Leonius*. Dette tages og for fulde af *Menage*¹⁸⁴) i *Dictionn. etymol.* Men en langt tilstrækkeligere underretning end hos alle disse finder mand hos en ældre frantzos, som er *Steph. Paschasius* (*Etienne Pasquier*) der i hans smukke og lærde skrift, *Recherches de France*¹⁸⁵) haver et heelt capitel (1. 6. c. 2.) om denne *Leonio*. Derudj fortælles, at hand levede aar 1154, at hand var *chanoine de S. Benoit*, og siden *religieux de S. Victor*, at hand var en grundlærd mand i den hellige skrift og flere studeringer, og at hand gjorde ret artige latinske vers følgende de gamle poeters regler og skrifvemaade. Men saasom hand fornam, at slige gode vers ikke blefve nær saa vel omladte, som de andres stymperier der ginge paa riim, fandt hand sig deri, og besluttede at bide i et surt æble, som mand siger, og føje sig efter sine tiders smag. Alt saa tog hand sig for at rime, og rimede langt færdiger og stærkere end alle de andre: ikke alene med rigtige, ligeendelser i enkelte par, men med 10, 12, indtil 30. alle af een lyd, naar hand greb sig ret an. Det er lyst at læse de stykker som *Pasquier* anfører af hans arbeide (og som mig undres, at *Lyserus* ikke har vidst af,), nemlig saa vel af de gode vers, som af de rimede, | i hvilke sidste er en *supplique* til pafven i enkelte riim, og siden en taksigelse, da hand blef bønhørt, i saa mangfoldige, udj een følge og af een lyd, at mand maae staae forundret,¹⁸⁶) og sige [med *Martialis: overstreget*]

*O quantus labor est ineptiarum!*¹⁸⁷)

Men som mit forsæt ikke har været, at opregne alle, enten mestere eller fuskere i saadan kunst, men alene, at forklare, hvad beskaffenhed det haver haft med riimene i den latinske poesie, og at der ingen grund haves, til at trække *gother* og

nordiske folk ind i denne sag, saa er og uforfødt, at mælde noget ord om de øfrige i det tolfte og efterfølgende *seculis* bekiendte riim-digtere. Er nogen om at giøre, dennem at kiende, da kunde René Moreau i sin fortale til *Scholam salernit.*,¹¹⁴) *Camdemus* i sine *Remaines*,¹⁸⁸) *Polyc. Lyserus*¹³³) i sin *Hist. poëtar. medii ævi* derudj giøre fyldest. Dette skulde jeg ikke lade umældet, at endeel italiænerne nu om dage foregive og staae paa, som en rigtig sag, at deres sprogs riime-poesie er kommen af den latinske, og at denne bør regnes fra *an. Chr.* 1032 (saaledes haver *Crescimbeni*¹⁸⁹) *etc. Acta erud.*). Men i det sidste tage de mærkeligen feil, som allerede i mit foregaaende er beviist. Og hvad gielder, at det første er lige saa uvist? Thj have de saasom de og self sige, bekommet denne kunst igiennem de *provençaliske* og *sicilianiske* poëter, saa er langt større rimelighed i det, som *Fauchet* og flere ere enige med, at frankerne, som først boede i Tydskland, bragte den med sig j Frankrig, og derved er den kommen til *provençales*, og siden til *sicilianer* og *italiæner*. Det ord *rytmus* og *versus rhythmicus*, af hvilket *rîma* og *rimare* formenes at være komne, bevise slet intet til denne ting, jo snarere imod end for. Den lighed og overensstemmelse i disse ord er bedragelig, og have *fixeret* mangan en lærd mand. *Salmasius*¹⁹⁰) self er deriblant (*Comment. ad. Hist. Aug., Scalig.*¹⁹¹) ...), *Menage* i begge hans *Etymologicis*,¹⁸¹) og utallige andre. | 40
Riim og at *rime* ere ingen latinske, ingen grækske, men tydske ord, og er det en pur hendelse, at de have lighed med *rhythmus*.

[Derpå hører denne del af teksten op, resten af siden ubeskrevet]

[III]

Adskillige observationer, angaaende de gamle danskes poesie.

Fuldkommenhed er, hvor der intet fattes, og hvor alle de ting haves, som mand tænker nogenlunde at bør findes udj det, som kaldes og agtes for fuldkomment. Men som denne egenskab, naar mand tager hende paa det nøjeste, ikke passer sig til sprogg og tungemaale, paa anden maade end til enhver af de jordiske og verslige ting i almindelighed, nemlig aleniste ikkuns i ligning og *proportion* til andre af lige slags; saa bestaar da et sprogs fuldkommenhed deri, at det ejer i sig alt det, som noget af de beste og anseeligste andre nationers tungemaale have og kand berømmes af. Med eet ord, jo mere der haves og jo mindre der mangler af de ting som gifver ære og anseelse til et sprog, jo nærmere er det sin fuldkommenhed. Saadanne fordeele kunde og meget vel findes i et lands og folks tale, skrifter og bøger, omendskiønt sproget ikke nød den lykke at behages af andre nationer, eller kunde vinde stor anseelse hos fremmede. Thj naar det blifver kuns sine egne indbyggere gafnligt og til tjeneste, er det alt nok. At forklare hvorudj benævnte herligheder bestaar, da er det rigdom og overflødig-

[56>]42 hed, reenhed og siirlighed og prydelse, og endelig et naturligt held og beqvæmmelighed til at behandle alle slags materier, og til alt hvad somhelst menneskenes tanker og tale nogensinde skulde bruge sig til at kunde med læsneris eller tilhørernes gafn i ubunden og bunden stiiil udføre. |

At der nu baade have været i gamle tider og endnu ere adskillige tungemaale i Europa som eje alle disse herligheder og fordeele, staaer fast, og kand med utallige prøver og skrifter af alle sorter bevises, paa hvilken kant mand vil tage det. Men spørgsmaalet bliver, om mand ogsaa kand sige det samme om vort danske. Skal jeg hertil sige ja, og føye mig efter vore landsmænds tanke, da vil jeg bede, at de derimod beteer denne føjelighed, at gaac mig til haande med de beviser, hvormed mand skulde kunde gotgiøre og forklare sagen til nøye. Thj saalænge derpaa mangler endnu og brøster, er tingen langt fra at være afgiort, og hvor ingen tilstrækkelige prøver kand fremlægges, der staaer det enhver frit for at tænke hvad hand vil, uden at giøre nogen fornær i det omtvistede. Imidlertid er det meget vidt fra mine tanker, at vilde negte, det jo vores danske haver allerede en god deel af alle forbenævnte egenskaber, og at det slet ikke er sproggets skyld, om det ikke haver dem i lige saa stor fuldkommenhed som mange andre, men deres skyld er det alene, som skulde forarbeide og bringe den herfrem. Hvad som vores gode *Bording* haver sagt i sin æredigt¹⁹²) til *m.* Anders Areboes Sex dages gierninger (*pag.* 46. i denne samling), at vor moders maal er lifligt og rigt, holder jeg aldeles for sandt; men holder derhos for, at den rigdom ligger til en stor del forborgen, sproggene til vanære, og nationen til større skade og vanære end mange maaskee ret betænker. Een saa deylig og frugtbar ager burde i sandhed meget flittigere at dyrkes. Og hvortil nytter en rigdom, som er skiult og ej føres til nytte? Det gaar med os, og | vores riige sprog, som med de fornemme folk *Xenophon*¹⁹³) taler om i sin bog om huusholdning, de vare rige og havde en stor hob husgeraad, men altsammen henslengt i vinkeler og kroge uden orden, og lidet deraf tilrede eller paa sit rette stæd, saa at naar noget skulde bruges, var der snart intet at finde, hvorudover de oftest ligesom andre fattige folk bleve nødde til at laane hos naboerne. Og saaledes bærer vj os hver dag ad med vores danske skriven og talen, deels af magelighed, deels af vane og forførelse, deels ogsaa af fornødenhed, fordj ingen paatager sig den møjje at undervise os anderledes. I det mindste ere de alt for faae, som har giort det til denne tiid. Vj andre ligeledes paa vor stil tage os for liden umage i øvelser, og prøve det samme med vort eget som med et hvert fremmed sprog: nemlig naar vj ingen flid, studering og arbeide anvender derpaa, bliver vj midt i sprogenes rigdom de fattigste talere og skribentere ved alle leiligheder. Vil mand dernæst ansee vort tungemaals siirlighed og prydelse, da, i henseende, at samme bestaar deels i udvalde og smukke ord og talemaader, deels i deres rigtige og behagelige sammenføjelse, deels i een vel anvendt og i behørige mange maader net tilpasset veltalenheds kunst, og de adskillige artigheder som deraf henge. Saa kand ingenlunde negtes, at jo det kiære danske hafver derudj opnaaet en skiøn hæder, og giort en meget god fremgang allerede. Og dette haver mand (uden at

[57>]43

tale om poeter) først og fornemmelig at takke geistligheden for her i landet, siden de paa en tiid af 80 aar eller lidt derofver hafve med en særdeles umage og agtsomhed udarbejdet deres prædikener, meget prydeliger og sirliger, end før den tiid skeede. Jeg skulde vel ikke tage fejl, om jeg sagde, at de veltalende og berømmelige prædikanter *mag. Mich. Henrichsen*,¹⁹⁴⁾ *d. Johan Bartscher*,¹⁹⁵⁾ og *d. Matthias Foss*¹⁹⁶⁾ vare de første, som herudj ret viiste noget mærkeligt og stort; hvilket og siden mange andre | have efterstræbet, og hver paa sin maade med berømmelse derpaa forbedret. I sær er derudj megen forbedring hentet og tagen af skrifter i fremmede sprog idet mand af deres læsning er geraaden til samme artighed i at tænke og tale som de beste fremmede, og haver i hver en tilfælde anvendt saadant til dansken, deels med mange nye talemaader at berige, deels med at anbringe de gamle meget siirliger og beqvæmmer. Heraf er og dette paa fuldt, at hver mand haver uformærkt lærdt og saasom inddrukket det samme. De fornemme verdslige folk have ligeledes paa sit sæt paa forberørte maade [lært *glegt*] af fremmede sprog og indført i daglig omgiængelse saavel mundtlig som skriftlig en overflødighed af beqvæmme talemaader, som endskiønt af rene danske ord bestaaende vare dog aldrig hørte eller læste i dansk tilførne. Derpaa kunde mand give mangfoldige *exempler*, om behof gjordes. Ja de have vænt sig til, at udtrykke deres tanker med et gandske andet held og artighed, end i gamle dage; altsammen ved den hielp af fremmede sprogs kundskab og læsning og ofte uden at tænke meget efter, hvorfra alt kom. Saaat det endeligen er kommen saavit, at vj kunde gjøre den samme forskiæl i vores tungemaal, som andre meest polerede nationer i verden, nemlig imellem fornemme folks tale og den gemene almues sprog; hvilket jeg neppe troer, at mand for hundrede aar siden (ikke at tale om en længere tid,) her i Danmark har kundet mærke.

[58>]44

Men med ald denne næstbemældte fordeel haver det sig dog saaledes, at vj ikke ere komne nær saa vidt som vj burde, men staaer endnu saa got som paa halvvejen. Den veltalenhed paa prædikestolen haver visseligen et stort mon, men af hende kand ikke kræfves, at den skal udrette alting. Ikke er det heller de folk, der just skulle bekymre sig om at berige og udbrede et | sprog, men burde snarere derj forsynes og hente deres forraad hos andre, forstaae, naar saadan forraad var blefven almindelig og hver mands brug. Det hendes vel dennem ofte, som os andre, at de maae søge efter, og ofte ikke finde noksom beqvæmme ord og maader til at forklare sig saa reent, tydeligen og udtrykkeligen med, som de vilde: og mon dette ikke kunde hielpes? Kand mand ej bringe det dertil, at sproget blev langt overflødiger, beqvæmmer og herligere? Den allerstørste hob, som skriver og som taler latine, end og de som skrive og snakke det færdigen, af en stor øvelse, ja ulasteligen, eje dog ikke det latinske sprog i nogen fuldkommenhed: de forstaae ulige mere latine i bøger, end det som de self betiene sig af. Thj self have de kun et antal gloser og talemaader i brug, som de slide paa ved alle leiligheder: den øvrige rest lade de blive staaende urørt, og saasom forvaret i *auctoribus* og *lexicis*. Fast paa den maneer, som *chineserne*, der

[59>]45

have 80000 ord og figurer, men den som veed de 10000 deraf agtes lærd nok og kunde komme afstæd med at skrive og tale til fornødenhed. Eller ogsaa ligerviis som den husmoder der haver kun et vist partie af sit køken- og bord-tøj til daglig brug, resten staa paa hylderne, eller er indsluttet i kister. Saaledes gaar det og med vort sprog, og med alle, der saa liden omhue bæres for. Der bruges ikke videre deraf, end til største nødsfald. Eje de noget mere i sig, da giemmes det saa vel, at end og meget, naar det stundum sees og høres, maae passere for nyt og fremmed. Jeg troer at det danske, som mange iblant os have talt og skrevet i deres lifs tid, er knap mere end den halve part af sproget. Til nu at faae den øfrige rest fremtrukken og for en dag, saaledes at alle, hvo som vilde, kunde have gavn deraf, motte der saa som jeg foran haver talet, i værk sættes, alt hvad andre til deres tungemaale at gjøre herlige og anseelige have forrettet. Saalænge, og imedens vj ikke videre er forfremmede i denne duelighed, have vj saare liden ære af at see surt og bære misundelse til tyske og franske, saa ofte vj høre dennem at tillægges ald ære og roes for deres skrifers artighed og behagelighed hos | vort lands mennisker. Og mon disse benævnte fremmede ikke tilhører saadan roes med rette? Have de ikke redeligen fortient den med deres sveed, og mangfoldige møysomme arbeide? Og hvo vil fortænke nogen, at hand søger at læse noget smukt, og herligt, og tillige gavnligt og lærefuldt i et andet sprog: naar hand enten intet, eller kun saare magert og ildesmagende forefinder i sit eget, om de fleeste slags lærdomme og videnskaber?

[60>]46

Til at forklare dette endnu des tydeligere, og at vise nogen skiæl og rede til min herudinden brugte fripostighed, vil jeg kuns bede den gunstige læsere at eftertænke hvormange og hvad for slags bøger (naar mand alene undtager det aandelige, og hvad som tiener til guds ords kundskab og saligheds forstand,) hvormange bøger, siger jeg, vi have i vores tungemaal, som ere skrefne saaledes, baade i henseende til sproget og til materien at de kand læses med nogen nytte og tillige med nogen fornøjelse. At jo nogle findes og ere fremkomne i deres alders tiid, som endnu lefve, bør ikke negtes. Ja for at fylde et større tal, kand mand og gierne tage nogle middelmaadige med. Men at de og ere saa faae, som udj intet sprog og i ingen *nation* i christenheden, allerhelst naar det alligevel skal hede, at her er et poleret folk og tungemaal, bør ligeledes, til vores store haanhed, tilstaaes. Hvor er den forraad, som burde have i bogladerne paa skrifter i adskillige videnskaber til at tiene den gemeene mand med, som ikke forstaa latine eller andre fremmede sprogger? I den almindelige historie veed jeg neppe at nævne uden een eneste bog, og, ihvor begierlig den er, bekommes den dog ikke uden ved hændelser. Og var dette dog alt for lidet, til at oplyse en saa stor mangfoldighed af mennisker af alle slags alder, stand og kiøn, i en videnskab af saa stor gavn og nødvendighed. Vj have for 140. aar siden haft *Carionis* krønike¹⁹⁷) paa dansk udsat; om oversættelsen er god eller ej, lader jeg urørt: thj den findes nu ikke mangestæds: men krøniken self saaledis som den kom fra *Philippi*¹⁹⁸) og *Peuceri*¹⁹⁹) haand, er en nyttig bog, og kunde den eller en anden deslige meget hielpe de ukyndige til oplysning. | I *geographien* er det

[61>]47

endnu værre bestilt; thi hvad derudj er fremkommen, er enten saa gammelt og utilstrækkeligt, at mand neppe skulde bruge det, eller saa ælendigt og ilde skrevet, at ingen fornufftig gider nævnt, og mindre roost det. Hvormeget fattes her ikke dernæst i den verslige viisdom, og i alle hendes dele, hvilke de tyske, frandske, hollandske *etc.* med en utallig hob skønne skrifter have i deres sprog oplyst saaledes, at enhver ustuderet mand med stor opbyggelse skiærper sin fornufft deri? Det er ikke noksom at beskrive, hvilken stor rigdom og artighed sprogene derved tilføjes, naar slig sindrige og dybe materier af retskafne mestere behandles og oversættes. Herhen hører ogsaa de *mathematiske* videnskaber, himlens og jordens og den hele naturs kundskab; i hvilken jeg ikke veed, hvorfor vores almue, borgere og bønder skulle være mere uoplyste end deres i England, Holland, Tydskland og andre lande. I det mindste burde det ikke være deres skyld og brøde, der kunde føre pennen, og forstode at skrive det retteligen og til gavns. Jeg haver kiendt flere end een bonde, som anvendte med stor lyst deres vinteraftener, og ledige tider med at læse *Buntingii*²⁰⁰) Bibelske rejsebog, som er udsaat paa dansk og trykt *in. fol. m.* Povel Jenssøn *Coldings Kirke-historie om reformationen*,²⁰¹) Hans Skonnings *Hedenske philosophie*, og *Østerlands beskrivelse*,²⁰²) *Laurebergii Acerra Philolog.* eller 300 historier,²⁰³) og deslige flere, som vj andre med næppe faae at see eller kiende. De bildte sig derfor ikke desmere ind; men vare af meere ærbart lefnet og behageliger omgængelse, end deres jevnlige. Jeg taler ikke om mere paa denne tid. Og hvo kand ikke letteligen ved sig self besinde at i en hver part af huusholdningen, og i hver en slags nyttig kunst, øvelse og handverk, være sig til lands eller vands, ere der materier i overflødighed, som enten aldrig ere *tracterede* i det danske sprog, eller til deels ikkun begyndte, til deels | bøgerne allerede saa gamle at de nu ikke mere kand bekommes, og naar de end hafdes, ubehagelige, og ej uden væmmelse og kædsomhed at læse, ja, hvad værre er, saa urimeligen sammenflickede af ondt og got, at der ikke kand lides paa de undervisninger, derudj indeholdes. *In summa* ved slige og andre mange nyttige skrifter blev vort sprog æret. Men vort fæderneland blev ulige mere tient og gafnet, særdeles den store hob deri, eller almuen, hvis fornøjelse, ja nytte og velfærdt der blev sørget for, i det den førtes til vittighed og klogskab i mange ting. Hvo derom motte tvifle, og ikke selv vil umage sig med at eftertænke sagen, hand læse, hvad een af vores berømteste folk i Danmark, nemlig *etatsr. og mathematicus regius Erasmus Bartholinus*²⁰⁴) haver skrevet i een egen *Dissertatione de studio l. dan.* som findes i hans *Qvæst. Academ.* fra p. 146. til 170.

[62>]48

See, saa mangfoldigt og vitløffigt er det arbeide, som burde foretages og med ald rette burde længe siden være udrettet i vort modersmaal, naar vj vilde have det bekiendtgiort, og naar vj endogsaa vilde, at det skulde læses og kiendes af sine egne landsfolk. Her tales, derforuden ofte om, at der i vort sprog fattes endnu de tvende hovedmiddel, nemlig et *lexicon* og en god fuldkommen *grammatica*. Motte jeg vel spørge, hvortil disse midler, *Lexicon* og *grammatica*, end om dage skulde nytte, saa længe mand ikke haver mere at bruge dem til. Hos

andre nationer var mand meget vidt kommen, med det som neppe hos [os *glemt*] er vedrørt eller begyndt, førend mand endnu tænkte paa *lexica* at udgive. Og er slet ikke at tvivle paa, at jo denne ting finder sig, og bliver sørget for, om ikke før, da naarsomhelst den vorder noget meer fornøden, end den skielligen kand eragtes at være for nærværende tid. [*I marginen uden markering*: Jeg tilstaacr at det ikke kand skade, men tvertimod gavne, hvis mand hafde dennem, og var besynderligen at ynske, at den sidste, nemlig *grammatica*, kunde falde i hænder paa saadan een, der var mand for dette arbeide og i alle maader dertil voxen, det er som baade hafde en grundig lærdom, i mange gamle, saavel som nye sprog, og derhos en reen og veløvet forstand og skiønsomhed, ikke egensindet eller frugtsommelig med sære meninger at føre paa banen. D. *Erici Pontoppidani*²⁰⁵) og Peder Syvs²⁰⁶) arbeider ere imidlertid ikke at foragte; de kunde tiene, indtil mand fik bedre. Den sidste især var sin dansk, meget mægtig frem for de fleste. Men] imidlertid er her saa meget andet, der burde lægges haand paa, førend trangen blifver saa yderlig til *lexica* og deslige hielpe-verker. Allermeest naar disse sidste skulde være i nogen maade fuldstændige. Thj et fuldkomment dansk *lexicon*²⁰⁷) skulde til at fornøje ikke alene beqvæmme indfødde saavel som udlændinge i den daglige brug eller som mand plejer sige til huusbehof, men end ogsaa godt til at sætte vores dansk i den *credit*, at det ikke eftergifver de andre noget, hverken i talemaaders overflødighed, eller i søjelighed og styrke og artighed til at udtrykke alle slags meninger, og til alle sinds bevægelser og et hvert indfald, de motte være aldrig saa snilde, skarpsindige eller dybe, behageligen at fremstille. Skulde vj nu finde det hos os self, eller i det danske, som vj her og der læser, og hører tale, at her fattes endnu meget i denne sidst benævnte fordeel, saa kunde vj lige saalidet naae dertil, ved *lexica*, hvis nogen før vores tiid motte været giorte, som *Cicero*²⁰⁸) og *Virgilius* hafde kundet tage deres | kostelige *latin* af da værende glose- og phrase-bøger: da jeg tvivler meget paa, at de hafver haft nogen. Derimod, hvis vj gik tingen an og udførte den paa samme maade, som disse store mænd, kunde den ogsaa med tiden komme til det samme maal hos os. Hvorledes gjorde de? De læste og igiennemgik med stor flid alt det gamle og nye, som de fandt skrefven for sig i deres eget sprog, det motte være ondt eller got, deraf udsamlede de med stor skiønsomhed alt hvad betydeligt og smukt var, i ord og i talemaader, saameget som i deres tid endnu kunde lade sig bruge. Denne forraad var dem dog ej tilstrækkelig og de saa sig end ikke dermed noksom holdne, til at udføre de dybsindige, de artige og rige indfald, hvormed deres tanker og indbildnings kræfter vare frugtsommelige. Thj lagde de vind paa med allernøjeste flid, at udfinde, og at smidde af nyt og sammensætte vakre talemaader, som de ofte ord fra ord med en pur oversættelse laante af et fremmed sprog, nemlig det grækiske. Og deri stikker fornemmeligen den store kunst af de romerske skribenters, og fornemmeligen *Ciceronis*, prægtige *latin* og veltalenhed. Hvad mere er, de romeres sprog var armt, magert og bondagtigt og uden ald prydelse, førend der fandtes paa (langt over 100 aar før *Ciceronis* tid,) at læse de grækere skrifter, og at oversætte og efterfølge dem,

[63>]49

saalænge, indtil at det latinske hafde i visse maader, og saavit dets art og natur tillod, opnaaet den samme fuldkommenhed. At nu det samme kand skee med dansk, og at noget allerede deraf virkeligen er skeet og skeer dagligen, skulde jeg tænke, at ingen var saa ukyndig, jo at have mærket. Jeg taler om dem, som forstaar lidt mere end deres modersmaal. Og er hermed ikke min mening, at mand skulde indføre fremmede ord, at opfylde sproget med, saaledes som de engelske i deres. Da jeg dog lader staae derhen, hvorvit mand kand undgaae det, og gifver jeg andre at betænke, hvor stor nytten kunde være, om mand efter hollænders og tydskes *exempel* og efter hr. P. Syvs forslag burde lade endog alle kunst-ord i en dansk paaklædning. Hvad ellers en god deel fremmede, særdeles frandske ord, angaar, som vj dagligen slide saa meget paa, da er jeg ikke heller sindet at vredes og ivre saa stærk derover som endeel gjøre, der ikke ville taale saadant, end og i daglig tale indblandede. Mand kunde dog for saa vit see over med dem, og sagte lade passere, at en dansk brugte et frandsøsk ord i den daglige omgængelse, samt i brevve til gode venner, der ikke just skulde i trykken til at læses af hver mand. Saaledes finde vj, at de *romere* (hos hvilke grædsk var det samme, som frandsk hos os) have i deres samtaler og brefskrifven ikke baret sig for at indmænge *grædske* ord, som kand sees i *Ciceronis epistolis*, særdeles i dem *ad Atticum*. Men i andre, meer udstuderede skrifter og taler, have de lukket dem ude: og paa samme maade kunde vj gjøre, og dog ligesaalidt fordærve vores sprog, som de deres. Aldeles at vilde tvinge og holde ude ald sprogs blanding, gik lige saa vanskeligt og langsomt an, som at vilde luge en stor blomsterhaug saa reen, at der ikke skulde blifve et eneste græs-straa tilbage. Mand læse om denne materie i almindelighed *Vossii Institut. orat. lib. 4. c. 1. sect. 3.*²⁰⁹⁾ og den italienske jurist *Alberici Gentilis* korte og fornufftige *Dissertation de lingvarum mixtura*, som findes i *Criticis sacris*²¹⁰⁾ næst efter hans *tractat* over maccabæernes første bog. For resten som jeg før sagde, kunde vj danske benytte os af frandsken og tydsken, paa samme maade, som latinerne af grædsk, med at laane af deres tale, til at omsætte i vores, og det saaledes, at enhver forstandig bondemand i landet skulde forstaae os. Thj hvor mange talemaader hører mand ikke allerede i dansk, som ere oversatte dog med rene danske ord deels af tydsk, deels af fransk, dels af latinen, af hvilke mand ikke skal finde en eneste i de bøger | og skrifter som ere udgangne her i landet førend *anno* 1660. Men hvad her mangler og paaklages, er dette at tingen ikke blifver fortsatt ved flittige og hyppige oversættelser, saaledes som hos frandsosen, tydsken, hollænderen og flere. Hvad gjorde ikke de store mænd *Daniel Heinsius*,²¹¹⁾ *Hugo Grotius*²¹²⁾ og *Martinus Opitz*¹⁾ deres fæderne sprogge en herlig tieniste med deres lykkelige arbeide i dette slags, saa lærde som de ellers vare i andre og højere ting? Skeede nu dette her, og blef i værksat og fuldbyrdet ligeledes ved dygtige, voxne, og beqvemme folk, skulde der vel fornemmes med tiden, hvad for et rigt og mægtigt ja derhos lifligt tungemaal der kunde blifve af vores dansk. Jeg siger, med tiden; thj, som det er tilgaaen hos andre og naturen self medfører, fik mand og her at vente, nemlig, at der længe maatte øves og prøves, skræbes og dannes,

[64>]50

[65>]51

skieres og pyntes, førend mand kunde fremlede og vise hende, som en brud til gæsterne i sin hele stads og rette fuldkommenheds skik. Uagtet, at mand vel veed, det enhver tiid og alder, ja noget nær en hver *autor*, holder sine fostere for de beste og giver dem ud for store mesterstykker, ligesom jeg og er viss paa at *Pacuvius*²¹³) og *Ennius*²¹⁴) hos de *romere* og *Ronsard*²¹⁵) hos de franske gjorde i alle maader saa stor en forundring til deres tid, som siden *Terentius*²¹⁶) og *Virgilius*, og den beste af de nu om dage meget elskede franske poeter. Og alligevel kand jeg ikke negte, ey heller bør det dølges, at der jo hos vores landsfolk findes en ret loflig god villie til dette slags arbeide. Der skulde og gierne frembyde sig flere til at lægge skuldre under saa tung en byrde, hvis de siden kunde blifve vel af dermed, det er faae den ydet og nyde tak derfor. Vare her saa sandt forlæggere til at tage derimod (naar det af forstandige dommere var giennemgaaet og for got befunden,) og kjøbere til at hiemle forlæggerne deres skade, fik mand ligesaavel noget got at see fra os, som fra vore naboer og andre. Men naar derimod ingen raad blifver til det sidstbemældte, nemlig at mand vil kjøbe og læse almindeligen hvad som er vel skrefvet af det som udkommer, bliver tingen stikkende, og faaer at drages med sin gamle skiebne. Og i saamaade er det ikke de lærde og derhos uflittige arbeidere, her bør snakkes om, og her bør lægges skylden paa, men gandske andre folk. At skænde paa en kunstner eller handverksmand, fordj hand ikke haver got arbeide færdiggjort paa køb, eller paa en kræmmere, fordj hand ej har visse dyrebare vare tilrede, og siden naar de ere anskaffede, at lade dem blifve liggende hos ham uafhentede, deri seer mand ikke stor billighed. Det skeer dog ellers jevnligen at her oversættes i gudelige materier, som er got og priseligt; hvorfor ikke | ogsaa i verdslige, til videnskabers fortplantning, og til sprogets ære og forbedring? Jeg veed mange (og haver vel glemt flere,) danske fortolkninger af gode bøger, som have været gandske færdigskrefne til trykken, saasom den lærde præst i Vendsyssel hr. Frantz Michelssøn *Wogelius* hans *Herodotus etc.* (*NB. vid. Nov. lit.*) alle i dansk oversatte,²¹⁷) og deslige mere, men de ere aldrig komne for dagen, og have faaet afslag hos alle bogtrykkere. Imidlertid ere her og nogle udgivne, baade i gamle dage, og i de nyere tider. Af de gamle kiendte er vel ingen bedre end mester Anders Weyles *Saxo Grammaticus*; thj broder *Pauli Elie*²¹⁸) og *m. Christen Pedersens*²¹⁹) skrifter, saa skønne og gode som de vare i hans tider, saa falde de os nu noget for platte og gammeldags, kommer og sielden meere for øjne, undtagen den saa ofte igientrykte Olger Danskes krønike, som er *m. Christens* arbeide, og maaskee faae andre af lige sort. Hos *m. Anders Weyle*²⁰) er en rig dansk, en reen og en lærd pen, og et got held i at udtrykke sin *autors* mening; endskiønt ofte med en stor frihed og vel saa megen som *Ablancourt*²²⁰) og andre hos de franske. Om hans feyl og anstød vil jeg intet nu mælde; men kun sige det som got er, nemlig at hand haver gjort en usigelig tieniste til sit fæderne-sprog, hvis hand blef læst og brugt med samme flid, som de *romere* i *Julii Cæsaris* tider brugte deres ældre landsmænds skrifter, og som *Demosthenes*²²¹) læste sin *Thucydidem*.²²²) *M. Peder Nielsøn Gielstrup*²²³) forðum *professor* her i Kiøbenhafn

førte og en reen og skikkelig pen i sine fortolkninger af gudelige franske og tydske skrifter. Det samme og end bedre kand siges om den ypperlige frue Birgitte Tottes²²⁴) oversættelser af adskillige sprog i en reen og brugbar og temmelig rig dansk: i særdeleshed om hendes *Seneca*, hvilken ikke nok kand roses; endskiønt deri forekommer ogsaa nogle af hendes tiders feyl, til deels derudj bestaaende, at hun bruger undertiden den latinske maade med at sætte *verbum* i enden; hvilken urigtighed hafde allerede før og i hendes tid saaledes indsnegen sig i vore fleeste skrifter, endog de beste mænds, imod forfædrenes maneer og tvertimod det danske sprogs natur. Thj at dansk bør skrives og sættes i orden gandske lige frem i den følge, som tanken self føder ordene, og at dets egenskab er at falde ret saa naturligt som fransk, og ikke som tydsk og latinen hvor *verbum* saa ofte slutter meningen, er aabenbare og enhver noksom bekiendt. Om flere vil jeg | ikke denne gang tale: ihvorvel der visseligen haves flere roes-værde, og kand vel endnu være dem, jeg ikke kiender; men saa seer mand og nogle, der ere saa ilde giorte, at det var bedre, de vare slet borte. Endeligen motte det holdes ubilligt, ikke at vilde mælde et ord om de faae gode poetiske oversættelser, som fortiene en herlig priis, og burde opmuntre flere vort sprogs elskere, nemlig *Søfren Torkildsen*,²²⁵) tolder i Glykstad, hans adskillige skrifter, m. Peder Nielsøn Mehrns Christi lidelses betragtninger af *Opitz*, sl. biskop *Gerners*²²⁷) *Hesiodus*, sl. biskop *Thuras*²²⁸) vers af *Saxone Grammatico*, og hans endnu til trykken forventede *Hermann Hugonis pia desideria*, et saa herligt og deyligt, som gudeligt verk, hr. *etr. Rostgaards*²²⁹) oversættelser af psalmer, og meget andet endnu utrykt, hr. *justitzr. og landsdommer Tøger Reenberg*²³⁰) *Phædri fabulæ* som mand ligeledes med forlængsel [venter *glemt*] at see udgifne, *item* de allerede ved prenten bekiendtgiorte hr. *justitzr. Casten Worms*²³¹) *satyrer* af *Boileau*, og hr. *rector Falsters*²³²) samt *Christian Roses*²³³) behagelige *ovidianske* brevve. Ere der maaske endnu andre, som den samme berømmelse burde tillegges, som disse, da ere de mig enten ubekiendte, eller ikke nu i erindring, og altsaa bedes, at det ikke maae regnes mig til onde.

[66>]52

Dette er nu saavit, om hvad mand til tungemaalets forbedring i almindelighed motte ynske. Er der nu nogen sandhed i alt dette, og skulde mand finde bifald hos de retskiønnende, i hvad som hidtil er blefven rørt om denne hovedartikel, saa blifver vel desto mindre tvifl om, at der er giort en god gierning, med at have reddet *Anders Bornings* vers fra undergang; naar de endogsaa kun nøde det samme skiæl og samme gode omdømme som de næstovenbemældte samt flere gode poeters digter. Men jeg vil haabe, | at ikke nogen skal anmælde sig, til at giøre engang denne tanke tviflagtig, det jo hans skrifter til største parten, (om alle vil jeg ikke sige det,) have et got fortrin for andres til denne tid. De brave mænd, som jeg nys gaf mig den ære at opregne, er jeg for det første med ald visshed forsikret om, at slet ingen af dem haver haft eller endnu have nogen adskilt meening fra min i denne post. Skal mand nogensinde troe en god og forfulde antagen mester i sin kunst, saa ere her allerede kunstnere nok i denne *profession*, som have erklæret sig paa dette spørgsmaal, nemlig om ej

[67>]53

Bording er en den beste poet i det danske? Saaat det ikke gøres fornøden, at tage mig eller en anden, der veed lige saa lidet som jeg at rime, til at kiende derpaa. Jeg veed ellers vel hvad indbildning, som grunder sig paa andres meening, kand virke i slige tilfælde, og hvad der plejer imod at siges. Men er saadanne ogsaa urigtige, har det vel ingen fare, at de jo afslides og mand ved flere aar blifver dem løs. Naar da fornøffens lys, erfaringhed og en nøje grandskning tages til hielp, forsvinder dagligen som snee for solen, hvad mand tilforne fuld fast haver troet. Jeg hørte i min første ungdom *Bording* berømme, og at roses vel saa højt, som hand nogentid er bleven det udaf kloge folk før eller efter. Hafver jeg end siden vildet tvifle om, at hvad mand da sagde mig, var ikke i alle maader saaledes, har jeg dog intet dermed udvirket, uden at komme i des større kiendskab med hans dyder; ja jeg er bedre og kraftigere igiendrefven, end af mig self, saa ofte jeg haver vildet sætte denne skribent paa den skarpeste prøfve, som mig mueligt var at paafinde. En lærdom og grundig kundskab i de smukke studeringer, et veltalenheds pund med saa stor kunst beprydet, og en overflødig rigdom i sin moders maal | har aabenbaret sig mere og mere, og mig er endnu ingenstæds forekommen alle disse ting saaledes tilhobe samlede i vort land. Naar jeg og derhos haver besindet hans øfrige gafver, hans lætflydende pen, hans rene og naturlige siirlighed og paa de allerfleeste stæder utvungene riim, da er vel neppe saa mange siider i denne bog, at det jo oftere er falden mig ind, at sande og igientage hos mig self det, som jeg i mine unge aar, førend jeg endnu kiendte noget stykke af *Bordings* arbeide, haver seet, hr. lands-dommer *Tøger Reenberg* at begynde eet af sine artige vers med:

[68>]54

Vor danske *Bording* etc.—²³⁴)

Men, som jeg nyligen med eet ord mældede, kand dette ey vel lade sig sige eller bør antages om et hvert stykke iblant disse vers; thj hand er langt fra at være sig self liig allevegne, og den gode *Bording* hafver jo saa vel slumret, som hin gamle poete-fader. Hvad mere er, jeg tilstaaer, at mand støder undertiden an i disse skrifter paa noget saa maadeligt og saa ringe tøy, at *Horatius*²³⁵) kunde ikke være paa *Homerus* vredere, end mig haver syntest, at her var aarsag til at blive, ja til at udmynstre hele visse stykker og dem bortvise aldeles fra samlingen. Jeg troer og ikke andet end at *Bording* skulde self fundet sig derj, ja været vel tilfreds og takket dertil, hvis hand hafde levet, og kunde self overværet denne mynstring. Men mig haver det, for adskillige aarsagers skyld ikke kundet sømme, saaledes at kiøre i ring paa egen haand, og at slaac ihiel eller lade leve, efter gotfindende, af hvad som mig eengang var betroet. Mange iblant læserne skulde vel ikke heller seet ret mildt til slig selftagen myndighed, men tvertimod udtolket det, ligesom mand vilde raade over deres forstand, og ikke engang unde hver mand den fornøjelse, at øve sin egen domme, og selfver saa vel at kiende hvadsomheldst svagt eller stærkt er hos *Bording*, som at lade sig det foresige af en ringere. Vil nogen spørge, hvoraf dette dog maa være kommen, at een saa herlig og lifsalig poet har saaledes kundet fortabe sig, saa | bliver min mening, og uden

[69>]55

tvivl de fleestes, at manden har undertiden ikke fundet sig lige opvakt og beqvæm, undertiden ikke holdt det umagen værd, men af visse aarsager tracteret tingen løseligen, naar hand blev plaget med anmodninger om vers og viser at skrifve, enda ogsaa undertiden ikke haft tid til at tænke, eller at udarbeide og polere versene, som hand ellers var van. Jeg hafver seet med hans egen haand skrefvet eet og andet udkast til endeel af hans gode vers, med saa mange rettelser, saa mange udstrøgne og overskrefne ord,²³⁶) at deraf noksom kunde kiendes, det hand ikke var ud af de *poeters* tal, som folk taler om, naar de ville forklare os det sprog: *Poete nascuntur, non fiunt.*²³⁷) Thj jeg har hørt nogle at forstaae det saaledes, at en retskaffen *poet* faaer at være født og kommen til verden med den gave at snakke vers, og skrifve dem saa flux ud af haanden, som de kunde være ham indvirkede eller tilhviskede af en usynlig aand. Tvertimod om end vores *Bording* synes at have en lætflydenhed og sødhed, som *Ovidius*, saa hafver hand dog ikke kommet saa læt dertil; hand haver saa ofte der skulde ydes noget særdeles got af hans pen, tænkt, og pynset, arbeidet og studeret, omgiort og rettet, som der fortælles om *Virgilio*, der gjorde et vist antal vers om morgenen, og anvendte de øvrige timer af dagen til at skure og polere og klæde dem i en bedre dragt. Og er jeg næsten i den indbildning, at aarsagen hvorfor mand ikke haver af hannem noget stort verk, eller udstafferet lang heltedigt, er at hand, der mere søgte sin magelighed, end stor ære, haver frygtet for et saa møysomt foretagende. Det var ham heller om at faa qvædet en vise for sine venner, og giøre et binde-brev, et bryllups- eller ligvers, end give sig i færd med en digt, der skulde koste sveed og angist, og forpligte ham til mange dybe tanker, og et langvarigt hovedbrød, efter *Horatii* aldeles rigtige regel: *Carmen reprehendite etc.*²³⁸) – Ydermere bemærker mand her og hisset i hans arbeide, allermeest udj det, som i hans ungdom er fremkommen, (saasom viser og sange,) nogle skiødeløsheds feil, og andre lefninger af hvad som i de tider endnu var tilladt, og i de sildigere efterhaanden blev rettet og afslebet. Om saadant er uforholden at giøre forklaring, hvor det findes; thj det falder nu alle i øjnene, og støder strax. | I de tider regnede mand sligt ikke saa nøje, men tog til takke med meget ikke engang saa uskyldigt. Det samme er at svare, hvis nogen vilde beklage at her fandtes her og der indstrøet gamle afslidte og halv-uforstaaelige ord, ihvorvel jeg ikke veed, om saadanne skulde saa lige behøve undskyldning. Thj ere de danske, hvorføre forstaaes de da ikke? Uden fordj mand ikke læser gamle danske bøger. Ellers troer jeg at de fleeste findes i kiæmpe-viserne, og hr. *Peder Syv* haver i sin *edition* sat et smukt forklarings-register foran, næst efter sin *fortale*. Med dette kand man behielpe sig, til at forstaae dem ligeledes hos *Bording*.

[70>]56

Men at hand, med alle disse og flere ufuldkommenheder, er at ansee som den største poet i vore lande, haver mand at tilskrifve de før omtalte herlige dyder, som uden modsigelse beholde en anseelig overvegt, frem for alt hvad der er at laste og udsette i hans digter. Og i hvor mange ypperlige skribentere der baade i og efter hans tider ere fremkomne i den danske digter-kunst, er dog

ingen funden, der haver kastet ham fra sadelen, som mand siger, eller slaet hannem af skolen, eller og vundet saa stort et partie af forundrere, at det er blefven mægtigt til at skaffe dem rang og sæde over *Bording*. *Bording* har haft sine flekker og pletter, hand har og ikke hver dag været lige smuk og pyntet og iklæd til sin fordeel, ja hand er mange gange fremkommet utoet og ukiemmet, og har skrefvet som den der ikke var ret opvognet af sin gode søfn. Dette er altsammen ikke at rose; jeg tilstaaer det. Men hans skabning var i sig self smuk. Hand kunde blifve deylig og yndelig, naar hand vilde, og saa snart hand gad. Det kostede ham ikkun at skure og skiære sin egen hud, og vinde strax alle deres hierter, som elsker den rene og naturlige skiønhed, men endeel andre kostede det desmere at sminke og male sig, at studere paa nye moder, og at pudse sig ud med en tilhobesøgt ja ofte af andre deres landsmænd laant, sammenbetlet eller staaen stads. Dog er det langt fra mine tanker at dømme dette om en god deel skiønne og berømmelige digtere, der have prydet vort sprog og uskyldige i alle disse feil fortæner hver paa sin maade ald ære og tak, lige saa vel som *Bording*. Aleniste hvad jeg vil sige, er, at om nogensinde en formand skulde vælges i dette smukke laug, skulde vel ingen af de beste, lærdeste og behageligste poëter i disse riger disputere Bornings rang, eller betænke sig paa at give hannem sin stemme, saalænge der ingen bedre fandtes. Ikke desmindre vil jeg og gjerne troe, at af det slags skiønnere ere til, der ikke herudj have een mening med mig og flere: og hvorfor skulde og saadan forskiæl paa smag fattes hos os mere end andenstæds? Der ere jo fundne iblant lærde mænd de, der have holdet *Statium*²⁴⁰) og *Claudianum*²⁴¹) for langt herligere poëter end *Virgilium*, de ogsaa som have tillagt *Barlæo*²⁴²) iblant de nyere en større roes end *Buchanano*,²⁴³) *Grotio*²⁴²) og *Rapino*.²⁴⁴) Det var at paastaae en umuelig ting, at vilde end og med de tydeligste skiæl og beviisligheder tiltvinge sig hver mands bifald i slige sager. |

57

Mand kunde sige, aarsagen at have vaaren at der udfodres en lang tiid inden lærdommen kommer saa vidt, at udbrede sig til saa mange ting, saa at endogsaa det almindelige landets sprog og poesie skulde deraf kunde forbedres. Naar mand saaledes slipper ud fra et *barbarie*, som her i riget for et par hundrede aars tid siden skeede, da haver mand ald sin agt og omhue henvendte til det slags studeringer, som ere af større vigtighed og tilforne vare ubekiendte, dem er det mand da elsker og dyrker og sørger for at see bestyrkede tilgavns, inden der tænkes paa det som er hiemmebaaren og dagligen forhaanden. Skulde dette have nogen grund i naturen, motte der vel spørges, hvorledes italiænerne vare saa lykkelige, at see saa store mænd i digterkunsten hos sig, som *Petrarcha*,²⁴⁵) *Boccacio*²⁴⁶) og *Dantes*²⁴⁷) vare, i det fjortende hundredaar, den tid lærdommen knap endnu var fremkommen, men begyndte ved dem, ligesom dagen ved morgenrøden, først igien at opgye? Imidlertid kand dette vel ikke negtes, at det jo hos de franske og tyske er i visse maader tilgaaen dermed, lige som hos os, nemlig, at deres egen indfødde veltalenhed, og i særdeleshed poesien, ikke strax hafver følget med den øvrige kundskab i de lærde og boglige

kunster. Thj hvor overflødig var ikke denne sidste i Frankerige, fra *Francisci I.* tid indtil *Henricum IV.*²⁴⁸) og hvor faae | gode franske vers giordes i ald denne tid, 58
to eller tre poeter undtagne, da dog grædsk og latin vare saaledes paa det høieste, som de aldrig siden have været i bemældte kongerige. Det selvsamme kand siges om Tydskland, førend *Opitz*⁴⁾ blev til, næsten et heelt *seculum* efter reformationen. Hand udj sine unge aar fremkom tillige med prøver af sin smukke lærdom og med sin saa herlige maade at gjøre vers paa, som ingen endnu hafde seet i tydsk uagtet at der i samme *nation* vrimlede med digtere og rimere fra ældgamle tiider. Men saasnart vare ikke hans maader bleven bekiennte, førend tingen var hiulpen; de tydske digtere blefve straxen vare, hvad det var dem fattedes, og *Opitz* bekom sine ligemænd, og efterfølgere i mængde inden hand gik ud af verden, der hand endda var lidet over 40. aar gammel. Og deri stikker uden ald tvivl den rette aarsage. Til at finde paa et bedre greb, et større og naturligere held og en anseelig forbedring i en gammel og længe øfvet kunst, fattes alene et ugemeent og skarpsindigt hoved, der desforuden er fød med et særdeles pund og en beqvæmhed just til dette slags kunst. Saasnart kommer ikke saadan en viser for dagen, førend en heel svarm følger efter; mand forlader det forige, mand skionner paa dets mangel, og faaer en afsmag og væmmelse dertil. Førend sligt skeer, og en nye vej paa saadan maade vorder banet, blifver mand jevnt hen gaaende i de forrige spor, og seer kun paa de gamle mynstere og modeller mand haver for sig. Saaledes gik det og til med rimekunsten her i landet. Ja vel meget værre, end hos de tydske, nemlig derudj, at disse hafde længe tilforne begyndt at i agttage stafvelsernes tal, og en rigtig riimslutning, hvilket kand sees af deres psalmer lige fra Lutheri tider af. Deres mester-sangere self, i hvor ringe de ellers blive omdømte, hafde giort sig gode regler om bemældte tvende poster i deres saa kaldede *tablatur*, (som *Wagenseil*⁵⁰) i det 5te capitel von der *Meister-Singer-Kunst* haver viist.) | 59

[Men enten stafvelsene vare korte eller lange, derom bekymrede de sig ikke, og lode det saa gaae hen, at rime i deres gemeene og meget enfoldige sprog og talemaade *dette atter overstreget*]

[*Resten af side 59 og hele side 60 er ubeskrevne*]

[IV]

Thj naar *Isaacus Vossius*,⁹⁸) *De poematum cantu, Gravina*, i sin bog *Della ragion poëtica*,⁹⁹) *Du-Bos*,¹⁰⁰) en af de fyndigste bøger-skrifvere som nu lever i Frankerige, i hans *Reflexions critiques sur la poésie*, og flere ikke kunde hitte paa nærmere at forklare den rette ophaf til rimene, saa tage de den gamle snak om *gothere* for en dag. De ere vrede paa rimene, og saa stærk, som *Morhof* og hans landsmænd tage dem i forsvar, saa ilde fornøjede ere endeel lærde frantzoser og italiæner [41>]61

med dem. Thj skal det hede, at det er en barbarisk poesie, og fordi den er barbarisk, er den fra os, og maae være indkommen ved de folk her fra Norden, som i det femte *seculo* satte sig i Italien og derfra bredde sig ud i flere lande i Europa. Den berømmelige italiænske *marchese Scipione Maffei*¹¹³⁾ er langt retfærdiger; naar hand udj sin for faae aar siden trykte *Dissertatione sopra i versi ritmici*, som er tilføjet hans *Istoria diplomatica*, forsvarer de nordiske nationer, givende rent ud tilkiænde at det ej er dem, som have fordærvet lærdom og poesie, men langt mere italiænernes egen vanart og dovenskab. Om nu de andre forbenævnte skribentere, og flere som fører rimene fra Norden have lærdt dette af *Claude Fauchet* eller nogen ældre, lader jeg være usagt. Thj hand udlader sig heel tydelig med samme mening, i *l'Hist. de la langue et la poesie francaise chap. 7*. Hand grunder sig paa, at *Saxo Grammat.*²⁴⁾ og *Olaus Magnus*⁹⁷⁾ have sagt, at de gamle danske og svenske skrefve deres vers paa stene: alt saa maae de vel have bragt deres verskunst med sig i de andre lande. Men samme *Claude Fauchet*⁹⁶⁾ er dog saameget klogere, end de nyere, i det hand straxen derefter begynder at sætte sagen i tvifl, og vil lade den udømt, saalænge hand ikke er fuldviss paa, om de danske og nordiske folks vers ogsaa har haft saadanne riim i de tider. Sandelig hand fortiener at roses for denne betænksomhed, saa vel som og ellers for hans mangfoldige beviiste forstand og lærdom i hans skrifter. Saadan tviflsmaal og bekiendelse af uvidendhed pryder en god skribent undertiden langt mere, end naar hand enten lærer os, det vj før vidste, eller afsiger domme, som mand ler ad, fordj de ere om ting, som ikke lader sig giætte til, og hand ikke kand hafve lærdt. Af dette sidste slags dommere er den engelske ridder *Temple*,¹⁰²⁾ naar hand i sin *Essay of poetry* tager sig for at oplyse forbem^{te} *materie*. | Det er hannem ikke nok, at forskrifve rimene her fra Danmark og *gothere*, men hand leder end ogsaa det ord *rime* fra *rune*, hand opdigter en runisk poesie, poeterne kalder hand runere, som skal være det samme som rimere, og gjør siden en ripsraps af alt hvad hand har læst i vore skrifter, got og ondt, ret eller ikke, til at udpynte en urimelig indbildning med, om rimenes opkomst og fortplantelse hos de øfrige folk i *Europa*. *Huetius*¹⁰³⁾ haver ikke skiænket *Temple* denne feil. Hand som var ogsaa ingen stor ven af riim, er falden paa et andet slags *barbarer*, at hente dennem fra. Hand dømmer dem at være af den *arabiske* poesie, som skulde have faaet lejlighed at blive *europæerne* bekiendt ved *saracenernes* indfald i Spanien i begyndelsen af det ottende *seculo*: denne meening haver hand baade i sin *Tractat de origine fabularum romanensis* og siden videre i *Huetiani*²⁵⁰⁾ paa tvende steder. Jeg maae tilstaae at det for saa vidt er sandt, at spanierne self have ladet sig indtage af deres overvinderes sprog, glemt deres forige, og omsider eftergiort *saracenernes* riim; hvilket efter som *Huet* ingen beviis fremfører, jeg ikke saa læt skulde troet, hvis jeg ej hafde læst i *Bernardo Aldrete*¹⁰⁶⁾ *Del origen de la lengva castellana lib. I. cap. 22*. et mærkeligt vidnesbyrd af en gammel spansk skribent ved navn *Alvaro*.¹⁰⁷⁾ Denne, som levede tillige med *S. Eulogio*²⁵¹⁾ omtrent aar Christi 850. klager over sine landsmænd, at de vare saa ynkelige forfaldne til de uchristne *arabers* maneerer og at efterabe endog deres

studeringer og poesie. Men der hører en stærkere troe til, end min, til at begribe, hvorledes den spanske mode skulde have fundet strax saadan behag hos de franske og de tyske, saa at der i næste hundrede aar efter *saracenernes* indfald og deres kriger med de franske under kæyser Carl den store, skulde kommet en slig *poet* paa banen, som *Otfridus*²⁹⁾ er, med en stor bog fuld af tyske riim, der visseligen er skrefven paa samme pass som Alvarus levede og førend aar 850. Mand kand og af samme *Otfridi* fortale til *Luitbertum* erke-biskop i Meyntz klarligen see, at slige riim-vers og sange var gandske ikke noget nyt hos de tyske i de tider, endskiønt de ikke hørtes i saa gudelige og opbyggelige materier. *Huetius* haver og self funden en stor vanskelighed for sin mening, naar hand kommer til at tale om de tydskes poesie. Men lige saa stor vanskelighed, er der uden tvil i hans slutninger om de latinske riim-vers, at de ere af samme arabiske oprindelse, igiennem den maneer at rime paa i det spanske og *provenzalske*. Neppe gaar vel dette an, saavit jeg kand slutte. *Thomas Campanella*¹⁰⁴⁾ haver alligevel slaget paa samme streng, og meent at rimene, saavelsom den brug hos italiænerne at gjøre vers med 8 linier i hver strophe, er fra *saracenerne*, da de i fordums tider have anfegted Italien. Dette forekommer i hans *Poeticis*, *cap. 10. art. 3.* som ellers efter | mit tykke er een bog, der indeholder meget got og fornuftigt om digterkunsten. Men i hvorfra end italiæner og spanier have bekommet deres riim og ihvor underligt det kunde synes, at de latinske riime-vers skulde have en anden oprindelse end de udj alle andre sprogge, saa bliver mand dog nødd til at falde paa den sidste, fornemmelig naar sandheden skal dømmes og kiændes alene efter klare beviser og overblefne skrifter i verden. Sagen er denne: i intet af de *europæiske* tungemaale, og hos ingen nation i christenheden haver mand riimvers at fremvise, saa gamle som de tydskes. Skulle andre have haft nogen ældere, da ere de længe siden ude af verden, og staa altsaa ikke til at bevise. De ældste tyske, som ere overblefne til vore tider, ere, saa vit jeg af veed, *Otfridi*: men at rimene dog vare gemeene i hans tid og ikke noget nyt, haver jeg allerede erindret. Hos os her i Norden finder vj dem ikke, i gamle tider, men vel et andet slags poesie, foruden riim-endelser.²⁵²⁾ Derimod haves de paa en viss maade fra latinere, i ulige ældre tider. Jeg vil ikke tale om de vers som kæyser *Nero* var fader til, og hvilke *Persius* beleer i sin første *satire*, ej heller om saa mange andre hos de beste *poëter*, *Virgilium*, *Ovidium* og andre, af hvilke *Elias Major*²⁵³⁾ i Breslau og nyligen *prof. Gebauer*²⁵⁴⁾ i *Leipzig* have sanket en temmelig hob. Thj de ere ikke just giordte med forsæt, at *poësiën* allevegne skulde rime, (som mand nu kalder det.) Saadanne ligelydende endelser ere ikke at undflye i noget sprog, enten i bunden eller ubunden stii; hvorfor mand undertiden finder dem hos *Homerum*²⁵⁶⁾ self, saasom nu med een stavelse

[47>]63

Οἱ δ' αἴψ' εἰσβαῖνον καὶ ἐπὶ κληῖσι κάθισον
Nu med begge:²⁵⁵⁾

Ἔσπετε νῦν Μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι—

Men, hvad mere er, de beste talemestre hos de græker og romere have søgt en siirlighed deri, undertiden at betiene sig af lige endelse-fald, hvorfor mand og haver i *Qvintiliano*, 1. 9. c. 3. disse *exemplar*: *Neminem posse alteri dare matrimonium, nisi quem penet sit patrimonium*. Og, *Quod in tempore mali fuit, nihil obsit; quin, quod in causa boni fuit, prosit*. Item: *non modo ad salutem ejus extinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam*.²⁵⁶) Og deslige treffer mand mange hos de beste grækiske *autores*, hvoraf J. C. Scaliger nogle anfører *Poetic. lib. 4. cap. 41*.²⁵⁷) I den hellige skrift self findes saadanne end oftere, hvor det dog langt fra ikke allevegne kand agtes for at være poesie. Det synes derfor, at naturen self haver lært og viist de fleeste nationer i verden til ord-klang og igientagelse | af samme lyd, helst udj visse sinds bevægelser at betegne og desto kraftigere at udtrykke. Og naar da sang og spill er kommen dertil, med et vist antal stafvelser i afmaalede fald (som mand kalder *cadences*) har mand og sommestæds funden paa at henlægge de ligelydende endelser hen til saadanne fald, og derudj retted sig efter sangen eller musiqven, til at gjøre den baade kiendeligere, og for ørerne lifligere og behageligere. Dette er, som jeg siger, skeet udj visse tungemaale, og hos adskillige nationer i verden: men ikke hos alle. *Musique* og *poësie* haver tient alle, eller visseligen de fleeste mennesker til stor lyst og behag, men ikke alle have elsket disse igientagelser af ord og stafvelser; mange kloge folk have dømt, at de havde noget barnagtigt i sig. Dennem have syntes at den rette skjønhed af tanker og ord blef derved svækket, og at, naar ørerne skulde immerført spises med saadan klang, faldt poesien omsider hen til en fantevorn snak, eller et gøglerie. Smagen og sandsen, af hvad som smukt er, bliver saalidet den samme hos alle folk og alle nationer, som i alle tider hos de selfsamme. Den forandrer sig nu til forbedring, nu til fordærvelse. Saaledes er det og gaaen med disse slags artigheder, vj nu taler om. De græker, et særdeles vittigt og skarpsindigt folk, foragtede det slags endelser, som vj nu kalder riim. Derimod vare de store og kunstrige mestre i at sætte ord og stafvelser i orden, efter musiquens fald, og føje stafvelserne derefter til at siunges og af tilhørerne at forstaaes paa det tydeligste. Dette kunde ikke skee, uden ved et fiint øre, en stor forstand og indsigt i menneskens sinds bevægelser, og en ugemeen kyndighed i harmonien, til at henvise de korte og de lange stafvelser hver slags til sine stæder i versene. Skeede det nu undertiden, at der slap nogle ligelydende stafvelser ind, hvor versene havde deres fald, som vj nu kalde riim, var det dog mestensdeels ustuderet og uden forsæt. Og naar end saa var, toges det an for en sirat, naar det kuns saaes sielden. De romere fulgte i deres poesie grækerne efter, og toge samme regler i agt. De tvende hoved-ting, som til et got vers motte udfodres, var hos dem, ligesom hos grækerne, *metrum et rhythmus*. Disse tvende ord ere og self grækiske, og bære vidne om den latinske poesies herkomst. *Metrum* betydde den rigtighed i stafvelsernes rette maal, de langes paa sine stæder, og de kortes paa deres, efter hver slags vers og deres *musique* eller melodie. *Rhythmus* hørte til siirlige fald i versene, for at vinde ald behag i tilhørerne eller læserne sind og sandser og ved naturlig og saasom levende forestilling af *materien* opvække de

behørigs sinds bevægelser, men overalt for at gjøre versene lætflydende og utvungne. | Af dette sidste ord (*rhythmus*, som hos latinerne ellers heder *numerus*) er kommen det ord *rime*, som nu i de fleeste *europæiske* sprog bruges til en gandske anden ting, nemlig til de ligelydende endelser at betegne. *Metrum*, eller *mensura*, blef i *Bedæ*¹⁵³) tider, da hand skref sin prosodie, ogsaa kaldet *ratio*. Hand, saavel som andre prosodie-skrivere lærde sine discipler, at der endeligen udfodredes til et got vers disse tvende poster, *metrum* eller *ratio metrica* og *rhythmus*. Hvor den ene af disse fattedes, var verset slet og ufuldkommet, og hvor der fattedes paa begge deele, duede det plat intet, for saa vit det skulde være vers. Hvilket er oprindelsen til det ordsprog, at der siges endnu om en daarlig tale, at den er uden ald riim og *raison*. Saaledes var den latinske poesie beskaffet, saalænge den var i sin velmagt, og blef behandlet af lærde mestere. Men baade i de ældste tider før den naaede dertil, og i de sildigere, da lærdommen hafde aftaget, bestod kunsten ikkun ofte i den ene af delene, nemlig i *rhythmo*, som er den meest naturlige og endda heel skiødesløst i agt tagen; *metrum* eller stafvelsernes længde og korthed blef gemeenligen ikke paaagtet. Naar kuns versene hafde noget lidet for øret, at de kunde falde i sang og *melodie*, og vare afpassede til at dandse og hoppe efter, var det dem alt nok. Den forskiæl, mand gjør ellers imellem den naturlige *musique* og den kunstige, den beqvæmmer sig ogsaa hertil, nemlig til at forstaae hvorledes *poësis metrica* er et anderledes kunstigt versemagerie end *rhythmica*. Hos de gamle latiner førend romerfolket blev poleret, hafde mand saadanne grove vers og sange, som kaldes *versus Saturnii*, og blefve endnu i mangfoldige tider derefter siungne paa landet i bønder-gilder og lystigheder paa den maade som gamle viser iblant gemeene mand i alle lande. *Horatius*²⁵⁸) taler om disse nemlig *Saturniis libe. 2 Epist. 1* og *Seruius*²⁵⁹) *ad Georg. l. 2. v. 283*. Men om saadanne vare med ligelydende fald eller endelser, som vj før talte om, haver ingen sagt os. Mand skulde dog slutte at visse ord deri ere bleven igientagne; thj efter slige landsbye-sanges art og *model*, sprogget undtagen, blefve udentvifl de soldater-viser digtede, som vi læser om hos *Sveton*.²⁶⁰) *in vita Julii Cæsaris*, og hos *Vopiscum*²⁶¹) *in vita Aureliane*. Af et bedre preg og stempel ere de vers, som haves af kæyser *Hadriano*.¹³⁷) *Animula, vagula etc. item* hans svar paa *Flori* vers, hvorom *Spartianus*¹³⁸) fortæller. Men i disse sidste kiendes rettelig tonen eller melodien at være efter de gemene bye-sange. Men efterat den gode poesie og lærdommen kom paa fald, og det romerske sprog tabte | sin flor og fordums ærbarhed, sneg sig, tillige med andre feil, selfgiort artighed mere og mere ind i talen, og ej alene i versene, men ogsaa i anden ubunden skrift. Deriblant bliver saadanne figurer, hvorudj tvende og undertiden flere ord hafve en ligelydende slutning, brugte til stor overflod. Saadanne mærker mand overalt hos de skribentere af det 4de og 5te aarhundrede, nemlig *Sidonium Apollinarum*,¹¹⁸) *Symmachum*,²⁶²) *Cassiodorium*,¹¹⁵) siden ogsaa hos kirkefædrene, fornemmeligen *S. Augustinum*. Saasom: *Non est illa superbia elati, sed confessio non ingrati*.²⁶³) *M. Søren Povelssøn Gotlænder* hafver samlet en deel af samme slags i hans danske prosodie paa d. 206.²⁶⁴) og følgende sider. At

jo deslige ord-spil hafve passeret for skønheder i talen, og kildret ørerne, er ikke at tvivle paa. Mindre bør derfor tvilles, at de jo have behaget i almindelige sange og viser. Vare os kun saadant beholdne og blefven tilovers deraf nogle flere stykker, end de før omrørte. Thj at *Prudentius* og andre af den alders christne *poëter* ej hafver brugt dem i deres aandelige sange, bevise intet andet, end at de mere beflittede sig paa en lærd og reen poesie, ligerviis som og andre, nogle hundrede aar efter dem, den tiid de leoniske vers vare end og i den allerhøjeste mode. I det siette *seculo* levede *Venantius Fortunatus*,⁹⁾ iblant hvis adskillige mange vers af den gamle kunst hafves ogsaa endeel geistlige viser med riim hist og her indblandede, og, som det klarligen kand sees, ret med fliid søgte. For exempel denne jule-psalme: *Agnoscat omne seculum, venisse vitæ premium, post hostis asperi jugum, apparuit redemptio etc.* af hvilken den er tagen, vj endnu siunger i vore kirker: Ald den gandske christenhed *etc.*¹⁴⁶⁾ Flere treffer mand og hos hannem, rimede i selfsamme tone. Jeg skulde og neppe troe andet, end at hand var *autor* til de syv smukke psalmer til skaberens lof og priis hver dag i ugen at siunge; hvilke *Georg. Fabricius* i sin samling af christne *poëter*, trykt til *Basel* 1564. in 4to, paa den 365. side har udgifvet under *S. Ambrosii*²⁶⁵⁾ nafn: endskiønt *Brouerus*²⁶⁶⁾ ikke mælder om dennem i sit oplag af *Fortunato*, udj samme sange er og de fleeste vers i riim. [I marginen, men uden indvisningstegn og endende blindt, rettet til: Hand kand maaskee vel ogsaa være autor til endeel flere, som mand ikke er videndes om, af hvad haand de ere, for exempel til de siv psalmer for hver dag i ugen, til skabelsens ihukommelse, som *Georg. Fabricius* har udgifvet under *S. Ambrosii* nafn, i sin samling af christne *poeter*, p. 365. Thj at mand har tillagt *Ambrosio* mange psalmer, som hand ej har gjort, forklarer *G. Cassander*²⁶⁷⁾ i sin *Editione hymnos*. En del at være skeet, fordj hand indførte saadan slags gudelige sange i kirkerne, og saaledes kaldte mand dem *hymnos ambrosianos* som end og længe efter hans død bleve...]

- 67 Jeg siger, de fleeste: thj dette maae mand agte, | at det endnu ikke gik saa nøje eller saa digt og overflødig til med disse riim-slutninger i latinen som i efterkommende tider. Dette kunstværk hafde saa vel sin jevne og sædelige fremgang, som alle andre slags paafund. Hvorfore ikke heller *S. Columbani* vers (af samme 6te *seculo*,) som *Usserius*¹⁴⁸⁾ in *epistolis hibernicis*, num. 4. hafver anført, begyndende: *Mundus iste transit et quotidie decrescit*, ere saa gandske regelrigtige i rimene, som mand fik dem siden. Og kunde *Usserius* meget vel have ladet de 3 vers blive staaende, som hand paa 3 stæder har udtaget deraf aleniste fordj de ingen mage hafde til at rimes med, da der dog i dennem er lige saa god en mening, som i de andre. Thj nogle faa urigtigheder [!] i kunsten regnedes slet ikke saa nøje i de dage. Det kand mand og see af den vise, som er vel 200 aar derefter gjort i Italien i kong *Pipini* tid, og indeholder en beskrivelse over staden *Verona*, hvilken baade af andre tilforne, saa og nu nyligen af *Scipione Maffei*¹¹³⁾ er udgifven. Thj deri er heel skiødesløst omgaaet med rimene. Udj *S. Bonifacii* brevve, som ere at finde i *Biblioth. Patrum*, forekommer en deel riimvers af adskillige til hannem giordte førend an. 750. Nogle ere rigtige nok i rimene

saasom disse: *Vale fili charissime etc.*,²⁶⁸) men andre meer barbariske lade ofte løbe urimelige linier ind imellem. Derforuden ere nogle deriblant, ligesom forbenævnte *Columbani*, og flere, med flid uskøtsomme om stafvelsernes maal, som mand kalder *quantitet*, hvilket *autor* sammesteds self bekiender, sigende at hand haver kun gjort dem til at siunge efter *melodier*. Alt saa blifver heraf endnu klarere, at sang og qvæden ere det, som haver meest bragt dette tøy i den latinske poesie til vey: og at de ældre christne poeters, saasom *Prudentii*,⁸) smukke og velgiorte sange have omsider mott' staae tilbage, for slig rimerie.

[Resten (ca. 10 lin.) af side 67 og hele side 68 ubeskrevne]

[V]

[Side 69 [< 53] er beskrevet i hele sin bredde; første halvdel af siden er atter udstreget; men hele teksten lyder:

Hvad *goth* og andre fremmede nationer gjorde, da de faldte de romer paa halsen, var, at de forhindrede deres studeringer, og skaffede dem andet at tage vare. Jeg troer gierne, at de *gothers* sang har været omtent paa samme maade som de tydskes i de tider, især saasom de hafde i sprog og omgængelse saameget tilfælles paa de tider. – Men latinens fordærvelse saavel i poesien, som ellers, er fra latinerne self, som har arbeidet derpaa alt længe før. Sprogget og den gamle rene veltalenhed var alt falden, fra sin forige skønhed, førend de kom. De romere toge af hver dag, og deres kostelige *autores*, *Cicero*,²⁰⁸) *Cæsar*,¹¹⁶) *Salustius*²⁶⁹) og *Livius*²⁷⁰) bleve anseete, som store mirakler. En hver læste og berømte dem, men til at naae dem saae mand ingen at nærme sig, i hvor megen flid der anvendtes. Tiden hafde og forandret den forige smag. Den latinske stiiil var blefven gandske en anden. Den løb ud paa artigheder, paa lutter klygter, i ordspil, i *sententzer*, og, saasom den naturlige smukhed var tabt, motte her farve og en sminke, for at skiule rynkerne. Dertilmed var det ikke den gemene mands verk, at tale eller skrive taalelig latin. Faae store og fornemme familier var det alene, som lagde sig paa slig studering. Latin og grædsk at lære, og at læse de samme gamle *auctores*, som vj endnu prise, *Homerum*, *Ciceronem*, *Virgilium*, *Horatium etc.* var et fast lige saa stærkt studium, som det er nu om dage; med den forskiæl, at der ej blefve nær saa mange, som *profiterede* noget anseeligt derved, som i vore tider. Deraf kommer det og, at næstendeels alt hvad vj hafver af skribentere fra de tider, er af lutter fornemme stands personer, der have beklædt de høejre embeder, og derimod gandske lidet eller intet fra andre, undtagen nogle faa *professorer* og skolemestere. Mand kand læse i *Macrobii*,²⁷¹) *Symmachii*,²⁶²) *Ausonii*²⁷²) og fleres skrifter, hvad for et væsen og værk der blef gjort af, at kunne komme saa vit at skrive et skikkelig latinsk bref, et vers, en tale, eller deslige. Hvad den gemene mand angik, som hafde langt fra ikke saadan lejlighed til at studere, da stak der i deres tale og skrift saaledes et *barbari*, som gjorde en utrolig forskiæl mellem deres og andre polerede folks sprog. Dette

kand sees af en heel deel *inscriptioner*, og af de *fastis etc.* som *Petrus Relandus*²⁷³) har udgifvet.

Den følgende halvdel er ikke overstreget:]

Men at de siden efter, da de bleve boesatte folk i Italien, og tillige christne, hialp snarere til end fra, at gode kunster og videnskaber skulde komme i flor, og studeringer blive ved, kand sees af *Theodorici*²⁷⁴) befalinger i *Cassiodorio*.¹¹⁵) Men hvad for et skaar og knæk den gode latin og den gamle rene veltalenhed hafde faaet, end og førend deres ankomst, er nok bekiendt. Hvor stort et studium det var blefven, at skrifve taaleligen, og hvor barbarisk den gemene mand til Rom var i sit sprog, fattes der ogsaa ikke beviis paa. Korteligen, den gode smag var tabt, og de beste skribentere, med ald den forundring og priis og ærbødighed, som de beteedte til de store *auctores* i *Julii Cæsaris* og *Augusti* tider, kunde dog hverken naae eller eftergiøre deres smukke arbeide. Stilen som nu var kommen i moden, var af et andet slags, den var ikke mere alvorlig, ikke fornufftig i sin pyntelighed og sirat. De prydelsér som de gamle havde brugt med ærbarhed og sparsommelighed, blev nu anseete, som fornødne ting, og søgte overalt i hver en linie. Derudover løb talen og stilen ud i lutter artigheder, i klygter, i ordspil og andet saadant, som kand vel være smukt, naar det sker til maade og med fornufft bruges, men bliver daarligt og barnagtigt, naar deraf kommer for meget. Endeligen kom det saa vidt, med dette sminke-tøy, at mand skref det, som vj kalde riim, i ubunden tale. Vil mand læse *Sidonii Apollinaris*,¹¹⁸) *Ennodii*,¹¹⁹) *Cassiodorii*¹¹⁵) og fornnemmeligen *S. Valeriani*¹²⁰) skrifter, (som alle ere af een og samme tid,) skal mand finde paa een side overflødige riim, i deres brevve og andre stykker, som dog ikke ere vers. Dog seer vj at de samme skribenteres poesie var endnu frie for riim, og i vers vidste de bedre at tage sig vare for denne feil, end i *prosa*. Men til sidst gik det ogsaa ud paa versene. Her var allerede begyndt at gøres kunststykker deri, som jeg meener at halflærde skolemestere plokkede sig med, til at sætte sig i forundring hos deres discipler. *Sidonius Apollinarus* har og self ikke været fri for saadan barneværk – (*NB. versus retrogradi.*) At der og ingen tvivl er paa, det jo rimvers er giort i samme tider, endskiønt siden og for lyst skyld, beviser *Martianus Capella*¹⁴³)

NB – Martianus Capella

*B. Eugenius Toletanus*¹⁵⁰)

*Beda*¹⁵³)

*Gothescalcus (M. v. Car.)*¹⁶⁶)

Creverant hi lusus igenii –^{274b})

Sang og viser ...

Kirke-sangene – *Ambrosiani*²⁶⁵) *hymni* – *Beda*¹⁵³) og *Pauli Diaconi*¹⁵⁷) tider –

[VI]

Klerke og munke bilder jeg mig fast ind at have været de første, der hafve indført den [o: *rimekunsten*] i vores Norden. Men om her først er bleven rimet hos os paa latine, eller paa dansk, er et andet spørgsmaal. Jeg bær snart ingen tvifl om, at jo danske riim ere først blefven først [!] bragte paa banen, førend det er kommen saa vit med de latinske. Moder og udenlandske skikker have gierne haft en god rum tid, helst i gamle dage, inden de fæstede deres bolig i denne saa yderlige deel af *Europa*. De latinske riim-vers synes efter alle kiendemærker, som mig endnu ere forekomne, at være ikke ældre end det 9de *seculum*. Og gik vel en temmelig tiid hen, inden der blef saa mange mestere paa den kunst, at deraf og kunde rekke noget til os. De fattige munke som ginge herind til at omvende hedninger, eller at nyde de nye bygte kirkers goder, vare vel ikke vidt komne i denne øvelse. *Caspar Barthius*¹⁶¹) fortæller i sine *Adversariis* sig at have læst en skribent, ved nafn *Erinfridum*,¹⁶²) der levede aar 806. og indfører en sang paa latinske riim, som den samme skal have gjort: men flere vide ikke af ham at sige, saasom [han *glemt*] ej endnu er udkommen. Af de allerede trykte ere de ældste som jeg haver funden slig poeterie hos, med fliid gjort, et par, ved nafn *Ratpertus*¹⁶⁹) og *Hartmannus*,¹⁷⁰) og staae de begge i *Canisii*²⁷⁵) *Variis lectionib.* mod enden af *tom. 2. part. 2.* Men disse holde sig dog ikke saa nøje i deres regler, at de jo sludre, og lade her og der et vers løbe ind med urimet. Siden treffer mand nu een, nu anden; og hvor langsomt det er fremgangen, kand sees af *Rosvithæ*¹⁷⁴) den lærde kloster-jomfrues mange latinske vers, som ere skrefne nesten 100 aar efter forbemældte tvende, nemlig i kæyser *Ottonis I.*^{276a}) tider: thj hun rimer ogsaa i sine vers af adskillige slags *materier* og indhold, men næsten med lige frihed. Og saaledes har og *Dan. Papebrock* i *Actis sanctor. ad. 1. junii* bemærket, at i det 9. 10. og 11. aarhundrede var denne latinske riim-poesie ikke endnu blefven fuldkommen modnet, førend den | blef bragt til sin fuldkommenhed af en frantzoz, som hedde *Leo*, der lærde at giøre rette mesterstykker derj, og fik derfor den ære, at de indtil denne dag af hans nafn kaldes *versus Leonini*. Af *Du-Cange*¹⁸⁰) i hans *Glossario* kaldes hand ogsaa *Leo*, og siges at have levet i kong *Ludvig den VII^{des}* tider i Frankerig.^{276b}) Men hos *Naudé*¹⁸³) i hans *Mascurat pag. 470 (edit. 2de)* kaldes hand *Leonius Chanoine de S. Victor*, og hannem følger *Menage*¹⁸⁴) i hands *Dictionnaire etymolog.* En tilstrækkeligere underretning, end hos alle disse findes hos en ældre frandskmand, som er *Steph. Paschasius*¹⁸⁵) (*Etienne Pasquier*) der i hans smukke og lærde skrift *Rech. de France*, haver i den 6. bog et heelt capitel om denne *Leonio*. Derudj fortælles, at hand levede aar 1054, at hand var en grundlærd mand i den hellige skrift og andre studeringer, og at hand giorde artige, gode latinske vers frem for de fleste i den alder, paa de gamle poeters maneer: men da hand fornam, at slige vers ikke blev saa vel omladte som de andre stymperes der ginge paa riim, fandt hand sig deri og føyede sig efter tidernes smag, rimede i latin langt færdigere end hans *camerader*. Og lykkedes dette hannem saa vel, at hand ej alene vandt prisen frem for disse,

[49>]71

[50>]72

som den stærkeste kunstnere paa dette haandverk, men nød endogsaa den ære, at alle slige vers blefve siden kaldede efter hans nafn *versus Leonini*. Mig undrer, at *Polyc. Lyserus*¹³³) i sin *Hist. poetar. medii ævi* ikke haver mældet om denne *Leonio* eller hans skrifter med et eneste ord, helst efterdj *Pasquier* anfører adskillige stykker af hans vers saavel af det første gode slags, som af det andet. Jeg stiller mig for, at een saa artig geist, som denne *Leonius* var, maae have enten leet ved sig self, eller ret græmmet sig, da hand end ogsaa maatte bruge slig poesie i at skrive til de romere selv, og i *suppliquer* til paven, hvoraf een begynder saaledes:¹⁸⁶) [*tom plads*] Ellers ved det at jeg nævner *Naudé*,¹²⁷) falder mig i tanker, at jeg ikke maae forbigaae en besynderlig anmærkning, som hand en andensteds anfører i sin *Additions à l'histoire de Louis XI* p. 146. Der siger hand at disse riimvers vare alt fra det 5.te aarhundrede; en præst i Italien ved nafn *Theodolus*,¹²⁹) som levede i keyser *Zenonis*¹²⁸) tid skal i det aar 480 have paafundet dem, og bekommet stor bifald og lof derfor, samt efterfølgere i hobetal. *Morhof*³¹) i sin *Unterricht von der deutschen Sprache und Poesie*, cap. 9: p. 599. haver taget dette forfulde og troet ham; hvo skulde og ikke lide paa, hvad en mand af saa stor kundskab i bøger-materie, sagde? men det gøres vel iblant fornøden, at prøfve end og den allerlærdestes sigende. *Naudæus* hafver ikke overlagt denne sag med nogen nøje eftertanke; hand hafver dog haft en mand for sig, men jeg veed ej hvad det skal betyde at hand ikke har nævnt ham. Det er *Trithemius*,¹³⁰) som i sin bog om *Scriptoribus ecclesiasticis* har udaf tvende skribentere af samme nafn giort een, og tillagt en gammel *Theodolo*, som levede under kæyser *Zenone* an. 480. ogsaa den latinske riim-digt, som kaldes *Egloga*.¹³¹) Denne *Egloga* findes trykt i *Melch. Goldasti Manuali biblico*²⁷⁷) og begynder saaledes: [*tom plads*] Den lærde d. *Jo. Alb. Fabricius*¹³²) i Hamborg haver i sin *editione* af *Trithemio* ej forglemt at lægge mærke til denne feil, ligeledes haver *Polycarpus Lyserus*¹³³) i sin *Historia poetarum medii ævi* giort, og formeente sig at have god skiæl til at holde benævnte *Theodoli Eglogam* for et værk af det 10de *seculo*, hvorj jeg ikke alene veed at hand har ret, men troer, at den vel kunde være endnu yngre. Men ingen af de brave mænd haver mældet noget om *Naudæi* vildfarelse, og hvor grovelig hand har ladet sig forføre at *Trithemio*.

[51>]73

At her i Danmark ere digtede mangfoldige af disse barbariske vers paa latin, og at nogle deraf endnu findes, er alle vitterligt: men hvor tidlig det skeede, at mand her begyndte at bruge dem, kand vel ingen sige. Jeg tvifler slet ikke paa, at de jo have været her længe førend *Saxo Grammaticus* kom til verden. Men *Saxo* var alt for stor og lærd en poet, til at bemænge sig med dette lapperie. Ligeledes *Johannes Sarisburiensis*,²⁷⁸) *Galfredus Monemethensis*²⁷⁹) og mange flere skønne mænd i de tider, der have foragtet saadan riim-poesie og aldrig betient sig deraf i deres vers, men overladt dem til *Wilh. Mapes*²⁸⁰) og andre, som mand finder i mængde, og hvoraf *Camdemes* i sine *Remains*¹⁸⁸) haver indført nogle ret artige og lystige prøfver. Jeg vil gjerne troe, at en part lærde folk have øvet sig deri undertiden blot til at forlyste sig og andre; ja end og i gudelige materier sammenrimet latinske stykker, ofte og til at siunge med de melodier, som

brugtes til de andre gemeene riim i deres egne sprogg. Og saaledes kunde de gierne endnu taales. I nærværende *Bordings* skrifter skal mand finde en latinsk sang af samme slags, *Pius vivam, nunc est hora, pag. [235],²⁸¹⁾* den er blefven med indført, efterdj mand ikke endnu er andet videndes, end at hand self er *autor* dertil. Ellers er ogsaa den vise, Frisk op, naar diævlen *etc.* paa samme maade oversatt i latinske riim af *m. Christen Stistrup²⁸²⁾* i Jylland, som mand ikke fandt fornøden at tilsætte: saavel som ej heller den latinske riim-fortolkning af Studenternes rentecammer, trykt her i staden med den titel: *C. Egentii etc.* Autor dertil var *Jac. Henr. Paulli,²⁸³⁾* i sin tid en god *poët* i latinen; og af hannem haves desforuden *Hymnologia sacra*, som er [1698] trykt i Kiøbenhafn. Et andet artig hoved, som vj have kiendt i vor tid her i staden, og som oversatte *Ovidii Epistolas heroides* i danske vers, nemlig *Christian Rose,²³³⁾* hafver paa samme viis gjort hele *Kingos* Siungekors første part paa smukke latinske riim, hvorj *prosodien* gandske rigtigheden var i agt tagen, og altsammen flydende og utvungen, saavit jeg mindes: den blef ikke trykt, og en afskrift, som jeg deraf hafde, er mig frakommen.^{284a)} |

[52>]74

Som det nu er tilgaaen med den latinske poesie, at den i de barbariske tider haver vanslegtet og er bleven forandret til riimvers, saa er det vel ogsaa i visse maader skeet med vores gamle danske. Thj eftersom vort sprog haver fra vore næste naboer i det tyske rige faaet dagligen jo mere og mere forandring, saa er ogsaa deres rimerie kommen herind, og har omsider gandske forjaaget den gamle kunst. Og er sligt ikke alene skeet hos os, men hos andre vore gamle kiendinger og os forud paa mange maader forvandt folk, nemlig de engellænder. Thj hos den nation er det at mand finder i de ældste tider en poesie af ligesaadan kunst, som hos de nordiske, og saadan som den før omtalte i islændernes digter; nemlig uden riim, og med et vist antal af eens bogstaver i versene at i agt tage.

[Resten – ca. 1/2 side – er ubeskrevet; det følgende blad udrevet, men ca. 2 cm deraf bevaret, hvoraf fremgår, at denne side har været beskrevet og bl.a. har omtalt Frederik Rostgaard og Bording; men en sammenhæng kan ikke etableres]

[VII]

[Det meste af denne side (75) er overstreget:

Det skulde vel ikke heller holdes for een saa aldelis umuelig ting, at jo i de dage, da denne vores herlige poet [∴ *Anders Bording*] og hvert et stykke af hans arbejder var i saa høy agt, hand og da kunde fundet saadanne elskere og forundrere, der endogsaa heel mesterligen havde vidst at efterfølge hans kunst, ja udtrykke hans stiiil og talemaader, saaledes at andre letteligen deraf kunde vorde bedragne. Og gielder det ikke, at mand vil sige, saadanne efterfølgere af *Bording* ikke at have gjort sig bekiendte af flere smukke prøfver, end de som just i hans levetid udkomme: thj dertil kand have været mange aarsager, hvorfor der

75

enten aldrig er mere skreven i vers udaf saadanne, eller ikke mere kommen til vores kundskab. Herpaa kunde mand vel erindre om lige *exempler* og tilfælde, at latinske, saavel som af andre sprog. [*Marginaltilføjelse uden indvisningstegn*: Ikke at tale om, hvor stor vanskelighed en nøye lighed medfører til at dømme noget vist om tid og mestere, i andre smukke kunster, saasom i malning, billedsniderie, *medaillers* eftergiørelse og deslige.] Men, hvad endnu for en meget gyldiger aarsage maae antages til saadanne stykkers udelukkelse af denne samling, er, at deriblant findes visse stykker, som foruden, at de i ingenmaade ligner *Bordings* arbeide, bærer endogsaa kiendelige mærker med sig, at de ere skrevne af gandske andre poeter. Imidlertid disse forberørte aarsager uagtet, har mand faaet forlæggeren overtalt, ved enden af verket at tillegge saa mange af bem^{te} slags vers,^{284b}) som mand nogenledes haver skiønnet, at komme paa det nærmeste til *Bordings* geist, og om jo hvilke mand ikke tør stride, at de jo endeligen bør kiende hannem for fader.]

76 Dette er da saavit, som jeg efter forord og den ven til vilie, som haver efter min anmodning gjort forlag og bekostet verket, har fundet mig pligtig, saasom til en fortale, at skrive. |

Jeg kunde og noksom have aarsage herved at lade dette forblive, og saalidet som læseren skulle finde savn af en længere fortale for denne bog, saa gjerne motte jeg og selv være tilfreds at bryde af. Men da jeg til slutning kaster øjne i hvad jeg herom for har skrevet, kommer det mig i tanke, at maaskee nogle ville støde sig paa den frihed, jeg haver brugt i at beskyldte vores kiære modersmaal for ufuldkommenhed, og at trænge endnu heel meget til forbedring. Ligeledes kunde det vel hende sig, at det ikke fandt bifald hos alle, hvad der til *Bordings* berømmelse saa dristigen og med forsikring end og strax i de første linier er blefven mældet. [*Teksten fortsætter således, men overstreget og erstattet af en marginalnote, der bringes her efter parenteser*: nemlig at hand er saasom den beste poet, der vidstes indtil denne dag at være forekommen i disse lande, at det vilde med tiden blive vores sprog til en stor prydelse og hæder, hvis flere saa lærde, saa flittige, og med slig forstand og veltalenhed tillige begavede skribentere] [*marginaltilføjelse*: Thj i hvor almindelig ellers hans roes er, saa er dog dette vist, at samme til en stor del haver sin oprindelse fra den tid, i hvilken manden selv levede, da mand overalt gjorde stor væsen og høytid af hver en digt fra hans kunstfærdige haand. Skulde da smagen saaledes have forandret sig, at mand nu om dage lod falde noget af den ærbødighed og ikke uden med visse vilkor vilde udstaae saa got et skudsmaal, kunde vel ikke feile, at det jo tillige vilde gaae ud over mig saavel som over mange andre baade klogere og lærdere, i hvis tanker *Bording* tilkommer endnu ligesaa megen ære, som hannem for 60 aar siden blef tilstaaet. Endeligen skulde det ikke meget anfgte mig særdeles, men vist er det at jeg ikke haver skrevet andre til villie og velbehag det, som jeg jeg [!] ikke hafver længe overlagt hos mig selv.] Hvis jeg derfor med flere ord maae erklære mig om disse tvende poster, da skeer det gandske ikke i nogen indbildning om at vinde sagen imod dem som anderledes tænker og dømmer. Meninger lader

sig ikke paanøde, og hvor det gielder om vid og skønsomhed gjør mand vel bedst i at følge sit eget og ikke en andens. Imidlertid bør det ikke regnes mig til onde, om jeg alene forklarer, paa hvad grund min ringe mening i forommældte tvende artikler beroede. | Iblant meget andet, hvoraf *Bording* kand tage sin berømmelse, er ogsaa dette, at hand ikke alene ingen mester eller overmand haver haft endnu efter sig, men endogsaa saavit mand ved af er den første retskaffne *poët* i disse lande, hos hvilken de vigtigste regler og den største reenhet i sproget og sødhed i versene findes tillige samlede. Af hannem have de efterfølgende lærdt kunsten til gafns. Thj var det og derfor at hand i de dage hos gode kiendere hafde saa høy en stjerne. Vel haver *m. Anders Arreboe* været en stor mand, og haft ypperlige egenskaber og fordeele frem for alle, som før ham have rimet i dansk. Som det og virkelig var ved ham, at morgenrøden af den danske poesie frembrød efter en langsommelig og mørk nat. Men hand kommer dog ingenlunde mod *Bording*. Det var at sætte *Lucretium*²⁸⁵) og *Ovidium* i een rang tilsammen at vilde holde *Arreboe* og *Bording* for lige gode. Begge vare de lærde og ypperlige poeter. Men her spørges om, hvo der har haft de skønneste tanker og de rigeste i alle materier, hvo der haver gjort de reeneste, de sødeste, de mindst anstødende og over alt lættestflydende vers. *Arreboes Davids psaltere* troer jeg vel ingen tænker paa at sætte i ligning med noget af *Bornings*: Thj ihvormeget den blef roest og overgik andre i sine tider, saa kommer den dog ikke nær til det verk, som skaffede manden saa overflødig ære efter hans død. Det var *Hexaëmeron* eller de sex dages gierning, som gaf den store opsigt. Den fortiente vel ogsaa endnu at læses noget flittigere og at være i nogen mere priis og anseelse hos hver mand, end den er; thj saa stor lærdom og viisdom tillige med guds frygt og opbyggelse, findes ikke samlede og saa behageligen anbragte i noget dansk skrift. Men mand taler nu alene om poësen. Samme bog kom først i trykken *anno* 1661. tyve aar efter sin autors død: og skulde mand saaledes vel tvifle om, at *Bording* hafde endnu seet eller lærdt meget af *Arreboes* lykkelige kunst, den tid hand allerede *anno* 1646. og fremdeles derefter skref saa deylige vers. Og lad dog saa være, da ere de begge trykte, og staaer til enhver at ligne dem med hinanden, og forsøge hvor den største skønhed findes. Men hvorledes denne kunst har været beskaffet hos os og hvordan den blef medhandlet førend *Arreboe* og *Bording* kom hende til hielp, er noksom bekiendt, og er iblant andre af vores berømmelige *d. Oluf Borch*²) med faae ord rigtig forklaret imod enden af hans sidste *Dissertation de poëtis*. Det var ynk, og moxen skam at see, hvorlunde den var tilrede. [Det følgende atter udstreget: Mand hører undertiden siges for et ordsprog af gemeene mand, at *Det bliver ikke got, førend det* | har været overmaade ondt. Og dette kand rigtig her passe sig. Thj barbariet i vores danske rimekunst var kommen paa det højeste fornemmelig i det sidste halvhundred aar før *Bording* blef bekiendt; saa at jeg veed ikke, om noget deslige er bemærket hos nogen skikkelig *nation*. Her var desimidlertid lærdom og viisdom i overflødhed, kunster og videnskaber, poeterie i latine og grædsk, med eet ord saa smukke studeringer og saa ypperlige lærde folk som nogensinde før eller siden.

77

78

Men got danske at skrive var en rar ting; og at faae et got dansk vers eller taaleligt riim at læse endnu meget rarere naar mand læser de vers, som findes ved liigprædikener, i de tider, og de psalmer, som da blefve giorte, maae mand bede sig gud forbarme.]

[*Marginnote uden indvisningstegn, men formodentlig her:* Maae mand og ikke ret forandre sig, at smagen var saa fordærvet og ikke kunde forandre sig til noget bedre, end at siunge saadant ælendigt tøy? imidlertid da der sade ret i dørren hos os, og i de lande, hvor mangan mand forstod dansk, folk som vj kunde have lærdt bedre af. Thj da levede *Rist*⁶⁾ i Holsten, og gaf os modeller i overflødighed til at siunge rimeligere. Ikke at tale om de andre deylige psalmedigtere, *Hermann*,²⁸⁷⁾ *Paul Gerhard*,²⁸⁸⁾ og mangfoldige flere, som have prydet de tyske psalmebøger til største glæde, opbyggelse, ja forundring. Som mand da bør sige, at der ingen *nation* er til i den gandske christenhed, der er saa vel forsynet med gode og smukke psalmer, som de tyske, saa haver mand vel i faae lande seet dem slettere giorte, end hos os, naar mand taler om mængden af dem, der ere giorte i forbemældte tider.]

Det beste og taaleligste, som jeg kand erindre, at mig er forekommen af samme tiders fostere, er foruden faae oversættelser af Ristes ps[almer] endeel af de viser i Søfren Torkildsøns²²⁵⁾ *Astræa*, item Søfren Tvillings⁸⁹⁾ lystige vise om *simplicisten*, hvorpaa titelen er *Quid tua?* og nogle oversættelser af Gabriel Voigtlænders²⁸⁹⁾ viser. Der kand maaskee være mere, som jeg har glemte: men de gode og lærde mænd, som skrefve danske *prosodier*, *m. Søren Povelson Gotlænder*¹⁸⁾ og *m. Hans Ravn*,⁷²⁾ og gafve gode regler om at rime ret, nemlig gjorde selv ikke de beste vers, uanseet de udj stafvelsernes tal holder rigtig prøve, men ej altid i stafvelsernes rette maal, og afpassning uden at mælde om mere. Det første er ikke nok for en poet, hvilket kand dømmes af de *exemplar m. Hans Rafn* indfører i mængde af sine egne vers, i *Epitome rhythmol. dan.* hvoriblant disse findes *pag. 95 Lætus poete etc. item Hr. Gregers Hanssøn i Felballe*,⁹⁵⁾ etc. [*Hele det følgende afsnit er atter udstreget:* Det er ellers sært nok, at sange og andre vers, som ere ældere end aar 1600. eller da omtrent, ere med ald deres platte enfoldighed og urigtige stafvelse-maal, dog almindeligen bedre digtede og tænkte end de sildigere. Dette sees af *m. Hans Thomissøn*,¹³⁾ *m. Rasmus Katholms*,⁹³⁾ hr. *Mogens Bankes*²⁹⁰⁾ psalmer saa og *m. Anders Weyles*, *m. Claus Lyschanders* og fleres skrifter, uanseet der ogsaa faldt meget ælendigt tøy imellem. Hvad mere er, mand bemærker, at før reformationens tid, og førend den gode lærdom ej alene i det aandelige men ogsaa i alle andre slags studering kom her paa føde, vare her bedre danske verse- og sangmestre end meget længere derefter. Hr. Michel i Odensee, der levede udj kong Hanses²⁹¹⁾ tider, hans Mariæ psalter og andre skrifter, og den Danske riimkrønike, ere bedre vers, end det meeste af de, som lærde folk gave i trykken imellem *an. 1600* og *1650*. Nu findes i vor psalmebøger endeel, som er tagen af forbem^{te} hr. Michels skrifter, endskiønt de komme ud i de catholske tider, og meget af det, der blef rimet i og efter reformationen er ikke nær saa got. Ihvorvel der i

efterkommende tider ere fremkomne folk, som have hiulpet paa sagen, og forbedret adskilligt. Thj i de ældste *editioner* af kirke-psalmerne, som *m. Jørgen Jensen Wiberg*¹⁶⁾ gaf ud fra 1530 og 1536 bemærker mand en god deel langt anderledes, end mand nu siunger det i kirkerne. Af de samme saavelsom af mange andre, som siden indtil *ann. 1569.* udkomme, blefve mange af *m. Hans Thomissøn* slet udeladte, og det med god skiel. Der kunde vel mere billigen gaaet den samme vey, hvis der var fundet folk til at sette noget bedre i stæden. Det samme kand ikke siges om alle, men vel om en deel af de kiæmpeviser, som *m. Anders Veyle* og *hr. Peder Syv* have samlet og de tragiske²⁹²⁾ eller sørgelige viser, som ere trykte *an. [1657]*] Disse sidste skulde jeg ikke holde meget ældre end kong Hanses tider, nogle ere ogsaa yngre. En stor part af kiæmpeviserne ere og ikke over 300 aar gamle og vel ikke flere deriblant kand udj mine tanker agtes at være giorte før kong *Erich Menveds*²⁹³⁾ tider, som er noget over 400 aar fra vor alder. Og havde de dog efter manges gotfindende og faste indbildning maatt' tient os til at bevise, at vj hafde skionne poeter her i Danmark førend christendommen kom herind. Hvis der ingen bedre beviis lægges for øjne, end disse sange, saa kommer mand ikke vidt med de vantroende i denne post. [*Marginal-indskud, atter overstreget: Ihvorvel det er aldrig min tanke, at negte, det vj jo her i rigerne have baade digtet og siunget vers og viser i hedenskabet langt mere end nu maaske. Men hvad jeg mener, er aleniste, at der slet ingen mere findes deraf, hverken hos os eller vore gode naboer, ligesaa lidet som hos de tydske af de sange, hvorom Tacitus*²⁷⁾ mælder.] Her falder mig ind ved denne lejlighed, at en lærd mand her i landet *m. Hans Rafn*, fordum *rector* i Slagelse-skole, hafver i sit smukke latinske skrift, kaldet *Heptachordum danicum*, som er trykt i *Khafn. anno 1646.* opregnet iblant de danske sangemestere fra de ældste tider, Falqvor spillemand, om hvilken der saaledes siunges i visen, De vare vel syv og syvsindstyve:

Der stander i den tiende skiold en fedel og buc,
den fører hand Falqvor spillemand, vilde drikke og ikke sofve —²⁹⁴⁾

Og er dog intet vissere, end denne gode Falqvor spillemand er den selfsamme, som i den tydske *Heldenbuch*⁴¹⁾ heder *Folker Fideler*, og alt saa en tydsk ridder saavelsom ogsaa en stor deel af disse helte og heltinder i vore kiæmpeviser ere tydske og walske, og viserne ligeledes een part tage af tydske bøger, de øvrige giorte her i landet mange tider efter de folks død og afgang, om hvilke deres digte lyder. *Hr. Peder Syv*, en mand af megen lærdom og af det danske sprog vel fortient, ihvor hart hand ellers stræber for at giøre endeel af viserne tilgavns gamle, haver dog mott' tilstaa dette benæfnte om *Heldenbuch* i sine *Betænkninger* om det cimbriske sprog²³⁹⁾ *pag. 119.* hvor endnu mere derom kand læses. [*Det følgende atter overstreget: Men skulle vj alligevel ikke ogsaa haft her i landet i de hedenske tider poeterie og sange? Jeg svarer, at [det kand maaskee vel saaledes være; og det heel troligt, efterdj] Alligevel er det ganske troligt, at her haver været poeter og sange i disse nordiske lande, førend christendommen*

indkom; thj hvorfor ikke saavel hos os, som hos tydkere, irlændere og andre nationer udj deres hedenskab? Her er uden ald tviff blefven digtet og siunget i overflødighed; men ikke meener jeg, at deraf noget nu kunde fremvises, som var ægte, enten hos os, eller islændere, eller hos vore gode naboer! og lige saa lidet have vj beholdet fra den tid, som de tydske af deres sange, hvorom *Tacitus* mælder. Derfor maac alligevel ingen negte sagen self. Og lader det sig ikke høre, at *Saxo* eller andre gamle skribentere som taler saa meget [om *glemt*] gamle vers og historiske sange have enten opdigtet saadant, eller hørt et urigtig sagn derom; sagnene maac tilfulde haft grund, og maac af forfædrene nogle deslige sange være forplantede til efterkommerne en tidlang; men at *Saxo* og ligeledes islænderne have derfor lagt mere dertil, og forbedret tingen mesterligen, troer jeg ogsaa. Og der kunde være mange vers og sange digtede her i landene siden christendommen, om de gamle hedenske konger og helte, alt et par hundrede aar før *Saxo* skref sin historie, hvilke hand kunde have antaget for meget ældre end de vare: ligesom der ikke har fattest paa lærde folk i vore tider, der holder eet eller andet stykke iblant rimeviserne at være gjort for 1000 aar, som dog kiændelig nok kand sees, ej at være fjerde deelen saa gamle. Hvad der endeligen ikke kand imodsiges, er dette, at der hafves nogle faae vers endnu i det gamle sprog, i islændernes bøger, af dennem, som *Saxo* hafver brugt og oversat i latinske vers. Nogle ligeledes i *Edda*,⁵⁴⁾ som maaskee ere endnu fra en længere tid. Og i den gamle historie-bog, kaldet *Knyttlinga-saga*,⁴⁵⁾ findes her og der stykker af sange og digter, om de konger, som i bemældte bog beskrives, nemlig fra kong Harald Gormsøn indtil kong *Waldemar* den første: foruden disse benævnte skulde jeg neppe troe, at mand fandt nogen poesie, nu tilovers blefven, i disse nordiske riger, som tilstrækkeligen kunde bevises at være saa gamle, men derimod (som jeg før sagde) mangfoldigt skrevet og digtet af islændere for tre eller fire hundrede aar siden, som er siden gifvet ud for ældre. Hvad *Verelius*,³³⁾ *Olaus Rudbeck*²⁸⁾ og andre vitberømte mænd, de maac være svenske eller danske, meget eller mindre lærde, ville fortælle os, maac de først langt bedre og tilstrækkeligen gotgiøre end hidindtil skeet er, førend det alene dennem til villie bør troes. At *Edda* imidlertid er et kostbart og herligt stykke af alderdommen, er mand cenig med; men hvorfra den egentlig haver sin oprindelse, og hvorledes den lærdom, som derudj indeholdes, er kommen tilbyes, førend *Sæmund Frode*⁵⁴⁾ eller og andre før ham toge sig for at befatte den i saadan bog, er et andet spørmaal, som jeg ikke veed, om nogen endnu ret har oplyyst, eller kand saa lætteligen komme efter. |

81 Saaledes er mand da uformærkt og imod ald forsæt i denne skrifning blefven ført, ogsaa til at mælde noget om disse stykker af vore digter, skrefvne i det gamle tungemaal, hvilket den berømmelige *d. Otto Sperling*²⁹⁵⁾ hafver noksom beviist at være kaldet overalt danska tunge, og hvilket nu ikke forstaaes af nogen dansk eller norsk, men alene af lærde og deri vel øvede islændere, og dem, som hos islænderne længe have gaaen i skole. Og efterdj vi ere komne til derom at tale, saa kunde vj ej heller forbigaae denne besynderlige anmærkning,

som er, at imellem bemældte gamle poesie, og den vj siden har faaet udj den endnu brugelige rimekunst, er saa stor forskiæl som imellem dag og nat. Alt hvad mand haver seet eller hørt paa vers skrefven i gamle dage paa det sprog, som nu i Danmark forstaaes, være sig viser eller andet, haver en fuldkommen liighed med de ældste vers som tydske og frandske kunde fremvise saavit formen eller den udvortes skikkelse og klangen angaar. Større kunst seer mand ikke deri; alting er plat og eenfoldigt, saa nedrigt og jevnt, som meest kand tænkes og rimer sig i enden. Men langt anderledes haver det sig med de digter, som i de islænderes *bibliothequer*²⁹⁶) og fra de saa kaldede skialder ere overblefne. Der seer mand noget, som ikke saa læt kand fattes eller udstuderes. Der fornemmer mand en kunst og en fliid, som næsten overgaar hvad de græker og romere i deres tider have paafundet. Der gik det ikke an, at siunge saa noget hen, i jevn snak, som hver almues mand forstod, og alene med et par endelser i et fattigt riim bevises at det var vers. Thj har det nogensteds i verden kosted umag og lang studering, at blive poet, da har det været der, hvor disse skialder have hørt hiemme. Og var det synd at misunde saadanne, at de vare i største agt hos de gamle konger, som hafde dem hos sig til hove og til medfølgere i fred og krig; thj at saa mægtigt hovedbrød og saa kunstriigt arbejde af disse geister skulde blifve maadelig aflagt, var i nogen maade ubilligt, og skulde da tingen snart faldet og blefven til intet, som den ogsaa gjorde her og i Norge; men af islændere have alle tider fundet sig mange, der af stor curiositet og [!] til deres egne landsmænds behag have fuldt de gamles regler og spor efter, og med en særdeles fornøjelse øvet sig i samme kunst. Paa saadan viis er det skeet, at mand siden har antaget ny poeters vers for lige saa gamle, som de konger og kiæmper, i hvis nafne de ere skrefne; jeg seer ikke, hvorfor *Regner lodbrogs Biarkamaal*, som *d. Ole Worm*⁵¹) haver indført i sin *Literatura Run.* og forklaret fra p. 183 til 207, og hr. *Peder Syv*⁵²) paa dansk oversat i kiæmpeviserne p. 431. skal være udsiungen af kong *Regner* selv mere end *Ajaxis*, *Polydori* og andre gamle heltes klagedigter i de grædske *tragoedier* ere af dennem udtalte, eller *Phalaridis*⁴⁹) breve, som vist nok ere digtede i denne tyrans nafn mange hundrede aar efter hans død. Men hvori denne saa nøjsomme kunst bestod, hvad regler den hafde, hvor stor poeterie den indbegreb, hvor behagelig den faldt, hvor mange forandringer derudj vare, hvad for lærdom hertil udkrævedes, og hvilke have været de fornemmeste skaldrer, vil ikke stæden tillade, her at tale om: om alt dette kand læses velbenæfnte ypperlige mands *Olai Wormii Appendix literat. run.* lige fra pag. 163. til enden af bogen. Men paa dansk kortelig, i hr. *Peder Syvs Betækn. om det cimbr. sprog*²³⁹) fra den 102. til 111. side, *item* i *m. Søren Povelsen Gotlænders*¹⁸) forekyndige ting om rimekunsten pag. 23. og 24. Heraf kunde mand vel tage anledning at spørge, efterdj bemældte gamle kunst at skrive vers paa i disse lande, er saa besynderlig og særdeles og haver saa lidet tilfælles med den lette maade, som vj siden tillige med alle andre folk i *Europa* have ført i brug, nemlig ved at gjøre endelserne i versene ligelydende; hvad aarsage haver da een og anden fremmed skribent til at unde os den ære, at lige

83

endelse-riim som nu bruges i alle europæiske sprog have deres oprindelse fra vores Norden? Dog sig de det ikke, til at ære os, men tvertimod. Thj naar enten *Is. Vossius*,⁹⁸⁾ eller de lærde italiænere som *Gravina*,⁹⁹⁾ eller frantsose, som *Claude Fauchet*⁹⁶⁾ og *DuBos*,¹⁰⁰⁾ tvende de fyndigste bøger-skrivere i smukke sager, hvoraf den sidste endnu lever, ikke kunde udfinde, hvorfra rimene ere opkomne, (hvilke nogle lige saa lidet ere fornøjede med, som *Morhoff*⁹¹⁾ og andre med stor alvorlighed dem forsvarer,) saa heder det at gotherne have bragt dem med sig og ved dem og andre nordiske folk er poesien i Frankrig | dermed forgifven, ja den latinske har faaet sine leoninske vers ved samme pass. Jeg seer imidlertid, at den lærde italiæner *marchese Scipione Maffei*¹¹³⁾ i sin *Dissertazione sopra i versi ritmici*, ikke haver slaget paa denne streng, men med større rimelighed viist, hvorledes rimene efterhaanden lidt efter lidt ere indkomne, og bragte i moden foruden at lade sig did føre saa lang veys fra. *Huetius*¹⁰³⁾ som skrifver at de latinske riim er fra den arabiske poësie, som ved *saracenernes* indfald i Spanien i begyndelsen af det ottende hundrede aar fik lejlighed at blive bekjendt hos europæerne finder ingen troe hos mig. Tilmed er det ikke naturligt, at *Otfridus*, der levede ikke længe efter samme tider, nemlig under kæyser *Ludovico pio*, skulde skrefvet en stor bog paa tydske riim som vj endnu hafve, hvis kunsten hafde været lærdt saa nyligen og antagen i Spanien. Saadanne ting faar at have tid. Men dette er imodstridigt at slige endelse-riim, som allerede under *Carolo m.* og *Ludov. pio* vare gængse i Tydskland, saavel som i latine-vers, kiendtes endnu ikke af os i Danmark og Norge; ja der gik vel siden et par hundrede aar og mere bort, inden de finge borgerskab i Norden. Skulde os end brøste paa beviisninger, der vare saa gamle, (thj vj agte ikke at paatvinge nogen enten det ene eller det andet, som de skulle føje os i at troe,) saa have vj dem nyere i overflødighed, som før er sagt. Og da bliver det vel fast lige saa rart at spore de oftommældte riim- eller lighedsendelser her i vore nordiske digter, som det er at finde dem hos de gamle latinske poeter: udaf hvilke dog en temmelig hob kand samles, som *Elias Major*²⁵³⁾ i Breslau og prof. *Gebauer*²⁵⁴⁾ i sine *Dissertatt. anthol.* (for eet aars tid siden udgifven) have viist: ja mand finder dem i *Homero* self, som for *exempel*.²⁵⁵⁾

Οἱ δ' αἴψ' εἰσβαίνον καὶ ἐπὶ κληῖσι κάθισον

"Ἔσπετε νῦν Μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι—

hvilket er (med ald *respect* for *Homero* at mælde) saa fuldkomment riim, som *Multi brixia vestratis etc.* hvilket *Menage*²⁹⁷⁾ har taget behag udj saa ofte at igientage i sine skrifter. *In summa*, af os have de fordums italiæner og franske ingen rim-vers lærdt, men vj have tvertimod bekommet dem fra andre, forstaae vore naboer de tydske. [Følgende marginalnote hører til her, men er atter overstreget: Klerke og munke bilder jeg mig fast ind at have været de første, der have indført dem i vores Norden. Men om her først hos os er blefven rimet paa latine, eller paa danske, er et andet spørmaal. Jeg skulde troe, at danske riim ere bleven

først bragte paa banen. Vel er det sandt, at de latinske ere i andre lande noget ældre, end christendommen i Danmark, [hvilket Papebrock og Naudæus *atter udstreget*] Naudæus¹²⁷) tør vel sige i sin *Addition à l'histoire de Louis XI*, at de ere fra aar 480. da en præst i Italien ved navn *Theodolus*¹²⁹) skal have paafunden dem og faaet strax efterfølgere i mængde. Men, hvis saa var, motte vel flere af den sort vers være blevne secte i de paafølgende tider, indtil det tiende *seculum*. Nu havest der ikke liden forraad af saadanne skribentere, der have efter... *fortsettelse mangler; men ved indførelsestegnet fortsattes således:*] hvilket *Papebrock* og *Naudæus* have beviist; men de blefve dog ikke over alt saa brugelige og gemeene, som i det ellefte hundredeaar, og allermeest i det XII. og XIII. Ikke desmindre kand det vel være, at saasom vj have endnu rime-digter i latin, skrefne i Tydskland til kæyser *Otto I.* og siden at da tydske og engelske munke kunde have indført dem her meget betimeligen.]

[*Følgende atter overstreget:* Og hvad herfra end skulde fattes, saa meget gammelt at anskaffe fra disse lande, det kunde mand laane hos de engelske, eller gamle engel-saxere; thj deres digte- og riime-kunst var paa selfsamme maade, som vores paa de tider.] Mand læse kuns den priselige og af os her i Norden høifortiente mands *Hickesii*⁵⁷) 23. *capitel*, som handler *de poetica anglo-saxorum*, til at finde sig overbeviist, i sær hvad der skrives paa den 189. side: og derhos den sejrsgigt om kong *Æthelstans* slag med irerne og skoterne, *pag.* 181. hvoraf en latinsk oversættelse findes i fortalen paa den 14de side. Og til engellænderne kom vel ikke ind, det andet slags nu brugelige riim, førend ved *normannerne*; ligesom de til os fra Tydskland ere indførte. De irer have, som det siges, langt længere holdet paa | deres gamle barders digtekunst, ligesom hos os islænderne. Ikke desmindre er det noget gandske besynderligt, som mand treffer hos *Usserium*⁵⁹) i hans *Britannicarum ecclesiar. antiquitatibus pag.* 284. *edit. in fol.* nemlig at der tales om en poet, ved navn *Thaliessinus*,⁶⁰) een af de ypperste barder, der skal have levet i kæyser *Justiniani* tider, og skrefvet efterfølgende vers, hvori riimene ere gandske paa den nye maade:

84

Ny bo rhad na gwedd ar vaelgwn gwynedd etc.

Her kunde meget mere antegnes om denne riime-sag; men det faar at spares til en bedre lejlighed. Alligevel skulde det jo ikke blive mit forsæt, at igientage hvad som *Morhof*³¹) i sin *Unterricht etc.* haver erindret: samme bog er fuld af megen kændskab og fornuft, og fortæner af end og vort sprogs elskere at læses. Tager hand sommestæds feil, da er det, som mand sagde om *Scaligero*,¹³⁴) lærde vildfarelser. Men jeg maae, endeligen, fra denne langeafvigelse og omseyling, see hvorledes jeg kommer til land igien. Af frygt for at komme endnu ind i flere materier, maa jeg tage fat paa det middel at bryde tvert over og holde op. Mand motte ellers skrifve sig slet til skamme.

Jeg troer imiderlertid vel, at der til *Bordings* berømmelse hafde endnu kundet være meget at sige, og at mand iblant andet burde have viist, hvor stor læsning

hand hafver haft, hvor stærk hand har været øvet og hvor bevandret i de gamle latinske saavelsom nyere *poëter*, samt hvor lykkeligen hand haver vidst at føre sig dem til nytte, naar hand vilde. Om de gamle er der ingen tvil; thj dennem og deres manerer at behandle saavel det ene som det andet slags materie paa det bevægeligste kand mand spore paa utallige stæder i hans digter. *Ovidium*, *Tibullum*²⁹⁸) og *Propertium*²⁹⁹) hafver hand vidst til prikke. Men om de nye tør jeg ikke giøre nogen saa viss slutning, undtagen om *Opitz* og *Rist*, af hvilke hand og hafver laant nogle stykker i de verdslige viser, nu mere, og nu mindre. Vilde mand i det øvrige gaae saa meget nøye igiennem, for at finde, hvor hand kunde være de nyere *poëter* liig, i eet og andet indfald, kunde mand lige saa snart giøre ham uret. Thj monne slige ikke kunde være faldne ham lige saa lykkeligen ind, hand som i alle maader var saa rig og opvakt en geist, som de? Her kunde jo saavel tænkes og siges det samme, som *Muretus*³⁰⁰) motte lade sig forekaste, den tid hand udgaf sine lærde forklaringer over *Ronsards* skrifter, og vilde beskyldte ham for at have taget sine smukkeste prydelser af de nye italienske [*poeter overstreget*]: nemlig, mand svarede ham, at denne franske poet snarere havde hentet sit der, hvor italiænerne tilforne toge deres, de samme kilder stode ham aabne for, som de hafde drukket af, forstaae de gamle grædske og latinske poeter, og samme naturens gaver havde hand til sin tjeneste, som kiendtes i deres digter. Men i hvad tjeneste fremmede *poëter* have gjort til deres sprogge, saa tvifler jeg meget paa, at det skal kiendes af af [!] een mand at være beviist i saa stor en maade og overflødighed, som af *Bording*: helst naar mand, uden at tænke paa hans andet arbeide, vil tage for og med nogen eftertanke prøve hans maanedlige *Mercurier*. I hvilke det ret kand sees, hvad hand var en mester i sit tungemaal, til at rede sig vel ud af de ting, som en god poet gjerne skulde ynsket sig fri for; hvor yndelig er hand ikke til at fortælle, hvor fornuftig i at dømme, hvor artig naar hand udlader rare tanker og slutninger; hvor nøje og velskiønnende paa hvad ham er anstændigt, enten at sige eller at tie, hvor kiert [?] at regne sig self liig til hver mands forlystelse og det som endnu overgaar alt det øvrige, hvor rig og mægtig i sit sprog, uden at kunne udtømmes, til at forandre det samme og samme, naar hændelserne ere eens, paa utallige manerer. |

85

Dette ved jeg ikke, hvor mand saa lige skal finde exempel paa hos andre: thj mig er u-bekiendt, om nogen anden god poet er blefven sat til saadan slags arbeide, at skrifve aviser paa vers, ikke heller veed jeg, om det var saa just fornødent eller nyttigt, at det skeede. Dog haver en person³⁰¹) nogle faae aar efter *Bornings* død indfundet sig til at efterfølge ham i saadan forretning; men med et andet ulige held; det var, som mand siger, hare i biørne-leje. En anden god mand,³⁰²) som for en 40 aar siden tog sig for at sette den sivende dag til *Arreboes* sex dages verk, hafde alligevel lærdom og videnskab, endskiønt hand ikke naaede det hand søgte, nemlig den tak og ære som *Arreboe* fik: det hand tog feil udj, var at hand vilde være poet, og var det ikke. Men den der gjorde aviser paa vers efter *Bording*, faldt endnu dybere, saasom hand hverken havde det ene eller det andet: og til at bevise, hvor stærk en skribent *Bording* var, i alle

materier, hafde mand ikke haft fornøden gifve ham saa slet og ringe en eftermand, i saadan *materie*.

Til slutning blifver hermed meddeelt den gunstige læsere det lidet, mand veed om vores *autoris* lif og lefnet, hvilket jeg saaledes, som det er kommen fra hr. mag. *Peder Terpagers*³⁰³) haand, ord fra ord vil anføre:

NOTER

Følgende forkortelser anvendes:

BH.	C. J. Brandt og L. Helweg: Den danske Psalmedigtning I-II (1846-47)
DB.	Dansk Barokdigtning 1600-1750 I-II (1969-71)
DgF.	Danmarks gamle Folkeviser I-XII (1853-1976)
DM.	Danske Metrikere I-II (1953-60)
Fischer	Albert Fischer: Das deutsche evangelische Kirchenlied des siebzehnten Jahrhunderts (1904)
G	Bibliotheca Grammiana (1748)
G II	Fortegnelse over adskillige Bøger ... H. Gram (1750)
Jöcher	Chr. G. Jöcher: Allgemeines belehrten Lexicon I-IV (1750-51)
Malling	A. Malling: Dansk Salmehistorie I-VIII (1962-78)
Saxo-Olrik	Saxos Danesaga, oversat af Jørgen Olrik I-IV (1908-12)
Wackernagel	K. E. P. Wackernagel: Das deutsche Kirchenlied (1844)
Wackernagel	Philipp Wackernagel: Das deutsche Kirchenlied I-V (1864-77)

- (1) Anders Arrebo (1587–1637) udsendte 1623 Davids Psalter, en metrisk gendigtning af alle Davids salmer, ny rev. udg. 1627 (G 12°: 2970); hans ufuldendte hovedværk Hexameron udkom 1661 (G 4°: 5952).
- (2) Ole Borch (1626–1690), filolog og naturforsker; udgav *Septem dissertationes academicæ de poetos* (1676–81), af hvilke G. ejede to eks. (G 4°: 6154 og II 4°: 20); her henvises til 7. disp., § 30, p. 236.
- (3) Martin Luther (1483–1546), tysk reformator og salmedigter; om hans salmer se Wackernagel III (1870), p. 3–31.
- (4) Martin Opitz (1597–1639), tysk digter, banebryder for datidens moderne poesi og poetik; om hans tekst *Vber das Leyden vnd Sterben vnseres Heylands*, se (226) (G 8°: 3933, 4078 og 12°: 582).
- (5) Paul Fleming (1609–1640), tysk digter; om hans salmer se Fischer II (1905), 433–435 og Malling VI (1971), 179–180. G. ejede hans *Geist- und weltliche Poëmata* (G 8°: 4081 (1666)).
- (6) Johann Rist (1607–1667), holstensk digter; både hans erotiske hyrdeviser og hans salmer var vidt udbredte; om salmerne se Fischer II (1905), 167–323. G. ejede flere af hans bøger, se G 8°: 1905, 8278–82, bl.a. 2 eks. af *Des Daphnis aus Cimbrien Galathe* (G 8°: 4077, 8277).
- (7) Ambrosius (ca. 340–397), kirkefader; hymner hos Wackernagel I (1864), 13–24. Se også (265).
- (8) Aurelius Prudentius (348- efter 405), spansk salmedigter, se Wackernagel I (1864), p. 25–44, Fabricius (265) sp. 17–258.
- (9) Venantius Fortunatus (ca. 535–ca. 600), biskop i Poitiers, om hans hymner se Wackernagel I (1864), 60–69 og (266).
- (10) Pritschmester var i ældre tysk litteratur en lystig, satirisk improvisator.
- (11) *Spruchsprecher*, i ældre tysk litteratur en digter af „Spruchdichtung“, dvs. læredigte el. politiske digte, opr. ustrofiske.
- (12) *Knyttelvers*, et ældre germansk versemål, et jambisk dimeter, men almindeligere er det, at det er udstyret med et vilkårligt antal tryksvage stavelser; denne mangel på regelretted virkede i det 17. og 18. årh. som et udslag af manglende kunnen og blev betragtet som en primitiv ufuldkommenhed. Først i slutningen af det 18. årh. opfattes det positivt som et nationalt alternativ til den antikiserende, regelmæssige metrik.
- (13) Hans Thomissøn (1532–1572), dansk gejstlig og salmebogsredaktør; hans salmebog udkom 1569 (facs. 1922 og 1968). De nævnte salmer findes p. 1r, 123r, 24r og 27r; marginalnotens årstal, 1541, findes p. 123r, men går på Luther og ikke på oversættelsen, se Malling III (1963), 194–199.
- (14) 1553-salmebogen (facs. 1983) kaldtes tidligere for Hans Tausens salmebog, da den blev opfattet som en forøget udg. af Tausens salmebog fra 1544, hvilket ikke er korrekt, se 1983-udg., bd. II, 160ff.
- (15) Denne Luther-salme fremkom i Leipzig 1539; oversættelsen i 1553-salmebogen (p. 155r) angiver udtrykkeligt, imod bogens sædvane, Luther som ophavsmand.
- (16) Jørgen Jensen Viberg, også kaldet Sadolin (ca. 1499–1559), præst i Viborg, biskop over Fyn; hans salmeudg. kendes ikke mere.
- (17) Hans Thomissøn nævner 1529-salmebogen p. dijr og hævder, at den var grundlaget for den salmebog, Hans Tausen (1492–1561) udsendte i 1544 (facs. 1944).
- (18) Søren Poulsen Gotländer, også kaldet Judichær (1599–1668), præst og metriker; udgav *Synopsis prosodiæ Danicæ* (1650) og *Prosodia Danica* (1671) (G 8°: 7402); begge værker optrykt i DM. II; det anførte sted findes deri p. 121ff.
- (19) Niels Hemmingsen (1513–1600), prof. i theologi 1553–79, dr. theol. 1557; i BH. I, 65ff. findes to salmer, der begge har haft plads hos Thomissøn (1569, 1582).
- (20) Anders Sørensen Vedel (el. Vejle) (1542–1616), historiker, digter og filolog; 1574 udkom hans Saxo-oversættelse (G II 2°: 101), i 1591 hans folkeviseudg. (100 udvalgte danske viser) og i 1571 hans epos *Pavekrønike* (G II 8°: 9).

- (21) Claus Christophersen Lyschander (1558–1624), historiker og digter, benyttede gerne knittelvers, se (87).
- (22) Absalon (ca. 1128–1201), ærkebiskop og statsmand.
- (23) Anders Sunesøn (ca. 1167–1228), ærkebiskop i Lund, latindigter, hvis hovedværk er *Hexameron* (udgivet 1892; dansk oversættelse ved H. D. Schepelern udkom 1985).
- (24) Saxo Grammaticus (ca. 1150-ca. 1220), hans latinske Danmarkshistorie (jf. (20)) udkom i Paris 1514 (G 2° 3220–22 og II 2° 147); desuden Stephanius-udg. 1644 (G 2° 3223–24).
- (25) Knud (Canutus) VI (1163–1202), dansk konge fra 1182; søn af Valdemar I.
- (26) Valdemar II (Sejr) (1170–1241), dansk konge fra 1202; søn af Valdemar I.
- (27) Tacitus (55-ca. 116), romersk historiker, hvis hovedværk er *Germania* (ca. 98/100); heraf ejede G. en række eks. (G 8°: 5007–11). Det bekendte sted lyder: *Celebrant carminibus antiquis, quod unum apud illos memoriae et annalium genus est, Tuistonem deum terra editum. ei filium Mannum. originem gentis conditoremque.* På dansk: I ældgamle digte, som er deres eneste form for historisk overlevering, fejrer de guden Tuisto, som er født af jorden. Ham tillægger de en søn, Mannus, som er folkets ophav og stamfader. (Wormianum-udg. 1974, p. 36–37).
- (28) Hentydningen går på den nedennævnte svenske historiker Olaf Rudbeck (1630–1702), der i storværket *Atlantica* (1677–1702) (G 2°: 3162–65) fremsatte en del opsigtsvækkende, men lidet underbyggede teorier gående ud på, at Sverige er det i oldtiden omtalte land Atlantis; i denne forbindelse noteres, at Tacitus' omtalte digte, der ikke findes bevaret i Tyskland, er de (svenske!) Edda- og skjaldedigte og folkeviser; i bind I, p. 635–636 hedder det bl.a. (efter omtale af et vers af Othfried (se (29)): Här äro wäl orden gambla/ men Skaldearten af de senare tijder/ hwarföre will iag indraga allenast et *Exempel* af våra/ som finnas utj *Ol. Verel notis* til *Hervara Saga fol. 4.* [Herpå følger verset, se. (33)]. Här är bådo Språket/ bandet och Qwäde gammalt. Här får man intet binda dät ena ordet med det andra/ som finnas i samma rad eller i den näst följande/ utan een moste begynna i den fierde och så til den första/ alt såsom man seer reckningen ståå til ifrå 1 til 2. 3. 4. 5. etc. och detta äro de rätta Skaldearter som Tacitus talar, hwilka innehålla våre förfäders bedriffter. Om hwilkas ålder man kan lätteligen döma/ når man besinnar att ingen Gräkz eller Latins skald så gammal finnes/ den man icke til dät ringasta något så när kan uplösa til Bandet emillan orden/ fast dät intet kan skiee til gåtan: men ibland våras Skaldewijsar/ finnas dee som hwarcken til orden/ banden eller gåtan kunna uplösas; hwarföre äre många än i dag Ouplösta; och alt således/ inga gambla Skaldewijsor dee Tacitus nemner/ ännu ur Tyskland wiste/ men många 100 kunna här fremtees/ förutan Tusndetaltz mott sådanna som Ottofridus/ och Taubman framstella/ om de skulle ware dee rätte. – Slutningen, som foruroligede de rette germanere, lyder på latin: *Germanis igitur adhuc carmina Tacito memorata prorsus desunt, quorum aliquot centurias ex monumentis nostris, si ita usus exiget, eruemus; talium vero carminum, qualia in lucem protulerunt Ottofridus et Taubmannus, daturi erimus myriadas.*
- (29) Othfried (9. årh.), munk i St. Gallen klostret; hans gendigtning af evangelierne stammer fra ca. 865–70. G. ejede Baseler 8°-udg. fra 1571, rummende fortalen til Luitbert og digtet i 5 bøger; versene er parrimede, se Wackernagel II (1867), 3–22.
- (30) Joh. Christopher Wagenseil (1633–1705) skrev en afhandling: *De Germaniæ Phonasorum – Von Der Meister-Singer*, som han offentliggjorde i sin bog om Nürnberg: *De sacri Rom. Imperii Libera Civitate Noribergensi Commentatio* (1697) (G 4°: 3612). P. 278ff. behandler han Rudbecks postulater, bl.a. således: *Aber es hat dennoch neulich den Teutschen der Herr Olaus Rudbeckius diss streitig gemacht in seiner Atlantica cap. 24. 1. 4. und darthun wollen/ dass solches von keiner andern als der Schwedischen Nation verstanden werden könne. Ich ehre dieses vornehmen Mannes hohen Verstand: Aber hier in kan ich ihm kein Beyfall geben.*
- (31) Daniel Georg Morhof (1639–1691), tysk digter og polyhistor, prof. i Kiel; udgav dér 1682

Unterricht von der Teutschen Sprache und Poesi (G 8°: 7271); det væsentligste sted mod Rudbeck findes p. 398: Er gibt zwar vor dass er hundert derer *Carminum* vorzeigen wolle/ deren *Tacitus* gedenckt/ da die Teutschen solches nicht thun können. ... wann gleich ia das eigentliche Alter der Schwedischen *Carminum* solte dargethan werden können/ woran ich noch einen grossen Zweifel habe. – Og i forbindelse med Verelius-Rudbecks påstand om, at bagvendt ordstilling skulle betegne høj alder, skriver han p. 392: Nun möchte ich woll dessem dem geringsten Beweiss sehen/ worum die Versetzung ein Kennzeichen des Alters sein solte.

- (32) Achilleus og Agamemnon, fra Homers Iliade og fra fx Aischylos' tragedie Agamemnon. – Ulysses forekommer i Ovids *Tristia* I, 2, 9ff.; Ajax i sammes *Ex Ponto* IV, 7, 41 ff. G. ejede en del af Ovid (43 f.Kr.–17 e.Kr.), fx G 4°: 2285 og 8° 2950ff.
- (33) Olaf Verelius (1618–1682), svensk historiker og filolog (G 2°: 3176, 3181, 4° 4904). Han udgav *Hervararsaga* på Gammal Götska (Uppsala 1672), og heri findes den anmærkning, som Rudbeck byggede på. Eksemplet er en note til ordet Gandvík, hvorom OV skriver: *Ultimum porro Norvegiae terminum constituit Snorro, in laudibus Haquin Regis:*

6	2	3	4	5
Lætur sa er Hakon heitir				
14	15	16	7	
Han rækir lid, bannat				
13	11	12	20	
Iord kan frelsa firdum				
8	1	9		
Fridrofs Kongur ofsa:				
22	18	23	17	15
Sialfur rædr alt oc Elfar				
19	21	24		
Eirn stillir á-milli				
29	30	26	31	
Gramur ofgift ad fremri				
27	10	28		
Gandviks iofur landi.				

Strofen er fra Snorri Sturlusons *Háttatal*, str. 1. Tallene hos OV og hos OR angiver den syntaktisk korrekte sammenhæng.

- (34) Harald hårfager (d. o. 933), norsk konge.
- (35) Regner lodbrog (9. årh.), dansk sagnkonge; på Island behandlet i *Regner lodbrogs saga*, i Danmark af Saxo (*Olrik II*, 144–171).
- (36) Ludvig II (f. o. 822), tysk-romersk kejser 855–875.
- (37) Stærkodder, helt og digter i Saxos oldhistorie, se *Olrik I*, 296ff.; hans digte findes bl.a. p. 311–315, 331–339 og 340–342.
- (38) Karl den store (ca. 742–814), fransk konge fra 754, tysk-romersk kejser fra 800.
- (39) Eginhardus (ca. 770–840), tysk historieskriver; forfattede Karl den stores biografi (G 4° 3492, 3493); i *Pariserudg.* 1923 findes stedet p. 82–83: *Item barbara et antiquissima carmina, quibus veterum regum actus et bella canebantur, scripsit memoriaeque mandavit.* – På fransk: *Il fit transcrire aussi, pour que le souvenir ne s'en perdit pas, les très antiques poèmes barbares où étaient chantées l'histoire et les guerres des vieux rois.*
- (40) Om Hother, Amleth, Gram og Gro se *Saxo-Olrik I*, 117–32, 148–76 og 29–38.
- (41) *Heldenbuch*, en samling tyske middelalderlige heltedigte, trykt 1. gang 1477 og hyppigt genoptrykt.

- (42) De pågældende personer findes lettest via navneregistret i Adelbert v. Kellers udg. af *Das deutsche Heldenbuch* (Stuttgart 1867).
- (43) Saxo-Olrik I, 14-15.
- (44) Saxo-Olrik I, 15.
- (45) Knytlinge-Saga, islandsk saga om de danske kongers historie. G. arbejdede i disse år på at udgive dette kildeskrift; tekstdelen blev udgivet 1740-42, men noteapparatet kom aldrig, og tekstdelen findes nu kun i få eks. – De norske kongers krøniker er Snorri Sturlusons *Heimskringla*.
- (46) Der hentydes vel dels til Saxos version (Olrik I, 102-114), dels til det islandske fragment, bl.a. trykt i *Carmina scaldica* (1929), 30-31.
- (47) Enten den kendte strofe Grynte ville grisene (Regner lodbrogs saga, kap. 16) eller snarere, se (50), det islandske kvad *Krákumál*, der gik under navnet Kong Regner lodbrogs dødssang; også det er trykt i *Carmina scaldica*, p. 64-69.
- (48) Loeb-udg. af Ovids heroider, p. 10ff.
- (49) Phalaris, græsk tyrann; under hans navn foreligger 148 epistler, hvis ægthed er mere end tvivlsom (G 4°: 2158; Venezia 1481).
- (50) Ordet *odda-messa* – sværd-messe forekommer i *Krákumál* str. 11 (*Carmina scaldica* p. 66): *Ótum odda messu/ við uppruna sólar*. Dansk oversættelse findes fx i *Danske Sange af det ældste Tidsrum* (1779), 37ff.: *Vi holdt Odde-Messe/ Før Solen var opstaaet*. – Hele digtet findes aftrykt hos Ole Worm – se (51) – med latinsk oversættelse: *Epicidium Regneri Lodbrog*.
- (51) Ole Worm (1588-1654), oldforsker, runolog og læge; udgav *RUNIA Seu Danica Literatura Antiquissima Vulgò Gothica dicta luci reddita*. 2. udg. 1651 med: *Appendix literarum Runicarum in Poesi usum uberius declarans*. Her bringer han p. 182ff. hele *Krákumál*; netop dette digt blev i det 17. og 18. årh. anvendt som et karakteristisk udtryk for de nordiske vikingers utrolige dødsforagt, spec. vandt slutstrofens udtalelse om at dø leende genklang og er udgangspunktet for Th. Bartholins store værk *Antiquatum Danicarum de Causis contemptæ a danis adhuc gentilibus mortis libri tres* (1689), der blev en europæisk succes og grundlaget for det sene 18. årh.s. begejstring for det gamle Norden. – Worm oversætter ordet *oddamessa* p. 192 således: *pugnam et bellum vocat oddu messa, seu missam mucronum, forsam per contumeliam*.
- (52) Peder Syv (1631-1702), filolog, litterat og digter; udgav i 1695 *Vedels 100-visebog* på ny, forøget med 100 viser, og blandt dem bringer han eks. på oldislandske kvad, bl.a. brudstykker af Regners dødssang. Det er hans digt nr. 5; han bearbejder en tidligere dansk oversættelse af Chr. Bernsson Wiborg (1652), kaldet *Bildur Danskum Dett er Den danske Bilde eller Kaarde*. – Syvs kommentar (p. 438) lyder: *Her tales om Odnæ-messu/ Oddenes eller Sverdenes messe strid/ hvor mand hører Sverdene sjunge. Dette siger hand/ som den arrigste hedning og Guds tjenestes og ords bespottere*.
- (53) *Rosengården ved Worms*, et gammelt tysk digt, optaget i *Heldenbuch*, findes i den i (41) nævnte udg. p. 594-692; citatet findes p. 659¹⁻⁴.
- (54) Edda: den gamle Edda omfattede gude- og helte digtene fra håndskriftet *Codex Regius*, i ældre tid ofte kaldet *Sæmunds Edda*, da man antog den for digtet eller samlet af Sæmundur fróði; den yngre Edda er Snorri Sturlusons poetik (fra o. 1220), der bygger på Eddadigtene og skjaldekvadene.
- (55) Skalda, en i ældre tid ofte anvendt forkortelse for *Skáldskaparmál*, et af afsnittene i Snorris Edda, der udkom 1. gang i Kbh. (1665), Resens udg.
- (56) *Cædmon/Kædmon*, angelsaksisk digter o. 680; Francis Junius (1589-1677) udgav 1655 i Amsterdam hans digte: *Cædmonis monachi paraphrasis poetica Genesis* (G 4°: 4772).
- (57) George Hickes (1642-1715), engelsk sprogmand; udgav *Thesaurus lingvarum veterum Septentrionalium I-III* (Oxford 1703-05); det pågældende sted ses samme problematik, som omtales i (33).
- (58) Barde, keltisk betegnelse for digter, nærmest svarende til nordisk skjald; i det 18. årh.s. anden halvdel brugtes de to ord sideløbende om en oldgermansk digter og om tidens avantgardepoeeter.

- (59) James Ussher (Jacobus Usserius) (1581–1656), ærkebiskop af Armagh. Blandt hans mange værker kan nævnes *Veterum Epistolarum Hibernicarum Sylloge* (Dublin 1632) og *Britannicarum Ecclesiarum Antiquitates* (Dublin 1639), som er G.s kilde.
- (60) Thaliessinus (6. årh.), barde; Ussher anfører (4°-udg. 1639, p. 547) digtbegyndelsen således:
 Ny bo rhad na gwedd ar Vaelgwn Gwynedd;
 Dzwyna ddialer ar Run y et yvedd
 Boed byz vo vythedd, boed diffaith wo diredd,
 Boed hir dioroedd o Vaelgwn Gwynedd.
 Taliessin benn Beyzdd ae tant, hvilket sidste oversættes: Thaliessinus princeps Bardorum cecinit.
- (61) Ludvig den fromme (778–840) efterfulgte 814 sin fader Karl den store som tysk-romersk kejser.
- (62) Se navneregistret i den i (42) nævnte Heldenbuch-udg.
- (63) Saxo-Olrik IV, 129; en tysk sanger sang advarende denne vise for Knud Lavard, da denne red ud for at møde prins Magnus.
- (64) Knud Lavard blev dræbt af prins Magnus 7.1.1130 ved Haraldsted.
- (65) Valdemar I (den store) (1131–1182), dansk konge fra 1157.
- (66) Magnus (d. 1134) var søn af kong Niels (Nikolaus) (d. 1134).
- (67) Wolfram v. Eschenbach (ca. 1160–ca. 1220), tysk digter, hvis hovedværk er versromanen om Parzival.
- (68) Melchior Goldastus von Haiminsfeld (1576/78–1635), tysk historiker; G. har ejet ganske mange af hans værker, se G 2°: 2173–2180; stedet, hvor han (med urette) omtaler Wolfram som forfatter til Wolf-Dietrich, er ikke fundet.
- (69a) Heinrich v. Ofterdingen (el. Osterdingen), tysk sagnfigur, se fx *Die deutsche Literatur des Mittelalters III* (1980–81), sp. 855–856.
- (69b) G. hentyder her vist til DgF. 5.
- (70) Se (52); G. hentyder velsagtens til de to udgiveres meget upræcise tidsangivelse: gamle viser.
- (71) Se navneregistret i DgF. XII (1976).
- (72) Hans Mikkelsen Ravn (1610–1663), skolemand, metriker og musikteoretiker; det nævnte værk er hans musikteoretiske hovedværk *Heptachordium danicum* (1646), i hvis lange titel også findes dette: *Logistica Harmonica Musicae Theoricæ vera et firma præstruens fundamenta*; kommenteret udg. ved Bengt Johnsson 1977; omtalen af Folker spillemand findes i denne udg. I, p. XII, jf. II, p. 50.
- (73) Heldenbuch (41), p. 666. l. 9–10.
- (74a) Løwens oc Kong Tiderichs Kamp = DgF. 9G.
- (74b) DgF. 9G, v. 13–14.
- (75) Olger danske = DgF. 7H, v. 9 og 30D; Iver blaae = DgF. 16Cb, v. 11 og 17Bb, v. 14; Asbiørn milde = DgF. 7H, v. 28; Mogens Olgersøn = DgF. 7H, v. 27; Sivert snarensvend = DgF. 7H, v. 30–33; Øysten kæmpe = DgF. 7H, v. 25; frue Gundehette = DgF. 16Cb, v. 23. – Om Didrik-sagnets 49 kæmper se DgF. I, p. 65–89.
- (76) Svend Vonveds vise = Vedel I, 15 = DgF. 18D; Svend Feldings vise = Vedel I, 23, = DgF. 31C, spec. v. 2; Svend Felding loffuer sig en Pillegrimsgang/ alt ind til Rom at gange. Vedel II, nr. 11 er: Grevens Datter af Vendel = DgF. 285D, spec. v. 17–18.
- (77) Løjnefaldende usande, uvirkelige og urimelige historier kaldes på Island for „lyvesagaer“. Jf. i øvrigt (33).
- (78) Se også (68); bogen *Paræneticonum veterum Pars I. Cum notis Melchioris Haiminsfeldi Goldasti* (1604), rummer en række ældre germanske tekster, jf. (149).

- (79) Hr. Michael (d. o. 1514), præst ved Albani kirke i Odense; hans tre digte fra 1496 udkom 1514-15 (G 4°: 6034), genudg. af Chr. Molbech i 1836.
- (80) Christine (1461-1521), dansk dronning, gift med kong Hans.
- (81) Povl Ræv, (d. 1533), fra 1513 bogtrykker i København.
- (82) Molbechs udg. p. 123; han har „sub“ i stedet for „cum“ i l. 2.
- (83) Hans Thomissøns salmebog, register VII, p. Bbb: her anføres 4 salmer af hr. Michael.
- (84) Reinicke Foss, europæisk dyreepos, oversat fra plattysk til dansk: En Ræffue Bog, som kaldes paa Tyske Reinicke Foss (1555) af Herman Weigere (d. ca. 1556), genudg. i 2 bd 1915-23; G. ejede 2 eks. (G 4°: 6055-56).
- (85) Vedels Pavekrønike udkom 1571 (G II 8°: 9).
- (86) Jacob Jacobsen Wolf (1554-1635), theol. prof. i Odense; udsendte 1603 sin Jødekrønike.
- (87) Jf. (21); blandt hans vigtigere digte kan nævnes Den grønlandske Chronica (1608) og Triumphans Calmarniensens (1611) samt Danske Kongers Slægte-Bog (1622) (G 2°: 3232). En udg. af hans digte, ved dr. phil. Fl. Lundgreen-Nielsen, ventes udsendt 1988.
- (88) Hans Skaaning (Skonning) (1579-1651), forfatter og bogtrykker i Århus; blandt hans digte kan nævnes Kattenes Rettergang (1650) (G 4°: 6071), og af de andre skrifter: Hedenske Philosophia eller Vijsdom (1636) (G 4°: 6069 + II 4°: 454) og Geographia historica orientalis (1641) (G 4°: 6070). På hans forlag udkom A.B.s første danske arbejder.
- (89) Søren Tvilling (d. 1633/34), digter og musiker; hans digt Quid tua udkom 1634.
- (90) Hans Mikkelsen Ravns æredigte til Arrebos Hexameron (1661) kan ses i Arrebos Samlede Skrifter I, p. 22-33; der hentydes spec. til digtet p. 22-25.
- (91) Se BH. I, p. 58-60 samt biografisk del p. 13-14; biskop Peder Palladius (1503-1560) var selv lidt salmedigter.
- (92) Knud Pedersen Gyldenstjerne (ca. 1478-1552), adelsmand; ejede herregårdene Tim i Vestjylland og Lyngbygård i Skåne. Det omtalte originalhåndkrift er ikke fundet.
- (93) Paul Eber (1511-1569), tysk theol. prof., biskop og salmedigter; ang. salmen Helf mir se Wackernagel (1843) nr. 463, p. 381.
- (94) Se (18); omdigtningen findes i DM. II (1954), p. 69ff.
- (95) Se (72); hans metrik Ex Rhythmologia Danica msc. Epitome brevissima udkom 1649 i Sorø, genudgivet i DM. I (1953); G. sigter til digtet, der begynder Lystig forkommer du Tanckerne mine (p. 95 = DM I, p. 291); digtet handler bl.a. om den danske latindigter Erasmus Lætus (lætus = glad, lystig). - Digtet om Ravns onkel Gregers Hansen, præst i Feldballe 1601-29, findes på samme side.
- (96) Claude Fauchet (1530-1601), fransk historiograf; skrev Recueil de l'origine de la langue et poésie francoise, ryme et romans (Paris 1581), se spec. p. 64.
- (97) Olaus Magnus (1490-1557), svensk lærd, historiker og ærkebiskop i Uppsala; hans hovedværk er Historia ... de Gentium Septentrionalium (Rom 1555); i Baseludg. fra 1567 (G 2°: 3172) findes stedet i kap. XXXVI, p. 46-47.
- (98) Isak Voss (1618-1689), hollandsk lærd; skrev bl.a. De poematum cantu er viribus rytmi (Oxford 1673), se spec. p. 125ff.
- (99) Janus Vencentius Gravina (1664-1718) udgav i 1708 bogen Della ragion poetica libri due; se Det kgl. Biblioteks udg. fra 1731, p. 72ff.
- (100) J. B. Dubos (1670-1742), fransk historiker og diplomat, der i 1719 udgav den kunsthistoriske afhandling Reflexions critiques sur la poésie et la peinture; i Utrecht-udg. 1732, bd. I, section XXXVI: De la rime, spec. p. 191-192.

- (101) Der må vist være tale om *The young-students-library...* (London 1692). Se *National Union Catalog*. Pre-1956, vol. 24, p., 627, midterste sp., nederste fulde titel. Tilsyneladende ikke på Det kgl. Bibliotek.
- (102) William Temple (1628–1699), engelsk diplomat; den pågældende afhandling findes i hans *Miscellanea II* (5. udg., London 1705), p. 339–346.
- (103) Pierre-Daniel Huet (1630–1721), biskop i Avaranches; hans *Traité de l'origine des Romains* udkom 1670; i 7. udg., Paris 1693, lyder stedet: *C'est des Arabes, à mon avis, que nous tenons l'art de rimer, et je vois assez d'apparence que les vers Leonins ont esté faits à l'exemple des leurs: car il ne paroist point que les ouvrages rimez eussent cours dans l'Europe avant l'entrée de Taric et de Muça en Espagne, et l'on en vit qualité dans les siecles suivans: quoy-qu'il me fust aisé néant moins de vous faire voir d'ailleurs, que les vers rimez ne furent pas tout-à fait inconnus aux anciens Romains, et que cette consonance de mots ne leur a pas toujours déplû* (p. 24–25). – et huetian.: om dette skrift se (250).
- (104) Thomas Campanella (1568–1639), italiensk dominikanermunk; udgav 1638 i Paris et omfattende værk kaldet *Philosophia Rationalis* (se L. Firpo: *Bibliographia degli Scritti di Tommaso Campanella* (1940), p. 116–119). Del 4 af dette værk er den nævnte poetik: *Poeticorum Liber vnvs iuxta principia*; kap. X findes p. 232–240, art. III, p. 234, jf. Appendix p. 239–240. I 1944 udsendes i Rom den indtil da utrykte italienske version af denne poetik, hvor man p. 357 og 362 finder tilsvarende tekst.
- (105) Kaliffen Harun-al-Rashids dødsår opgives ret forskelligt, helt op til år 809.
- (106) Bernardus Aldrete (el. de Alderette) (o. 1600), canonicus i Cordoba, generalvikar for ærkebiskoppen i Sevilla; hans bog *Del origen de la lengua castellana y principio* udkom 1606 i Rom (G 4°: 4746); i Madrid-udg. 1674 findes G.s sted p. 138–149, om Alvaro p. 142.
- (107) Paulus Alvarus, patricier i Cordoba, skrev *St. Eulogius' historie*, se (251).
- (108) Juan de la Enzina (o. 1520), spansk digter og musiker, en tid kapelmester ved pavehoffet; Jöcher II, 358 nævner kun hans digte.
- (109) Se (96); her: liber I, kap. VI, p. 51–53.
- (110) Etienne Pasquier (1529–1615), fransk jurist og historiker; *Recherches de la France* udkom 1560; se 2. udg. 1565, p. 594. G. ejede udg. af 1596 og 1633 (G 2°: 2268, 2270).
- (111) Der hentydes vist til liber I, kap. III, p. 18, 24 og 26.
- (112) Jornandes (Jordanes) (o. 500), historieskriver: *De origine actibusque Getorum* (Hamburg 1611); (G 4°: 3147); udgivet bl.a. af Cassiodorus, i hvis udg. af 1679 stedet findes I, p. 399a: *Nec mora, illico ad gentem Spalorum adveniunt, consertoque prælio, victoriam adipiscuntur: exindeque jam velut victores ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina est, properant: quemadmodum et in priscis eorum carminibus pene historico rito in commune resolutur: quod et Ablabius descriptor Gothorum gentis egregius verissima adtestatur historia.* – I Carl Aug. Closs' udg. 1861, p. 21–22.
- (113) Scipione Maffei (1675–1755), italiensk digter, hvis tragedie *Merope* (1715) (G 4°: 2601) var vidt berømt i samtiden. Afhandlingen *Rimo de' tempi di Pipino. E dissertazione sopra i versi ritmici*, findes i hans *Istoria diplomatica* (1727) (G 4°: 3285), p. 177 ff, spec. 185–186. Det senere omtalte rimdigt om Verona begynder: *Magna et præclara pollet Urbs haec in Italia*; der er ganske mange rim, men de er ikke konsekvent gennemført.
- (114) René Moreau (ca. 1588–1656), fransk læge; udgav 1625 i Paris *Schola salernitana* (G 8°: 3000 (udg. fra 1672)); afhandlingen *De versibus Leoninis* findes genoptrykt i *Gebauers disputantsantologi* (1733), p. 339–367, se (254).
- (115) Magnus Aurelius Cassiodorus (ca. 480–ca. 575), sekretær hos kong Theoderik; skrev ca. 519 sin

Chronica om goternes regime. Hans Opera omnia udkom 1679 i Rouen, og G. tænker vist på I, p. 154b i den udg.

- (116) Julius Cæsar (100-44 f.Kr.), romersk kejser fra 49 f.Kr.
 (117) Augustus (Cajus Julius Cæsar Octavianus) (63 f. Kr.-14 e. Kr.), Cæsars nevø og efterfølger som kejser.
 (118) Sidonius Apollinaris (ca. 430-488/89), fransk hærfører og biskop; af ham foreligger bl.a. *Epistolarum libros IX* samt *Carmina XXIV*; bl.a. udgivet af Sirmond 1614 (2. udg. 1652). Om rim i hans og de følgende skribenters prosa tør jeg ikke udtale mig, da det er vanskeligt at afgøre, om der er tale om noget bevidst eller blot udslag af bøjninger; noget system øjnes ikke.
 (119) Marcus Ennodius (ca. 473-521), fra o. 1510 biskop i Pavia; Magni Felicis Ennodii Episcopi Ticicensis Opera blev udgivet af Sirmond i Paris 1611.
 (120) Valerianus, biskop o. 430/450 i Cremona; hans epistler blev udgivet af Sirmond i Paris 1612.
 (121) Faustus (ca. 400-ca. 491), fra o. 462 biskop i Regium (Riez) i Provence; skrev en række epistler mod forskellige kættere, bl.a. biskop Ruricius; trykt hos Canisius V (1604), p. 425-458, se (275). - Ruricius (d. 507) var fra 484 biskop i Limoges, men blev senere erklæret for kætter; hans epistler er trykt hos Canisius V, p. 459-523.
 (122) Anastasius Sinaita (o. 680), kirkelig skribent; kun et par skrifter bevaret til vor tid.
 (123) Thascius Cæcilius Cyprianus (ca. 200-258), biskop i Karthago; hans Opera udkom i Köln 1612.
 (124) Sept. Tertullianus (ca. 150/160-ca. 220/40), afrikansk kirkefader, hvis Opera blev udgivet i Paris 1624-30 af Lud. de la Cerda.
 (125) Aurelius Augustinus (354-430), kirkefader; se også (263).
 (126) Lucius Apulejus (ca. 125-ca. 161/180), romersk satiriker; forfatter til *Metamorphoseon sive de asino aureo libri XI*.
 (127) Gabriel Naudé (1600-1653), fransk lærd; stedet findes i hans *l'Histoire de loyvs XI* (1630), p. 145-146, og lyder: *Qu'ant aux vers Leonins, ils estoient estimez si beaux et elegans, qu'apres qu'vn certain Theodulus Prestre d'Italie qui viuoit sous l'Empire de Zenon l'an de Jesus-Christ 480. se fut licentié d'en faire et de commencer son liure de contemptu mundi, par ces belles rimes. Om dette digt se (131); jf. i øvrigt (183).*
 (128) Zeno (426-491), østromersk kejser fra 474.
 (129) Theodolus (5. årh., vist d. 492), forfatter til *De consonantia divinæ scripturæ*, der er gået tabt.
 (130) Joannes Trithemius (1462-1516), abbed i Sponheim; blandt hans mange skrifter findes *De scriptoribus ecclesiasticis collectanea* (Basel 1494); heri omtales Theodolus fol. 32 r.
 (131) Theodolus (o. 980), italiensk theolog; hans digt *Ecloga* blev 1. gang trykt i Leipzig 1492, senere i Melchior Goldasts *Manuali Biblicum* (Frankfurt 1620), p. 22; en nyere udg. er *Theodvli Ecloga*, edidit I. G. S. Schwabe (Altenburg 1773); for at vise rimteknikken citeres fra denne udg. digtets begyndelse:

Aethiopum terras iam feruida torruit aestas,
 In cancro solis dum voluitur aureus axis;
 Compuler atque suas tiliæ sub amoena capellas
 Natus ab Athenis pastor, cognomine Pseustis:
 Pellis pantheræ cui corpus textit vtrinque
 Discolor, et rigidas perflavit fistula buccas,
 Emittens sonitum per mille foramina vocum.

Digtet er på 352 verslinier.

- (132) Fabricius' udg. af Trithemius findes i hans samleværk *Bibliotheca Ecclesiastica in qua continentur de Scriptoribus Ecclesiasticis* (Hamburg 1718). Hos ham nr. CLXXXV, p. 52.

- (133) Polycarp Lyser (1690–1728), tysk polyhistor, der bl.a. skrev *Historia poëtarum et poematum mediæ ævi* (Halle 1721); heri skriver han (p. 294) om Theodolus: *Recte meo iudicio decimi seculi Poëtis annumeratur, id quod scriptio quodammodo rhythmica probat.* – Lysers bog har været en vigtig kilde for G.
- (134) Julius Cæsar Scaliger (1484–1558), italiensk polyhistor, hvis *Poëtices libri septem* (Genève 1561) var gængs langt op i det 17. årh.
- (135) Gaius Suetonius Tranquillus (69–ca. 130), romersk historiker, berømt for sin skildring af de romerske kejseres historie; i afsnittene om Cæsar, Augustus, Tiberius, Caligula og Nero findes forskellige vers anført, men ingen af dem forekommer meget overbevisende i nærværende sammenhæng.
- (136) Flavius Vopiscum, (o. 300 e.Kr.), romersk historiker; skrev en del biografier, bl.a. *Aurelianus*. Findes ikke særskilt på Det kgl. Bibliotek, men Morhof (31) anfører p. 596 det pågældende vers:
 Mille, mille, mille, mille, mille, mille, mille, decollavimus
 Unus homo, mille, mille, mille, mille, mille, decollavimus
 Mille, mille, mille vivat, qui mille, mille occidit
 Tantum vini habet nemo, quantum fudit sanguinis
 Hans skrifter findes i den i (190) nævnte udg.
- (137) Hadrian (76–138), romersk kejser fra 117. Barth (161) citerer verset sp. 1486, citeret fra Spartianus' Hadrian-biografi, kap. 25:
 Animula, vagula, blandula,
 Hospes comesque corporis,
 Quæ nunc abibis in loca,
 Palli dula, rigida, nudula
 Nec, ut soles, dabis jocos.
 Temple (102) citerer verset i lidt afvigende form i II, p. 337. – Den romerske historiker Spartianus levede i 3. årh. e.Kr.; hans værker er udgivet i den i (190) nævnte udg.
- (138) Julius Florus, romersk digter, en af Horats' venner. Barth a.a. cap. XII (sp. 1484) skriver således: *Extant Adriani Imperatoris, cujus plurima æternitate dignissima monumenta injuria temporum oblivioni dedit, versiculi perpauci, delicati ille satis atque arguti. Inter eos responsio ad Florum Poëtam. Scripserat Florus.*
 Ego nolo Cæsar esse,
 Ambulare per Britannos,
 Seythia pati pruinas.
 Respondit doctissimus Imperator.
 Ego nolo Florus esse,
 Ambulare per Tabernas
 Latitare per popinas.
 Culices pati rotundas.
 I den i (190) nævnte udg. findes versene p. 8, jf. kommentarer p. 44 ff.
- (139) Anakreon (6. årh. f.Kr.), græsk lyriker.
- (140) Nero (37–68), romersk kejser fra 54. Om hans vers se Loeb: *Juvenal and Persius* (1918), p. 326–327, v. 99–102, med note om at disse 4 vers er blevet tillagt Nero, dog uden sikker hjemmel. Se også Major (253), p. 326, n. 327.
- (141) Flaccus Persius (34–62), romersk satiredigter.
- (142) Publius Virgilius Maro (70–19 f.Kr.), romersk digter. G. var velforsynet med hans værker, bl.a. G. 4°: 2271–77, 8°: 2817–19.

- (143) Martin Capella (5. årh. e.Kr.), italiensk lærd. Blandt udg. af hans værker kan anføres: *Martini Menei Felicis Capellæ Carthaginensis Satyricon Omnes, et emendati, et notis, siue febrvis Hvg. Grotii illustrati* (Lugdun. 1599); udg. skal være mangelfuld og behæftet med fejl, men Hugo Grotius var kun 15 år!
- (144) Publilius Optatianus Porphyrius (o. 300), østromersk skribent; digtede sit *Panegyricum* til Konstantin den store (= Maximus). I Det kgl. Bibliotek findes: *Pvblilii Optatiani Porphyrii Panegyricvs* (1595), der har tilhørt G.; eks. er interfolieret, og figurdigtene udskrevet. – I *Carmina* (Leipzig 1877) findes digtet p. 5ff. – De metriske excesser kan konstateres ved et løseligt kig i bogen; adskillige lignende kuriositeter dukkede op i europæisk barok i det 15., 16. og 17. årh.
- (145) Konstantin den store (274–337), romersk kejser fra 306.
- (146) Venantius Fortunatus (6. årh.), spansk biskop og digter; hans værker udgivet af Chr. Brower 1603 (266); de 3 nævnte salmer findes deri p. 42–45, 55 og 185; endvidere i Georg Fabricius' antologi (265) sp. 721–723, 694 og 695. Salmen „Al den ganske kristenhed“ er oversat af Arvid Pedersen, men Malling II, 218 viser, at denne salme er oversat fra „Resonet in laudibus“ (Wackernagel I, p. 212–214).
- (147) Hans epistler til Gregorius findes i Browsers udg. p. 151ff.; den her nævnte findes p. 223–224 og begynder således:
- Pallenti cloquio peruenit epistola cursu,
Sed voluit voto tarda venire meo.
Nec tamen ostendit, quamuis remorata requirit,
Quæ tenet astrictum mente ligante virum,
Cum cupiam talem, qualis fuit ille Nazanzo
Gregorium repares dogmate, sede parem.
- (148) Columbanus (ca. 540–615), irsk munk, uddannet i klostret Bangor, levede i Burgund, stiftede strenge klostre, men blev med magt bragt ud af landet, slog sig ned i Italien, hvor han døde. G. ejede *S. Columbani Opera* (1667) (2°: 533); digtet, G. hentyder til, er *Svscipe Hvnalde*, der findes hos Fabricius (265) sp. 779–80.
- (149) Usserius (59) aftrykker digtet i *Veterum epistolarum hibernicarum sylloge* (1632), p. 9–10. Det begynder: *Mundus iste transit, et quotidiè decrescit/ Nemo vivens manebit, nullus vivus remansit.* I forhold til Goldasts udg. i *Paræneticorum veterum* (1604), p. 146–147 (+ noter 153–156) har Usserius udeladt 3 vers, nemlig efter v. 26, 46 og 50. Både Usserius og Goldast bringer andre digte af Columbanus, hvis digte i øvrigt er udgivet af Sirmonds sammen med Eugenii Toletani *Opusculus* (150).
- (150) Eugenius Toletanus (d. 657), biskop i Toledo; hans vers findes i *Bibliotheca Max. Patrum XII* (Lyon 1677) og i Sirmonds udg. *Beati Eugenii Episcopi Toletani Opuscula* (Paris 1619).
- (151) Jacques Sirmond (1559–1651), fransk jesuit; lærd og flittig udgiver af en lang række middelalderlatinister.
- (152) Dette digt findes i Sirmonds udg. som nr. XII, p. 9–13. Det begynder: *Impia iam miserum me captat curua senectus*; det har enderim, se især p. 10. Om hans øvrige digte se Lyser (133) p. 188–194.
- (153) *Beda venerabilis* (672–735), engelsk gejstlig; hans metrik „*De arte metrica*“ findes i hans *Opera I* (Basel 1563) og foran i *Cassanders Hymni ecclesiastici*, se (267). De såkaldte *libri centimetrorum* omtales i kap. *De rythmo*, Cassanders udg. p. 41.
- (154) Basel-udg. sp. 47. Sætningen lyder: *Optima autem uersus dactyli ac pulcherrima positio est, cum primis penultima, ac medijs respondent extrema: qua Sedulius frequenter consuevit: ut; derpå følger citatet* (l. 48–49).
- (155) Citatet findes i *Ovids Fasti*, IV bog, v. 365–366 (Loeb p. 214–215):

Qui biti inde, furit: procul hinc discedite, quis est
cura bonae mentis: qui bibit inde, furit.

- (156) I *Historia ecclesiasticæ gentis Anglorum* (Canterbury 1643), p. 311-312. Som eks. kan anføres begyndelsen:

Alma Deus trinitas, qui secula cuncta gubernas,
Annue jam coeptis alma Deus trinitas.
Bella Maro resonet, nos paucis dona canamus,
Munera nos Christi, bella Maro resonet.

- (157) Paulus diaconus levede på Karl den stores tid (Jöcher IV, sp. 1819); han skrev digte og hymner.
(158) Leo Ostiensis (d. 1115), kardinalbiskop i Ostia (1101); forfattede *Chronicon sacri Monasterii Casinensis*; stedet, liber I, kap. 15, svarer til *Pariserudg.* 1668, p. 136.
(159) Se Wackernagel I (1864), p. 86-87, eller Cassander (267) p. 258-262.
(160) Bonifacius (684-754), ærkebiskop i Mainz; G. kommer udførligere ind herpå senere, se (268).
(161) Caspar von Barth (1587-1658), tysk lærd (Jöcher I, sp. 814), hvis hovedværk er *Adversariorum commentariorum Libri Sexaginta* (Frankfurt 1624) (G 2°: 1617).
(162) Erinfriidus (beg. af 9. årh.), munk; hans digt findes hos Barth (sp. 1486) og begynder således:

Felicitatis regula
Hac fine semper constitit,
Ad puncta cum venit sua
In se voluta corruiit.
Quæcunque vita protulit
Ambigua, læta, tristia.
Quæcunque se spes extulit
Infida, dura, credula
Vt labilis navicula,
Quam ventus atrox impulit,
In Saxa abivit abdita
Et cum suis se perdidit.

Der er 7 sådanne rimstrofer; omtales også af Morhof (31).

- (163) Pipin (777-810), søn af Karl den store, fra 781 konge over Italien.
(164) Rhabanus Maurus (776-859), rektor for klostret i Fulda 810, abbed for Benediktinerklostret der 822, ærkebiskop i Mainz 847. Hans *Poëmata sacra* udkom i Mainz 1617; se Wackernagel I (1864), p. 90-94.
(165) Walafridus Strabo (9. årh.), benediktinermunk og dekan i klostret St. Gallen; endte som abbed i Reichenau. Hans digte findes hos Canisius (275), IV, p. 537-685, jf. Lyser p. 235-240, jf. (133).
(166) Gottschalkus (o. 808-o. 868), tysk theolog, kætter i henseende til prædestinationslæren, derfor strengt behandlet af ærkebiskop Hincmar (167); om digtet se (168). Se også Wackernagel I (1864), p. 105-109.
(167) Hincmar Rhemensis (o. 806-882), fra 844 ærkebiskop i Reims; hans værker blev udgivet af Sirmond I-II (Paris 1645); et lille fragment (26 lin.) af Gottschalks digt findes i I, p. 555, jf. Cellotius (168) p. 417ⁿ-418.
(168) Lud. Cellotius (1558-1658), jesuit; forfattede *Historia Gottschalci prædestinatiani* (Paris 1655), der p. 415-418 bringer alt det overleverede af digtet, hvis rimteknik fremgår af begyndelsen:

Age quæso, perge Clio
Remeando corde fido:
Propera celer virago,

Repeda sagax propago,
 Cui frater est Apollo:
 Ob id hoc, velut volando,
 Fer amico ouans Rathramno
 Domino, Patri Magistro etc.

- (169) Ratpertus (9. årh.), munk i St. Gallen. Se Lyser (133) p. 257. Hans digte findes hos Canisius (275) bd. V, p. 742-746.
- (170) Hartmannus (11. årh.), munk i St. Gallen. Hans digte findes bl.a. hos Canisius (275), bd. V. p. 728-734. Wackernagel I (1864), p. 100-101.
- (171) Notker (o. 950-1022), munk i St. Gallen. Hans digte findes bl.a. hos Wackernagel I (1864), p. 94-100, samt Canisius V, p. 769-791 (275).
- (172) Salomon Episcopus (d. 919), abbed i St. Gallen, biskop i Konstanz; hans digte findes i Canisius I², p. 13-34 (275).
- (173) Dan. Papebroch (1628-1714), jesuit; én af udgiverne af Acta Sanctorum, bd. I (Antwerpen 1695); stedet findes p. 23 b.
- (174) Roswitha (Hroswitha) (o. 980), klosterjomfru og digter; hendes digte og komedier blev udgivet 1707 af H. L. Schurtzfleisch: Opera. Rim synes dog kun at forekomme sporadisk og vel tilfældigt.
- (175) Wipo, kapellan hos Heinrich III, skrev et Panegyricus til ham, trykt med hans andre digte i Canisius II (1602) p. 190-203. Det begynder:
 Doctæ Pierides memorandas edite laudes,
 Dicite perpetuas Henrico deprecator Odas.
- (176) Henrik III (1017-1056), fra 1046 tysk-romersk kejser.
- (177) Se (134); stedet lyder (1561-udg. p. 73 a): Similis his æquè vitiosus Leoninus. Nominis causam ignoro. nam tametsi Leoni cauda est, tamen ea ventri non est vel par vel similis, id quod talibus euenit versibus. nam quem ad modum in Echicis cauda caudæ respondet: ita in Leonis cauda ventri. Quamobrem æquiuiocos quidam appellauere. Exempla: Vir, precor vxori, frater succurre sorori.
- (178) Lud. de la Cerda (ca. 1563-1643), spansk jesuit og filolog; prof. i retorik i Madrid. Han udgav Virgils samlede værker i Lyon 1608-19, i 1617 kom P. Virgili Maronis Posteriores sex libri Æneidos Argvmentis, Explicationibvs, Notis Illustrati, Auctore Iohanne Lodouico de la Cerda Toletano Societatis Iesv. - Noten til IX, 634 findes her p. 381 b-382 a, og lyder således: Verbis svperbis: Non fuisset correcturus, etiamsi viueret. Hæc συνηχώδη *verbis, superbis*, gratiam addunt carmini. Tale illud Horat. *esse pares res: & Ausonij*,
Exercet mentes fraternas grata malis lis.
 Cur verò hoc genus carminis dicatur *leoninum*, multi quærunt; & quidem Scal. lib. 2. Poët. c. 29. *Nominis causam ignoro.* Sunt qui corruptam vocem putent. & *echinum*, aut *echoicum* dicant vocari, cùm res ista sit ἠχώδης, echus, & sonitus. Possum suspicari (& cur non, vbi alij tacent?) corruptam esse vocem, & dici debere versus *lenoninos* à *lenocinio*, quo sublandiuntur, non *leoninos*. Sic Sotadicum carmen, quòd non longè ab hoc, *cynædicum* appellatur, quò allusit Mart. lib. 2.
Nec retrò lego Sotadæ cynædum.
 Quid quod *leæna* pro meretrice vsurpatur, vt lupa? vt iam non omnino malè dici queant versus *leonini*, quasi *lenocinantes*. Sed à verbis ad res; vide vt hac oratione, I, *verbis virtutem illud superbis*, quæ est veluti facti totius epiphonema, Ascanius insultet Rutulis.
- (179) Meretrix = skøge; Leæna er hos Plinius en hetære i Athen; G. har afsat plads til et citat, hvor disse to ord muligvis skulle indgå.
- (180) Charles Du Fresne Du Gange, (1610-1688), fransk klassisk filolog, hvis hovedværk er Glossarium

ad scriptores mediæ et infimæ latinitatis, der udkom i 3 bd. 1678; siden adskillige forøgede udg., en 7-bd.s 1840-50; om Leo se denne udg. IV (1845), p. 69. G. ejede 3. udg. fra 1733 (2°: 2995-3000) i 6 bd.

- (181) Gottfr. Henschenius (o. 1601-1682), jesuit; medudgiver af *Acta Sanctorum*; om stedet se (173).
- (182) Se (133); stedet lyder: LEO. Vixit seculo XII. Rhythmica carmina ad summam perfectionem adduxit, unde nomen Leoninorum versuum acceperunt. v. Daniel Papebrocius *Commentar. de SS. Gratiano et Felino n. I in Actis Sanctorum Junii per Godefr. Henschenium etc. Tom. I. d. 1. Junii p. 23 B.*
- (183) Gabriel Naudé, se (127). Hans bog *De tout ce qui a été imprimé contre le Card. Mazarin*, populært kaldet *Dialogue de Mascurat* eller blot *Mascurat*, udkom i Paris 1650; G. ejede 2. udg. (u. år, som han erhvervede sig 1733 (Det kgl. Biblioteks eks.)). Citatet p. 470 lyder: ... recita vingt-huit vers Latins rimez au milieu et à la fin, de la façon de ceux que l'on a depuis appellez *Leonins* d'un certain *Leonius* Chanoine de S. Victor, qui en fut l'inventeur, et desquels ie te rapporteray seulement les six premiers...:
- Cerne senescentem fili Vvilhelme parentem,
Exi continuò Patre rogante tuo.

Germine non humili genitus me respice fili,
Nec mea despicias vota precésque pias.
Exi Vvilhelme, tu namque resumere per me
Terras et dotes, prædia, regna potes.
- (184) Gilles Menage (1613-1692), fransk filolog; udgav 1650 *Dictionaire Etymologique, ou Origines de la langue Francaise*. I 1694-udg. står p. 441: LEONINS. Vers Leonins. Ce sont vers Latins qui riment au milieu et à la fin du vers. Comme ceus-cy de Muret, sur le Recueil des Poësies de Lorenzo Gambara, de la ville de Bresse:
- Brixia, vestratis merdosa volumina vatis,
Non sunt nostrates tergere igna nates.
- I 1669 udgav han *Le Origini della Lingua Italiana*; i 1685-udg., p. 399 afleder han, ligesom i den franske (p. 626), ordet rim af rhytmus.
- (185) Etienne Pasquier, se (110); omtalen findes i 2. udg. (1565) livre 7 (ikke 6), kap. 2, p. 595-596.
- (186) Digtet til paven begynder således:
- Papa meas, Adriane, preces, si postulo digna,
Suscipe tam vultu placido, quam mente benigna:
Non nouitas amor huc tulit, aut leuitatis
Impetus, aut etiam propriæ spes vtilitatis.
- Takkedigtet begynder:
- Quod nequit ergo manus, indoctaque lingua veretur,
Mens pia persoluet, comes hanc dum vita sequetur:
Nem prius aér, pisces mare non patietur,
Sydera subsident, tellus super astra feretur,
Pectore quam nostro tuus hic amor evacuetur,
Aut mentis ingrata tuis obliuio detur.
- (187) O quantus labor est ineptiarum. Jf. Martial II. 86.10. Formentlig et citat eller måske blot G.s modulation over Martial.
- (188) W. Camden (1551-1623), engelsk historiker; udgav 1605 *Remains concerning Britaine* (G 4°: 3871 (1657-udg.)); p. 321-22 et vers af Galfredus og p. 316-17 af Cædmon.
- (189) Giovanni Mario Crescimbeni (1663-1728), italiensk litterat og digter; skrev bl.a. *l'Istoria della volgar Poësia* (Rom 1698) og *Commentarii intorno alla sua l'Istoria della volgar Poësia*, I-V (Rom

- 1702-11), samlet udg. af begge værker 1730-31. G.s kilde synes dog at være en artikel (ikke eftersøgt) i tidsskriftet *Acta eruditorum* (Leipzig 1682-1731); det fortsatte derpå som *Nova acta eruditorum* (1732-82).
- (190) Claude de Salmasius (Saumaise) (1588-1653), fransk filolog og historiker. Værkets titel er: *Historiae Augustae Scriptores VI ... cum notis Cl. Salmasii. Additae notae et emendationes Is. Casauboni* (Paris 1620).
- (191) Se (134) og (177); muligvis sigter G. her til samme sted i bogen.
- (192) Anders Bording: *Digte* (1984), nr. 88; nr. 14 i 1735-udg.
- (193) Xenophon (ca. 430-360 f.Kr.). Se hans skrift om landvæsen: *Oikonomikos*, Loeb (1923), kap. III, 1-4, p. 382-383.
- (194) Mikkel Henriksen Tistorph (1628-1701), præst ved Nikolaj kirke, magister; fra 1661 skrev og udgav han 14 ligprædikener, af hvilke G. ejede mange.
- (195) Johan Dideriksen Bartscher (1611-1661), fra 1659 biskop i Ålborg; udgav 4 ligprædikener.
- (196) Matthias Foss (1627-1683), fra 1672 biskop i Ålborg; udgav 1679 1 ligprædiken (G 4°: 5782).
- (197) Johann Carion (1499-1538), tysk historiker, hvis *Chronica*, i Philipp Melanchtons videreførelse (G 8°: 4056), var meget udbredt, blev oversat til dansk af Chr. Lindved og udkom 1595 (G 4°: 6008).
- (198) Philip Melanchton (1497-1560), tysk humanist og reformator.
- (199) Caspar Peucer (1525-1602), læge, Melanchtons svigersøn; fortsatte Carions krønike.
- (200) Heinrich Bünting (1545-1606), tysk biskop; skrev *Itinerarium sacrae scripturae* Det er: *En Reisebog/ Offuer den hellige Schrift ... Nu nyligen aff Tydske paa danske vdsæt.* (Kbh. 1608). Den danske oversætter var Niels Jørgensen, der i 1570'erne var præst i Malmø.
- (201) Paul Jensen Colding (1581-1640) udsendte i 1614 sin *Kirche-Historie og sandrue Beskriffuelse om den store och underlige Religions Forandring* (G 4°: 5973).
- (202) Se (88); nærværende værker er: *Collegium Philosophorum. Hedenske Philosophia eller Vijsdom* (Århus 1636) (G 4°: 6069, II 4°: 454) og *Geographia historica orientalis*, det er *Atskillige Østerske Landes oc Øers met deres Folchis Beskriffuelse* (Århus 1641) (G 4°: 6071).
- (203) Peter Lauremberg (1585-1639), tysk mediciner og filolog, broder til den i Danmark virkende satiriker Hans W. Lauremberg. Blandt hans mange værker er: *Acerra Philologicae*; das ist: *Zwey hundert auserlesene, nützliche und denckwürdige Historien und Discourse* (Rostoch 1633); den blev oversat af Gentoftepræsten Jens Sanderssøn 1639: *Acerra Philologicae*, Det er: *Tre Hundret vdlæste/ nyttelige/ lystige oc tænckværdige Historier og Discursur/ Tilsammenbracte aff de berømteste Grædske oc Latinske Scribentere.*
- (204) Rasmus Bartholin (1625-1698), prof. i geometri 1656, i medicin 1657, etatsråd 1694. Udgav i 1657 *De studio linguae Danicae* (se *Danske Grammatikere I* (1915), p. 1-33), optrykt 1674 i hans *De naturae mirabilium quaestiones academicæ.*
- (205) Erik Pontoppidan (1616-1678) udsendte i 1668 sin *Grammatica Danica* (G 8°: 7395-97), optrykt i *Danske Grammatikere VI* (1929), p. 35-62.
- (206) Blandt Syvs sproglige arbejder kan nævnes: *Nogle Betenkninger om det Cimbriske Sprog* (1663) (*Danske Grammatikere I* (1915), p. 75-272). Endvidere: *Den danske Sprog-Kunst* (1685).
- (207) Om diverse ordbogsprojekter på den tid, spec. Moths og Rostgaards, se Peter Skautrup: *Det danske Sprogs Historie II* (1947), p. 281-284; ingen af disse arbejder udkom, men G. har givetvis kendt til dem.
- (208) Cicero (106-43 f. Kr.), romersk politiker, retoriker og forfatter.
- (209) Gerh. Joh. Voss (1577-1649), hollandsk lærer; det pågældende værk findes i hans *Opera III* (Amsterdam 1697): *Commentariorum Rhetoricorum sive Orationarum Institutionum libri VI*; se kap. 1., sektion III, p. 140-141, spec. 140a nederst.
- (210) Albericus Gentilis (1551-1611), italiensk jurist; skrev *Ad primum Machabæorum Disputatio*. It ej.

- auctoris De lingvarum mixtura disputatio parergica (Hannover 1604), se spec. p. 90-110.
- (211) Daniel Heinsius (1580-1655), hollandsk digter og filolog; af hans oversættelser kan eksempelvis nævnes hans Theokrit på tysk og latin.
- (212) Jean-Hugo Grotius (1583-1645), hollandsk jurist og folkeretsspecialist. Skrev digte i sin ungdom. Se også (143).
- (213) Marcus Pacuvius (ca. 220-ca. 130 f.Kr.), romersk digter.
- (214) Quintus Ennius (239-169 f.Kr.), romersk digter.
- (215) Pierre Ronsard (1524-1585), fransk digter. G. ejede Oeuvres de Pierre de Ronsard I-II (Paris 1623) (G 2°: 1863).
- (216) Publius Terentius (ca. 185-159 f.Kr.), romersk komediedigter; stærkt repræsenteret hos G.
- (217) Frants Mikkelsen Vogelius (1640-1702), fra 1664 præst i Åsted, Vendsyssel; flittig oversætter af antikke skrifter; i Nova Literaria Balthici (Lübeck 1699), p. 209-210 findes en fortegnelse over hans værker, 14 i alt; Herodot-oversættelsen anføres som nr. 7. I Nova Literaria Balthici (1705) findes hans biografi p. 46-47. Enkelte af hans håndskrifter er bevaret i KB.
- (218) Poul Helgesen (Paulus (H)elic) (o. 1485-o. 1535), karmeliterprovincial og historiker; blandt hans mange værker kan nævnes Skibykrøniken.
- (219) Christiern Pedersen (ca. 1480-1554), reformatorisk forfatter; hans samlede danske skrifter kom i 5 bd. 1850-56.
- (220) Nicolas Pierrot d'Ablancourt (1606-1664), berømt fransk oversætter, især af antikke skrifter; 1637 medlem af det franske akademi p.g.a. sine oversættelser; særlig udbredt blev hans oversættelse af Henry Nevilles (1620-1694) robinsonade: *The Isle of Pines, or a Late Discovery of a Fourth Island in Terra Incognita* (London 1668, fransk Leiden 1668, dansk 1710).
- (221) Demosthenes (383-322 f.Kr.), græsk retoriker og politiker.
- (222) Thukidid (o. 460-o. 400 f.Kr.), græsk historiker.
- (223) Peder N. Gjelstrup (1581-1630), fra 1614 prof. i København; oversatte bl. a. Joh. Arndt: *Liber naturæ* eller *Naturspejel* (1618).
- (224) Birgitte Thott (1610-1662) udsendte i 1658 sin Seneca-oversættelser (G II 2°: 208).
- (225) Søren Terkelsen (d. 1657), Elbtolder og oversætter, kendtest for sine viseoversættelser: *Astree Siunge-Choer I-III* (1648-54); G. ejede en del af ham (G 12°: 2053; 4°: 6082-83 og 6111); om hans oversættelser se min udg. af *Astree Siunge-Choer I* 1648 (Neumünster 1976), p. 156ff.
- (226) Peder Nielsen Mehrn (o. 1597-1675), universitetsbibliotekar; udgav M. Opitii *Betrægtninger over Christi Lidelse*. Fordansket (Kbh. 1654). Bogen er gået tabt; hans tyske forlæg er: *Vber das Leyden vnd Sterben vnsers Heylands*. In *vngbundener Rede*, der findes i *Geistliche Poemata* (1638, facs. 1975), p. 313-333.
- (227) Henrik Gerner (1629-1700), biskop, filolog og digter. I sidste egenskab udsendte han: *Hesiodus fordansket oc udj Rijn offversat* (1670) (G 8°: 8011 og II 8°: 1481).
- (228) Laurids L. Thura (1657-1731), biskop og digter; hans oversættelse af Saxos digte findes i *Adskillige poetiske Sager* (1721) (G 4°: 5105). Oversættelsen af Herm. Hugos *Sjælens gudelige Attraa* og *Forlængsel* udkom først i 1738 (G 4°: 5470 og 5471).
- (229) Frederi Rostgaard (1671-1745), embedsmand, bogsamler og digter; af hans salmeoversættelser var før 1735 kun udkommet: *Nogle Aandelige Psalmer af Tydsken oversatte* (1718); i 1738 og 1742 fulgte to samlinger.
- (230) Tøger Reenberg (1656-1742), landsdommer og digter; begyndte oversættelsen af Phædri fabler o. 1710, men de blev først trykt i *Luxdorps Samlinger* (1742), derpå i hans *Poetiske Skrifter II* (1769), p. 157-414.
- (231) Carsten Worm (1676-1750), præsident i Ribe, justitsråd 1731; hans første Boileau-oversættelse kom i 1718, derpå fulgte 6 satirer i 1723 (G II 4°: 462); i 1727 udsendte han de 11 af B.s 12 satirer.

- (232) Chr. Falster (1690-1752), rektor i Ribe, satiredigter; udgav i 1719 P. Ovidii Nasonis Klage-Breve.
- (233) Chr. Rose (o. 1675-1711), digter; udsendte i 1703 P. Ovidii Nasonis Heroum et Heroidum epistola i dansk oversættelse (G 4°: 6061); jf. (284).
- (234) Tøger Reenbergs satire Forsamling på Parnasso begynder: Siig gode Bording! siig mig dog (Poetiske Skrifter, I (1769), p. 105 ff., eller DB. I, p. 452 ff. og II, p. 242 ff). Den citerede begyndelse stammer imidlertid fra Mads Bergenhammers anti-Reenberg'ske digt, se DB. I, p. 467 ff. og II, p. 254 ff.
- (235) Quintus Flaccus Horatius (65-8 f.Kr.), romersk digter; her hentydes til hans satire Ars Poetica, v. 358-360, Loeb p. 480-481, hvor han siger, at selv gode digtere som Homer undertiden synes at have sovet.
- (236) Se Bordings Digtkommentar (1986), p. 41.
- (237) Vendingen tillægges Cicero, i Pro Archia.
- (238) Se (235); i Ars Poetica, v. 290-293, Loeb p. 474-475.
- (239) Syvs visebog (1695), p. c1: Nogle Gamle og sære Ord/ som i denne Vise-Bog findis.
- (240) Publius Statius (o. år 100 e.Kr.), romersk digter.
- (241) Claudius Claudianus (o. 265 f.Kr.), romersk digter.
- (242) Gaspard de Barlaeus (Baerle) (1584-1648), fransk digter; Poemata (1628).
- (243) George Buchanan (1506-1582), skotsk digter og historiker; Poemata (Leyden 1628).
- (244) Nicolas Rapin (1635-1608), fransk digter; Oeuvres latines et francaises (Paris 1610).
- (245) Francesco Petrarca (1304-1374), italiensk digter; G. ejede en del af ham: G 4°: 2417 og 2419 Sonnetti; 2°: 1564 Opera (1496), 1862 Rerum vulgare (1472).
- (246) Giovanni Boccaccio (1313-1375), italiensk forfatter, berømt for Il Decamerone.
- (247) Dante Alighieri (1265-1331), italiensk digter; G 2°: 1861 La Comedia di Dante Alighieri di Firenze (1472).
- (248) Frans I (1494-1547), fransk konge fra 1515.
- (249) Henrik IV (1553-1610), fransk konge fra 1589.
- (250) Pierre-Daniel Huet (1630-1721), se (103); efter hans død udsendes: Huetiana, ou pensées diverses de M. Huet (Amsterdam 1723), i alt 140 essays i epistelform; brev 78 (p. 183) handler om: De l'origine de la rime, spec. 188, 190, 193 (om klipperuneindskrifterne, om Temples etymologiske forsøg, hvorom han skriver: Ainsi je ne puis assez m'étonner, qu'un homme aussi éclairé que le Chevalier Temple, ait pu se figurer que le mot de *Rime* ait été corrompu du mot de *Rune*). Det andet sted, som G. henviser til, er utvivlsomt epistola nr. XII, p. 26-43: Défense des Anciens contre les Modernes, spec. p. 41-43.
- (251) Eulogius (d. 859), ærkebiskop af Toledo, myrdet af saracernerne; hans vita leveret af Alvarus Cordubensis, se (107): Vita vel Passio Beatissimi martyris Eulogii presbyteri et doctoris, qui passus est Era DCCCXCVII. Anno Incarnationis Domini DCCCLVIII. sub rege Mahomad, die quinto Idus Martij. Author Alvaro Cordubensi (p. 1-13). Vitaet findes trykt foran i Eulogius' Opera (Compluti 1574).
- (252) Det antages i almindelighed, at Høfuðlausn i Egils Saga er det ældste nordiske digt med rim.
- (253) Elias Major (1587-1669), tysk lærd og digter, prof. i Breslau; skrev bl.a. en disputats: Commentarium de versibus leoninis (1652), der findes optrykt i Gebauers antologi (254).
- (254) Georg Chr. Gebauer (1690-1773) blev 1727 jur. prof. i Leipzig, fra 1734 i Göttingen; udgav en disputatsantologi: Anthologicarum dissertationum liber (Leipzig 1733); heri Majors disputats; i tekst og noter p. 327-331 anføres en lang række eks. på rim spec. hos Virgil.
- (255) Homer-citaterne er fra henholdsvis Odysseen IX, v. 103; og Iliaden II, v. 484.
- (256) De tre Quintilian-citater kan findes i Loeb's udg. af Quintilian III (1922): 1) Neminem ... patrimonium, p. 494, 2) Qvod ... prosit, p. 494 og 3) non ... infringendam, p. 490.

- (257) Ivlīi Cæsaris Scaligeri Poetices libri septem (1561), liber IV, kap. XLI, p. 204.
- (258) Se Loeb's Horats: Satires, Epistles, Ars Poetica (1926), p. 410-411, v. 158.
- (259) Honoratus Maurus Servius (ca. 400 e.Kr.), latinsk grammatiker; udarbejdede en stor Virgil-kommentar, udgivet bl.a. i Göttingen 1826. G. er selv i tvivl om stedet, og ingen af kommentarerne passer på stedet her.
- (260) Se (135).
- (261) Flavius Vopiscus (o. 300 e.Kr.), romersk historieskriver; skrev en del biografier, bl.a. af Aurelianus; ses ikke på Det kgl. Bibliotek.
- (262) Qvintus Aurelius Symmacchus (4. årh.), romersk retoriker; konsul 391.
- (263) Augustin-citater stammer fra hans salmekommentar, se Divi Avrelii Augustini ... Opus Continens enarrationes in Psalmos (Antwerpen 1662), kommentar til Ps. 85, p. 471 a: Non est ista superbia elati, sed confessio non ingrati.
- (264) Se (18); jf. DM. II. p. 83, og II a, p. 299, der ikke kender den fælles kilde for alle de anførte rimcitater.
- (265) Georg Fabricius (1516-1571), tysk filolog og digter; udgav en antologi af kristelige digte: Poetarvm veterum Ecclesiasticorum Opera Christiana (Basel 1564), der p. 365-366 bringer de nævnte digte: De opere creationis Hymni VII.
- (266) Christopher Brower (1559-1617), hollandsk filolog; udgav Venantii A. C. Fortunati Carminum ... libri XI (1617).
- (267) Georgius Cassander (1512-1566), belgisk theolog; udgav Hymni Ecclesiastici (Köln 1556). De under (265) nævnte 7 hymner findes her: nr. 1, p. 58, tillagt Gregor, de øvrige 6 optræder som værende af „incerti auctoris“ p. 70, 72, 75, 77, 80 og 82.
- (268) Citatet eftersøgt i: Epistolæ S. Bonifacii Martyris, Primi Mogvntini Archiepiscopi, Germanorvm Apostoli (Mogvntæ 1605). Det er dog ikke fundet i epistlerne, men jf. digtet p. 3: Vale frater, florentibus/ Iuuentutis viribus:/ Vt floreas cum Domino/ In sempiterno solio.
- (269) Gajus Salustius (86-34 f.Kr.), romersk historiker, forfatter til De bello Jugurthino og De coniuratione Catilinae.
- (270) Titus Livius (o. 64 f.Kr.-o. 12 e.Kr.), romersk historiker.
- (271) Ambrosius Macrobius (o. 400 e.Kr.), romersk forfatter.
- (272) Decimus Ausonius (310-o. 393), romersk digter.
- (273) Petrus Relandus (ca. 1676-før 1725), hollandsk filolog (se Jöcher III, 2003, under Adrian R.); udarbejdede Fasti Consulares (1715).
- (274a) Theoderik den store (450-526), fra 474 østgoternes konge i Italien.
- (274b) Oversættelse: Denne form for åndrig leg var taget til. Læsningen usikker; muligvis, men ikke nødvendigvis, et - ukendt - citat.
- (275) Henricus Canisius (o. 1555-1610), hollandsk filolog; prof. og rektor ved universitetet i Ingolstadt; hans hovedværk er en lang række udgivelser af gamle tekster i samleværket Antiquæ Lectiones I-VI (Ingolstadt 1601-04), der har været en overordentlig nyttig kilde for G. Ratpertus og Hartmannus findes i bd. V (1604), p. 728-753.
- (276a) Otto I (den store) (912-973), tysk konge fra 936, tysk-romersk kejser fra 962.
- (276b) Ludvig VII (o. 1120-1180), fransk konge fra 1137.
- (277) Se (58) og (133); skriftet Manualum biblicum (1620) er ikke fundet på Det kgl. Bibliotek.
- (278) Johannes Sarisberiensis (o. 1115/20-1180), engelsk gejstlig, den længste tid knyttet til ærkesædet i Canterbury, biskop (1176) i Chartres; skribent og digter.
- (279) Galfredus Monemuthensis (o. 1100-1154), engelsk historiker og ærke diakon i Monmouth i England, senere biskop; forfatter til en Englandshistorie (1147) og til Prophetia Angelicana Merlini (Frankfurt 1603).

- (280) William Mapes (d. o. 1209), ærke diakon i Oxford 1197. Hans digte trykt hos Camden, se (188). Det kendte digt: *Meum est propositum in taberna mori*, tillægges ham.
- (281) Pius vivam: 1735-udg. p. 235, Digte (1984) nr. 183, p. 306.
- (282) Christen Stistrup (1651-1712), præst i Ullits 1677, magister; oversatte „Frisk op“ (Digte (1984) nr. 167, p. 280); oversættelsen i digtkommentaren, p. 209.
- (283) Jacob Henrik Paulli (1637-1704) oversatte Studenters rentekammer (Digte (1984), nr. 2, p. 7) til latin og udgav det i 1663 og 1664, se digtkommentaren. Hans *Hymnologia sacra* udkom 1698 i Kbh.
- (284a) Chr. Rose, se (233) oversatte Kingos Aandelige sjuengekor, 1. part til latin; Fr. Rostgaard besørgede en udgave i 1739 (2. udg. 1768): *Odæ sacræ Kingovianæ matutinæ et vespertinæ*. I Rostg. 58,8° findes korrektoren fra 1738 plus Roses manus.; forordet dat. 7.11.1710.
- (284b) Disse digte, PS. II, 453 ff., er for størstedelens vedkommende dog ikke af AB, men af Vitus Bering, se Bordings Digtkommentar p. 70.
- (285) Titus Lucretius (o. 96-55 f.Kr.), romersk digter. G. ejede hovedværket *De rerum natura* (G⁴: 2249-52).
- (286) Se Digte (1984) nr. 59 fra 1646; en række andre digte dat. til 1647 (nr. 1, 156, 158, 160, 189), oversættelsen nr. 133 dat. 1645.
- (287) Nic. Hermann (ca. 1480-1561), tysk salmedigter og komponist, se Wackernagel III (1870), p. 1161-1243 og Malling VI (1971), p. 301-03.
- (288) Paul Gerhardt (1606/07-1676), tysk salmedigter, se Fischer III (1906), p. 295-449; Bording oversatte hans *Voller Wunder* (Digte (1984), nr. 26, p. 54) jf. Fischer p. 434-435. G. ejede hans *Geistliche Lieder* (1675) (G⁸: 1906).
- (289) Gabriel Voigtländer (ca. 1596-1643), tysk musiker og digter, fra 1629 virksom i Danmark; kendt for sin visesamling *Allerhand Oden und Lieder* (Sorø 1642, Lübeck 1650) (G²: 3328 (1642) og 3329 (1650)).
- (290) Mogens Banke (d. 1588), præst på Bornholm, salmedigter; 3 salmer i Thomissøns salmebog 1569 og yderligere én i 1586-udg.
- (291) Hans (1455-1513), dansk konge fra 1481.
- (292) Hentydning til visebogen *Tragica* (1657), der blev udgivet af Mette Giøe, til dels på grundlag af materiale fra Vedel; indholdet er tragiske ridderviser.
- (293) Erik (VI) Menved (1274-1319), dansk konge fra 1286.
- (294) DgF. 7H, v. 15.
- (295) Otto Sperling (1634-1715), dansk historiker; skrev bl.a. *De danicæ linguæ et nominis antiqva gloria et prærogativa inter septentrionales commentariobus* (1694) (G⁴: 5451).
- (296) Ikke læst med sikkerhed: her tænkes vel spec. på Árni Magnússons bibliotek. I Árni Magnússons testamente 1730 overdrog han Thomas Bartholin og Hans Gram at indrette det ærnamagnseanske legat.
- (297) Menage, se (184); citatet ikke fundet.
- (298) Albius Tibullus (o. 59-19 f. Kr.), romersk lyriker (G⁴: 2258).
- (299) Sextus Propertius (o. 49-o. 15. f.Kr.), romersk lyriker (G⁴: 2257).
- (300) Marc Antoine Muret (1526-1585), fransk filolog; udgav 1578 en kommenteret udg. af Ronsards *Les Amours de P. Ronsard Vandomois commentées* par Marc Antoine de Muret, ny udg. 1910; kommentarerne også optaget i *Oeuvres Complètes de Ronsard I-VII* (Paris 1923-24).
- (301) Bordings *Danske Mercurius* blev fortsat 14 år efter hans død i maj 1677; først af Jesper Henriksen Als, 1677-83. Han blev 1677 rektor i Køge og 1679 præst i Vordingborg. Derefter fulgte Ahasverus Bartholin, 1683-91. Als' periode er kun fragmentarisk overleveret, mens alle Bartholins numre er bevaret.

- (302) Der hentydes til præsten i Gosmer og Hallinge Claus Andersen Trundhiem, der i 1676 udsendte *Heptaëmerion* eller *Guds Hviile paa den sivende Dag*, til et *Supplementum* paa det berømmelige *Hexaëmeron Aröboense* (G 4°: 6085).
- (303) Om Peder Terpager se: *Digtkommentar* (1986), indledningen. Hans biografi af Bording findes foran i 1735-udg., blad a (efter G.s fortale). En latinsk version findes i *Mollers Cimbria literata I* (1744).

For nyttig bistand ved udarbejdelsen af enkelte noter takkes forskningsbibliotekar Erik Petersen.